

helsinška povelja

Glasi
Helsinškog
odbora za
ljudska prava
u Srbiji

broj 177-178 • jul - avgust 2013 • godina XVIII

Uoči novembarskih izbora

- Kosovska viza za EU

Rekonstrukcija, dekonstrukcija, destrukcija

- Bez spremnosti na rizik
- Anatomija jedne ostavke
- Čekajući novog ministra
- Novo po starom

Priče sa Limesa

- Hipnoza medija...

BALKAN: OGRANIČENJA NACIONALNIH IDEOLOGIJA

Sadržaj

Uvodnik

BALKAN: OGRANIČENJA NACIONALNIH IDEOLOGIJA	3
Piše: Sonja Biserko	

Politika i ekonomija

DVE SRBIJE.....	5
Piše: Vladimir Gligorov	

Uoči novembarskih izbora

KOSOVSKA VIZA ZA EU.....	7
Piše: Ivan Torov	

Rekonstrukcija, dekonstrukcija, destrukcija

BEZ SPREMNOSTI ZA RIZIK.....	8
Piše: Nastasja Radović	

ANATOMIJA JEDNE OSTAVKE	10
Piše: Slobodanka Ast	

ČEKAJUĆI NOVOG MINISTRA.....	14
Piše: Stipe Sikavica	

NOVO PO STAROM	16
Piše: Slavica Vučković	

Priče sa Limesa

HIPNOZA MEDIJA - O MILADINU, MILADINOVIĆU I NIKOLIĆU.....	17
Piše: Dragan Velikić	

Vojvodansko pitanje

KAKO DALJE.....	20
Piše: Živan Berisavljević	

Izazovi pred Srbijom

EVROPSKA UNIJA ZA POČETNIKE... ..	25
Piše: Davor Gjenero	

Tranziciona pravda

MIRNODOPSKI DOVRŠETAK ETNIČKOG ČIŠĆENJA.....	29
Piše: Irena Antić	

SLOVO O KRIVICI	31
Piše: Jovan Nikolaidis	

Povodom godišnjice „Oluje“

MAKIJAVELIZAM OBEĆANE ZEMLJE. 33	
Piše: Tamara Kaliterna	

SRBI I ZAPAD

UZ EVRPSKI, ILI UZ RUSKI BROD.....	35
Piše: Dragoljub Todorović	

Rusija

ETNIČKI KOŠMAR	39
Piše: Petar Popović	

Diskriminacija na delu

HOMOFOBIA POD ZAŠTITOM DRŽAVE.....	40
Piše: Bojan Tončić	

Biti in

ZABRANITE SPLAVOVE.....	42
Piše: Srdan M. Jovanović	

Fantazmagorija

SLOVO O MEDITERANIZMU MONTENEGRA	43
Piše: Jovan Nikolaidis	

Povelja na licu mesta

KIKINDA: HLEBA I CIGARA	45
piše: Gordana Perunović Fijat	

Socijalna inkluzija

RAZBIJ PREDRASUDE - BUDI VOLONTER.....	47
Piše: Nataša Lazović	

La Piovra (Hobotnica) V

MATIJA BEČKOVIĆ: BUREVESNIK	
RATA I GENOCIDA (II DEO).....	50
Piše: Zoran Janić	

Vojvodanski gradovi kroz istoriju

KIKINDA: „GRAD NA NAFTI“	53
Piše: Olga Zirojević	

Umesto eseja

O HAJD ELEMENTU.....	56
Piše: Nenad Daković	

Sport i propaganda

TEROR VEĆINE NAD RAZUMOM.....	57
Piše: Bojan Tončić	

MAGLA, MAGLA, SVUDA OKO NAS ...	60
Piše: Ivan Mrđen	

Naša pošta

KO SE BORIO.....	62
Piše: Rade Vukosav	

PIŠE: SONJA BISERKO

Balkan: ograničenja nacionalnih ideologija

Od raspada Jugoslavije prošlo je više od 20 godina, a novonastale države još se nisu konsolidovale kao održive zajednice, sposobne da upravljaju svojim i dalje multietničkim stanovništvom. Istorijska transformacija ka nacionalnim državama još uvek nije našla modus koji bi garantovao stabilnost i suživot u tim zemljama. Potraga za nacionalnim identitetom dovela je do sukoba koji menja forme, ali nikad praktično nije prestao. Na Balkanu je proces stvaranja nacionalnih država počeo nakon raspada Otmanskog i Austrougarskog carstva. Ove dve imperije bile su tolerantnije i istinski pluralnije, čemu je nalikovala i druga Jugoslavija.

Društvena ograničenja nacionalnih ideologija s razlogom su sada predmet kritičkog preispitivanja, jer njihova isključivost jeste najveće kulturološko ograničenje svakog društva, pa i društava na Balkanu koja su inače, tradicionalno imala drugačije istorijsko iskustvo. Kulturno blago je redukaovano u okviru nacionalnih pristrasnosti. Na Balkanu je tokom XX veka netolerancija bila usmerana na muslimansku populaciju. Upravo je ona doživljavana kao drugi koga treba eliminirati. Muslimanska populacija je bila na udaru represivnih politika od balkanskih ratova 1912. godine, sve do sada.

Upravo zbog toga, konsolidacija novostvorenih država zapela je upravo u zemljama gde živi značajan broj muslimanske populacije - Bosni, Makedoniji, na Kosovu i, naravno, u Srbiji. Uostalom, raspad Jugoslavije, kao i ratovi koji su sledili, imali su značajnu antiislamsku dimenziju, bar kad je reč o politici Beograda. Nažalost i zapadna (evropska) zajednica je prihvatila tezu koja je lansirana iz Beograda da tri naroda u BiH ne mogu da žive zajedno i „brzopleto“ je nametnula Dejtonski sporazum (1995) koji se temelji na etničkom principu. Tako se Dejtonski sporazum, koji je tad

bio u funkciji zaustavljanja rata, sad pokazuje kao fundament mogućeg budućeg rata.

Podsećanja radi, Srbi su okupirali 70 odsto Bosne tokom prvih nekoliko meseci rata, 1992. godine, proterujući sa tog prostora sve Muslimane i pripadnike drugih etničkih zajednica. Muslimani/Bošnjaci su tokom rata bili sabijeni na 15 odsto teritorije, odnosno u tri veća grada Sarajevo, Tuzlu i Zenicu. U Dejtonu je Srbima oduzeto 20 odsto prethodno okupirane teritorije, a Bosna je podeljena na dva entiteta, Federaciju BiH i Republiku Srpsku. Republika Srpska je ostala etnički čista i glavni strateški cilj Beograda bio je da spreči povratak u taj entitet. Povratak je bio moguć samo u vlastita etnička geta, što je dodatno doprinelo etničkoj konsolidaciji. Međunarodna zajednica je pristala na tu formulu, mada je 1997. godinu proglasila godinom povratka. Međutim, nije ništa uradila da se bosanska populacija stvrno vrati tamo odakle je izbegla.

Žan Bodrijar je daleke 1995. godine napisao: „Mi smatramo da smo obavili posao time što smo Srbe obeležili kao zle, ali ne i kao neprijatelje. I to sa razlogom, jer na svetskom poprištu, mi Zapadnjaci, Evropejci se borimo protiv istog neprijatelja kao i oni: protiv Islama, protiv Muslimana“. Dalje navodi: „U Bosni se borimo protiv Srba (bez preterivanja) u ime više-kulturne Evrope, ali tom prilikom žrtvujemo upravo drugu kulturu, onu koja suprotstavlja svoje vrednosti ravnodušnom svetskom poretku bez vrednosti. A to činimo zajedno sa Srbima“.¹

Od tada je prošlo gotovo 20 godina. Svet još uvek prolazi kroz duboku transformaciju, a da se još uvek ne nazire novi svetski poredak. U međuvremenu,

¹ Liberation, 3. jul 1995.

islamsko pitanje postalo je dominantno svetsko pitanje. Islamski svet takođe prolazi transformaciju („arapsko proleće“), ali isto tako bez vizije koja obećava stabilnost. I Evropa je otvorila svoje islamsko pitanje koje je postalo dominantno u svim zapadnoevropskim zemljama migracije. Zato je Bosna prevažno i evropsko pitanje. I sve dok se ne reši Bosna na pravičan i adekvatan način, Evropa neće imati pravi odgovor na islam kao sopstveno unutrašnje pitanje.

Bosna je prošla relativno uspešan proces državne konsolidacije tokom mandata visokog predstavnika Pedija Ešdauna, da bi nakon toga ušla u nepovratni proces rastakanja. Iako ima ključnu ulogu u Bosni, međunarodna zajednica nije uradila gotovo ništa na izgradnji bosanskog državnog identiteta. Pokušaj da stvori centralne institucije i ustav koji bi bili polazna osnova za državni identitet Bosne, nije uspeo. Ostalo se na etničkom nacionalizmu sve tri zajednice koji je suprotstavljen procesu demokratizacije. Proces etnifikacije otišao je pre daleko i postao je smetnja razvoju svakog etniciteta ponaosob.

Identitet nije građen na poznavanju istorije, tradicije tolerancije, poezije, muzike i svega onog što povezuje različite nacionalne zajednice. Umesto toga, oblikovao se ratom, krvlju, vatrom, borbom... Zbog toga su svi etniciteti koji stvaraju nov identitet postali ksenofobicni. Pritom, nepoznavanje istorije, posebno nedavne prošlosti, predstavlja ozbiljan problem. Jer, bez osvratanja na prošlost razvoj društva nije moguć.

Promena ponašanja moguća je samo promenom obrazovnog modela, načina misljenja i sl. Tek

prihvatanje bilansa krvavog iskustava iz devedestih, otvara proctor za početak procesa koji ima za cilj zauzimanje tolerantnijeg stava, priznanje krivice tj. mea culpa i, ispravljanje grešaka. Međutim, to nije moguće, kada je reč o balkanskim zemljama, bez pritiska Evropske unije (EU) u pogledu standarda ljudskih prava. U tom smislu Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju (MKSJ), ali i nacionalni sudovi, imaju važnu ulogu u procesuiranju svih zločina. Uprkos tome, sve to ne garantuje politički, društveni i ekonomski napredak regiona koji je devastiran ratovima i neuspehom tranzicijom.

Bez ozbiljnog procesa pomirenja koji će se baviti genocidom, etničkim čišćenjem i masovnim ratnim zločinima nema napretka. Teško će se sprečiti nasilje koje može da izbije u svakoj ozbiljnijoj krizi. Ekstremističke grupe, nacionalisti i njihovi mediji kontinuirano eksploatišu sumnje i šire strah od islamskog fundamentalizma. Strah može postati realan ukoliko se islam bude prikazivao kao neprijateljski i inkompatibilan zapadnoj civilizaciji. Islamofobija takođe podstiče i antimodernizam i antiglobalistički fanatizam kod ekstremnih islamista.

Zato je, osim uspostavljanja interkulturalnog i međuverskog, odnosno humanitarnog dijaloga, sa ciljem uspostavljanja dobrosusedskih odnosa na Balkanu, neophodno definisati i razvojnu strategiju za ceo region. To može samo EU nekom vrstom Maršalovog plana. Demokratske institucije i demokratija nisu mogući u ovakvim društvima bez iskorenjivanja siromaštva. Da bi se ubrzao taj process, EU treba što pre da počne pristupne pregovore sa svim zemljama Zapadnog Balkana.

DVE SRBIJE

PIŠE: VLADIMIR GLIGOROV

Dve su različite politike postojale u dužem vremenskom periodu, a svakako od početka raspada Jugoslavije. Uslovno rečeno, jedna je bila demokratska, ne nužno građanska, a druga nacionalistička. Osnovna razlika je bila o tome da li je cilj etničko zaokruživanje teritorije zemlje, ili će se politički ciljevi ostvarivati demokratskim sredstvima u datim granicama. Ta politička podela postoji još uvek, mada je odnos snaga promenjen u korist demokratske strategije. Koliko je, međutim, demokratizacija stabilizovana, od toga u velikoj meri zavisi kako će se dalje razvijati odnos između ove dve Srbije.

To je politička podela, ali ekonomska nije mnogo manja. U poslednjih desetak godina se ona produbila. Kako stabilnost demokratije zavisi od ekonomskog napretka, a i od socijalnih razlika, valja videti da li se produbljuje jaz između dve Srbije, one koja ima posla i one koja nema. Ko ima, a ko nema posao?

Broj nezaposlenih je povećan, od nekih 400.000 pre desetak godina na nešto iznad 700.000 danas. Broj zaposlenih je smanjen sa nešto preko tri miliona na nešto preko dva miliona. Aktivnih je 2004. bilo 66 posto stanovništva u dobi između 15 i 64 godine (57 posto starijih od 15 godina), dok ih je sada jedva iznad 60 posto (oko 47 posto starijih od 15 godina), a stopa nezaposlenosti je povećana sa oko 12 na oko 25 posto. Podaci su iz ankete o radnoj snazi, dakle tu su uključeni i oni koji rade na crno i u porodici. Ovo ukazuje na problem sa ukupnom tražnjom.

U dužem vremenskom periodu se stanje na tržištu rada pogoršava, što bi se reklo, i u dobra i u rđava vremena. Rast zaposlenosti je negativan u čitavom periodu od 2001. godine do sada, nezavisno od toga da li je privredni rast pozitivan ili je recesija (izuzeci su 2004, 2007, i 2008, više iz statističkih razloga). To bi moglo da bude zato što se menja

struktura proizvodnje, gde brže nestaju neke aktivnosti, a sporije rastu nove.

Ko su nezaposleni? U dobi između 15 i 29 godina (gore je stanje ako se posmatra grupa od 15 do 24 godina starosti, ali tu ima znatno manji broj aktivnih), dakle u grupi mladih, je oko 43 posto. Nešto je manja u dobi između 24 i 29, dok je broj zaposlenih u dobi između 15 i 19 praktično zanemarljiv. Broj zaposlenih je smanjen za gotovo 15 posto u ovoj dobnoj grupi što odgovara porastu stope nezaposlenosti, jer se ukupan broj ljudi u toj kategoriji, kao i broj aktivnih i neaktivnih, smanjio po praktično istoj stopi. Što znači da isti procenat ljudi u toj dobi traži posao, ali ga može naći oko 15 posto njih manje, ili, drugačije rečeno, sada ga može naći otprilike svaka druga mlađa osoba.

To bi moglo da bude zato što se ne menja obrazovna struktura, a tražnja za radom je promenjena. Ako se uporede poslednji podaci, iz aprila ove godine, sa onima iz 2008, udeo osoba sa višom i visokom stručnom spremom je povećan sa 13 na 16 posto u ukupnom stanovništvu, dok je udeo onih sa najviše osnovnom školom smanjen sa 38 na 36 posto. Udeo osoba sa srednjom školom je ostao praktično isti, 49 posto 2008, 48 posto 2013. Iste ili slične proporcije se mogu naći i među mlađim osobama, gde je procenat onih sa najviše osnovnom školom smanjen sa 34 posto u 2008, na 33 posto u 2013, a onih sa srednjom školom sa 59 na 57, dok je udeo osoba sa višom i visokom školom povećan sa 7 na 10 posto. To bi ukazivalo na probleme sa sistemom obrazovanja.

Zanimljivo je videti kako su prošle žene u poređenju sa muškarcima. U periodu od 2000, do 2012, stopa aktivnosti (stanovništvo od 15 i više godina) je smanjena za oko desetak procentnih poena kako za muškarce, tako i za žene, dok je razlika u stopi zaposlenosti ostala uglavnom oko 20 procentnih poena.

Stopa zaposlenosti je smanjena za oko 15 procentnih poena, ali nešto više kod muškaraca nego kod žena, ali je zaposlenost žena veoma niska - u 2013, oko 38 posto. Stopa nezaposlenosti, opet, je praktično ista i kod muškaraca i kod žena (nešto je viša u 2013, dok su žene mnogo više gubile posao u periodu oko 2004-2006). Što znači da žene češće napuštaju tržište rada nego muškarci. To bi moglo da znači da tržište rada nije valjano regulisano.

Kako stoji stvar sa zanimanjima? U poslednjih pet godina, praktično sva zanimanja, onako kako ih klasifikuje Republički zavod za statistiku, pokazuju manju zaposlenost. Gore od proseka prolaze rukovodioci (u javnom, ali i u privatnom sektoru), neobrazovani, zanatlije, poljoprivrednici, pa čak i stručni saradnici i tehničari. Bolje, pak, službenici i neke druge uslužne delatnosti i vojna lica.

Šta bi se iz toga moglo zaključiti? Grubo rečeno, državna služba je sigurnija, a i određene uslužne delatnosti, uključujući one koji pretpostavljaju posedovanje tehničkih znanja. Dok se poljoprivreda, zanatstvo i oblasti sa nekvalifikovanom radnom snagom, recimo, građevinarstvo, oslobađaju viška zaposlenih. Neke od tih grana prolaze bolje, a neke gore, što znači da nije samo reč o padu tražnje za njihovim proizvodima, već i o rastu produktivnosti. Ipak, veliko smanjenje zaposlenih u praktično svim, osim u nekim zaštićenim zanimanjima svedoči o tome da je svakako jedan od značajnih razloga što manje obrazovani i žene gube posao, a mladi ne mogu da ga nađu, nedovoljna tražnja, ali da doprinos daje i neodgovarajuće radno zakonodavstvo.

Zašto neki imaju posla, a drugi ga nemaju? Obično se navode tri razloga što malo ljudi radi i mnogo ne radi, ili ne traži posao. Jedan jeste nedovoljna tražnja za radom, dakle nedovoljna ukupna tražnja (potrošnja, ulaganja i izvoz). To bi se moglo smatrati posledicom neodgovarajuće privredne politike (pre svega, monetarne i fiskalne). Drugi je na strani ponude radne snage: kvalifikaciona, demografska, regionalna ili neka druga karakteristika čine da mnogi ne mogu da nađu posao. To je, možda najvećim delom, posledica obrazovnog sistema, jer se, smatra se, nudi rad koji se ne traži. Treći razlog jeste samo tržište rada, jer je regulisano i institucionalizovano tako da ne omogućava i zapravo stoji na putu sklapanja ugovora o poslu i zapošljavanju između poslodavaca i radnika.

Iz podataka se može zaključiti da su sva tri razloga prisutni, što znači da će privredna politika koja će se voditi morati da se zasniva na merama koje će uticati na promene u svim trima oblastima. One, međutim, mogu da imaju bar dve posledice koje ne moraju da obezbede održivost privrednoj politici.

Jedna jeste u vezi sa takozvanom Kuznjecovom krivom, gde se socijalna nejednakost povećava u procesu industrijalizacije. Ovo se delimično već vidi u različitoj relativno većoj tražnji za kvalifikovanim radom. To obično znači da će razlike u prihodima onih sa većim kvalifikacijama i onih sa nižim i posebno onih koji su nekvalifikovani, da će se ta razlika povećavati. Sa povećanjem udela industrije u ukupnoj proizvodnji, ta bi razlika mogla da se poveća. To može da pojača socijalno nezadovoljstvo, koje može da utiče negativno na održivost takve privredne politike.

Ovaj se socijalni sukob obično ublažava većim socijalnim davanjima, kako bi se negativni efekti povećane socijalne nejednakosti smanjili. Za to su potrebna sredstva koje je potrebno ili prikupiti porezima ili do njih doći zaduživanjem. Ukoliko su obe mogućnosti ograničene, kao što jesu, socijalna politika bi čak mogla da bude restriktivna, zbog čega bi socijalne tenzije mogle da se pojačaju.

To podrazumeva da je potrebna privredna politika koja ne samo da podstiče razvoj, već to čini u uslovima rastuće zaposlenosti i onih čiji se rad trenutno ne traži. U suprotnom, ekonomski nacionalizam ne mora da bude politički nepopularan. Kakav bi njegov odnos bio prema nacionalizmu kao političkoj strategiji zavisi od toga koliko će se stabilizovati demokratski sistem. Sve do tada, dve Srbije, političke i ekonomske, će i dalje postojati.

KOSOVSKA VIZA ZA EU

PIŠE: IVAN TOROV

Izgledalo je, u jednom trenutku u prvoj polovini avgusta, da će zvaničnici Beograda valjano iskoristiti „idealnu priliku“ iz Prištine da novembarske lokalne izbore, bar kad je reč o severu Kosova, relativizuju. Što će reći, odložiti ih do, recimo, proleća iduće godine kad bi se vladajuća SNS-SPS koalicija, po njihovoj proceni, bez prevelikog rizika po sopstveni imidž i rejting mogli suočiti sa (ne)očekivanim rezultatima aprilskog srpsko-albanskog aranžmana u Briselu. Najava iz Prištine da će glasački listić 3. novembra sadržati i neka obeležja „države Kosovo“, makar na kratko, ustalasala je političku javnost Srbije, obnovila već pomalo zaboravljenu patriotsku retoriku, proizvela opšti utisak kako, zapravo više ništa nije sigurno, pa ni to da li će na jesen, kako je bilo zamišljeno i dogovoreno u Briselu, sporazumom Dačić-Tači, biti moguće organizovati izbore bez novih konfrontacija kako unutar, manje-više, tradicionalno posvađanog srpskog bloka, tako i na relaciji Beograda i Prištine.

Ovdašnje analitičare, istini za volju, nije baš iznenadila mogućnost da srpska strana zatraži odlaganje izbora. Nisu oni prave razloge videli toliko u tvrdnji nacionalističkih dušebrižnika među Srbima i na Kosovu i u Srbiji da se albanska strana „služi trikovima“ kako bi sprečila masovniji odziv Srba, naročito na severu, koliko u činjenici da je Beograd, posle sklapanja briselskog dogovora, veoma malo, gotovo ništa opipljivije nije uradio kako bi pokazao da je spreman za izbore 3. novembra. Osim što su se, naravno, Nikolić, Vučić i Dačić svojski (a opet, jalovo) trudili da ubede kosovske Srbe da moraju postupiti onako kako Beograd kaže. Uprkos svemu, nisu uspeali da preokrenu protivljenje Srba na severu izborima „u režiji države Kosovo“, podele među Srbima južno i severno od Ibrasu takve su da gotovo onemogućavaju bilo kakav zajednički nastup, a taj ionako duboki jaz dodatno produbljuje pojačana antiizborna i anti-režimska kampanja nacionalističkih partija predvođenih Vojislavom Koštunicom. Iz Beograda se zasad izbegava bilo kakva žešća reakcija, kako bi se disciplinovali prilično raspojasani lideri četiri opštine na

severu Kosova, procenjujući valjda da bi im direktna konfrontacija sa njima ugrozila sve što su dosad učinili u ne baš tako radikalnoj izmeni politike prema Kosovu.

Na samom vrhu liste razloga su još dva, reklo bi se, suštinska: prvi, još nije razrešena dilema da li je i koliko moguća jedinstvena izborna srpska lista za celo Kosovo, koliko ta ideja, zapravo, u osnovi sadrži ambiciju beogradske vladajuće nomenklature da zadrži kontrolu nad institucijama kosovskih Srba, a koliko je stvarno motivisana navodnim strahom da bi izborni nastup „svako za sebe“ doveo Albance na čelo opština gde srpsko stanovništvo čini većinu. I drugi, možda najvažniji razlog - nekoliko meseci od obelodanjivanja sporazuma sa Tačijevom vladom, Beograd nije ništa određenije, bar zvanično, uradio na pripremi normativna za buduću, dogovorenu, zajednicu srpskih opština na Kosovu, koja bi, po ovdašnjoj zamisli, trebalo, koliko je moguće, da očuva preforsirani utisak kako se Srbija „nije odrekla dela svoje teritorije“, odnosno da će srpska zajednica biti najbolja zaštita od mogućeg ugrožavanja „srpskog identiteta na Kosovu“, ali i instrument za održavanje iluzije o „statusno neutralnom Kosovu“.

Baš u trenutku kada je kampanja protiv učešća na lokalnim izborima početkom novembra, dobijala na intenzitetu, „državni vrh“ Srbije povukao je još jedan (ne)očekivani potez. Da li zbog odbijanja Brisela da uopšte razmišlja o nekakvom odlaganju novembarskih izbora, zbog toga ali i zbog procene da su u međuvremenu preduboko ušli na teren prihvatanja obaveza da bi sada od njih odustali i suočili se sa novim još neprijatnijim posledicama, tek srpska vlast je polovinom avgusta, i sama pritešnjenim rokovima za pripremu izbora, prvi put određeni je pozvala kosovske Srbe da iziđu na novembarske izbore i poručila njihovim političkim liderima da će

izbora svakako biti, prihvatili oni to ili ne, svejedno. Beograd očigledno nema kud. U tom vaganju između rizika da bi neučestvovanje, odnosno bojkot ili bilo kakvo odlaganje izbora, Srbiju u evrointegracijama vratilo nekoliko koraka unazad (očekivani početak pristupnih pregovora sa Evropskom komisijom za januar iduće godine bio bi pusti san) i stvorilo novu konfuziju na političkoj sceni Srbije, i stvaranja prilike da se učestvovanjem na izborima i ustoličenjem zajednice srpskih opština Kosovo konačno skinu sa liste prioriteta, tačnije tereta, i to baš sad kad novi gospodari Srbije priželjkuju da se preostala društvena i politička energija preusmeri na traženje puteva izlaska iz duboke ekonomske i socijalne krize, odnosno agonije Srbije, kao da je prevagnuo ovaj potonji stav. Srpskim liderima na severu ostavljeno je nekoliko dana da se konačno izjasne hoće li kosovske Srbe pozvati na učešće ili bojkot izbora kako bi Vučić i Dačić imali čistu situaciju da vreme do izbora što bolje iskoriste.

Dakle, zvanično, bojkota neće biti, nezvanično, i te kako je moguće. Pitanje je samo koga će kosovski Srbi poslušati: državu (Srbiju), koja ih je, doduše, ne tako odlučno i bez simptomatičnog oklevanja, pozvala da 3. novembra masovno izađu na birališta i „odbrane svoje pravo na postojanje“, ili lidere stranaka (opština) koji bi da se stvar oko izbora razvlači što duže, bar dok se ne shvati da vremena više nema i da će kaos koji bi nastao „spontanom raspadom sistema“ (rezignacijom i apstinencijom birača) ili, pak, drastičnim cepanjem biračkog tela s obe strane Ibra, neminovno uzdrmati sadašnje prilično stabilne pozicije Nikolića, Vučića i Dačića. Tim pre što se procenjuje da vlada Srbije, koja mesecima troši ogromnu energiju na tzv. rekonstrukciji, nije učinila baš neki vidljiviji pomak u dinamiziranju evrointegrativnih aktivnosti, u hroničnoj dilemi - raspisati vanredne parlamentarne izbore u Srbiji i tako učvrstiti vlast, ali i ozbiljno i sa vrlo predvidljivim reperkusijama prolongirati proevropske ambicije, neće baš imati mnogo vremena da se stalno vraća na temu kosovskih izbora. S druge strane, ukoliko se u Beogradu u međuvremenu ne učini ništa na lokalizovanju i marginalizovanju prostora za političko mešetarenje lidera četiri opštine na severu Kosova, opasnost od izazivanja novih napetosti, blokada puteva, barikada i bojkota izbora ne samo što neće biti otklonjena, već, naprotiv, znatno uvećana.

BEZ SPREMNOSTI ZA RIZIK

PIŠE: NASTASJA RADOVIĆ

Rekonstrukcija Vlade Srbije koju, očigledno predvodi i odluke o njoj donosi potpredsednik vlade Aleksandar Vučić, a ne njen premijer Ivica Dačić, još uvek je u magli iako je datum njenog izlaska u javnost (bio) planiran za 26. avgust. Zabašurivanje od početka nejasnih principa rekonstrukcije ove složene političke tvorevine, gde je jedna partija izbačena iz vlade koja je ostala na tankoj većini od 128 poslanika, uporno se u izjavama potpredsednika i premijera kompenzira najavama velikih međunarodnih zvezda u budućem vladinom timu. Poznati međunarodni i evropski ekonomski, finansijski stručnjaci i političari, poput Francuza Dominika Štros-Kana i Austijanaca Alfreda Guzenbauera (za sada jedino obelodanjeni), navodno su veoma zainteresovani da savetuju Vladu, a pre svih njenog potpredsednika Aleksandra Vučića.

SIMBOLIČAN POČETAK

U poslovima stvarne rekonstrukcije, premijer Ivica Dačić izgleda da je nadležan za rekonstrukciju samo ministara iz svoje stranke, a i to je upitno u kojoj meri. Jedino, bar javno soliranje u vezi sa ovim poslom, Dačić je izveo sa najavom da iz vlade sigurno odlazi Mladen Dinkić i to, kako je uporno pokušavao da ubedi auditorij, gotovo isključivo na njegov (premijerov) zahtev. Dačiću je verovatno u svežem sećanju ostao ne tako davni nastup njegovog prethodnika i nekadašnjeg koalicionog partnera, Mirka Cvetkovića, koji je, na nešto manje uspešan način, baš na slučaju izbacivanja Dinkića iz vlade, podvlačio svoj premijerski autoritet. Iako Dačić ostavlja utisak daleko autoritativnijeg premijera od Cvetkovića, nezgodna, a najjednostavnija matematička računica pokazuje da je, pre svega reč o ličnoj prirodi i političkom stilu, a mnogo manje o stvarnoj moći. Sa druge strane, upravo te lične Dačićeve osobine kojima svedoči čitava njegova isključivo uspinjuća politička karijera, lako su ga opredelile da izađe ususret svom dominantnom koalicionom partneru i, po mnogima, onome ko je autoritarnog Dačića naterao na povlačenje. Dakle, odluka da se samouvereni Mladen Dinkić

otera iz vlade, kao njen prvi marketinško-rekonstruktivni potez, verovatno je bar na kratko, usrećila i Dačića i Vučića (iako je ovaj tvrdio da izbacivanje Dačića nije njegov zahtev). Dačića više zbog sujete, a Vučića, jer je slobodan strelac Dinkić više puta kvario njegova prosocijalna obećanja, stalno pokazujući svoja liberalna iskakanja, neusaglašena sa dominantno populističkim programom Vlade.

Da politička elita na vlasti nije spremna da rizikuje nikakve dublje zahvate u, pre svega, kontroli moći izvršne vlasti, tj. samokontroli i da će glamur oko razgovora potpredsednika, trajati još najviše koju nedelju, pokazano je upravo na „slučaju Dinkić“. „Kontroverzni“ ekonomista i političar, bivši srpski ministar finansija i ekonomije, dobijao je i najviše i najniže ocene od ekonomskih analitičara, političkih saveznika i protivnika, ali i samih građanabirača. Politički feniks i ekonomski mešetar, on je baš u ovom ministarskom mandatu, tvrde čak i oni koji su godinama kritikovali, kako njegov koncept tranzicije tako i pojedine poteze, uradio najviše kad je reč o famoznom „privlačenju stranih investicija“. Naravno, na svoj, „kontroverzni“, način. Osim pitanja zašto je prvo „otkačen“ jedan od vrednijih ministara i važan koalicioni partner, ide i podsećanje na vreme od pre samo godinu dana, kad je upravo ulazak u vladu Mlađana Dinkića bio glavni uslov da se ona, kakva je donedavno bila, sastavi. Sam Dinkić je izjavio da ga je Ivica Dačić pozvao i ponudio mu mesto u vladi, dva dana nakon drugog kruga predsedničkih izbora kad se još verovalo da će vladu praviti DS i SPS, prema već postignutom dogovoru, u koju Dinkić, po Tadićevom zahtevu, nije mogao ući.

Nezgodan partner, samouveren i pomalo politički osvetoljubiv, Mlađan Dinkić je imao još jednu slabu tačku: rejting njegovih URS je pao ispod izbornog cenzusa ili je tu negde (prema Faktor plusu, URS su u aprilu ove godine imali 4,8 odsto), pa je i to moglo navesti već na njega besne partnere, da zaključe kako će se on na sledećim izborima koji i dalje vise u vazduhu, „nasankati“ i biti neupotrebljiv za neku novu ili staru kombinatoriku.

Učesnik u nekoliko srpskih vlada u čijim ekonomskim strategijama je dominirala trajava socijalna demagogija nauštrb ekonomske logike i stezanja političkog kaiša, tj. jačanja pravne države kao osnove zdrave ekonomske politike, trudio se da uveća propagandni uspeh i ove vlade. Tako je suprotno saopštenju Republičkog zavoda za statistiku, izjavio početkom jula da je nezaposlenost pala za 1,4 odsto u odnosu na godinu ranije. Zavod je tvrdio da je porasla za 1,7 odsto, a razlika je u tome što je Dinkić za poređenje uzeo jednogodišnji period, a Zavod za statistiku, procenat nezaposlenosti iz oktobra 2012, kad je ona bila nešto smanjena i prvi bolji reper za poredjenje.

SISTEMSKE GREŠKE

Iako je ova vlada, sem donekle „bivšeg“ Dinkića (koji je nekad tvrdio da neće u vladu ne samo sa SRS već ni sa SNS), politički kameleon i sem pada popularnosti i ličnih sujeta malo šta je može „iznenaditi“, ni URS predizborno vezivanje za bivšeg jugoslovenskog premijera, Milana Panića, možda nije zaboravljeno. Nekadašnji kalifornijski farmaceutski magnat i bivši vlasnik Galenike (koja mu je oduzeta 1999, za vreme „crveno-crne koalicije“), podržavao je predizborno kampanju URS, savetovao predsednika URS i bio pominjan kao njihov kandidat za predsednika Srbije. Panić je tada žestoko napadao populistička predizborno obećanja naprednjaka: „SNS misli da je narod lud kada obećaju sto milijardi dolara investicija. Sistem se nije promenio“. Kasnije je Panić ponovo pominjan u medijskim i političkim kuloarima kao onaj preko koga će Dinkić prodati, posebno za vreme kadrovanja SPS prezaduženu Galeniku. Apostrofirano je da je kanadska kompanija Valient već vlasnica, do 2002, Panićeve ICN Pharmaceuticals. Koliko u svemu tome ima „logike“ teško je dokazati, ali je prilično izvesno da je Milan Panić bar savetovao Dinkića u vezi sa ovim poslom. A, možda i svoje kolege iz kandskog farmaceutskog koncerna...

Sudbina jednog ministra koji je najviše i često sa razlogom kritikovan, a bez koga nije mogla nijedna

vlada posle 2000 (sem one kratke Zorana Živkovića), bila bi solidna preporuka i nepisani savet onima kojima se sada nude ministarske i savetničke kule i gradovi. Ministar Dinkić sa svojim kritički nastrojenim savetnikom, Milanom Panićem odlazi u opoziciju koja nikad od obnavljanja višestranačja nije bila slabija i bezličnija. A to nam pokazuje perspektivu savetnika i savetovanog u i oko ove vlade. Hoće li ambiciozni Aleksandar Vučić, sa izrazom čoveka sredsređenog na sopstvenu ekskulpaciju, steći pa proćerdati poverenja svojih novih savetnika kojima je Srbija poznata uglavnom iz teških pregovora sa MMF ili dugih razgovora o njoj EU i regionalnoj budućnosti i pomalo iz DS participiranja u Socijalističkoj internacionali, možemo da nagađamo. To važi i za njih same i oni će to, sigurno, pametno odvagati vodeći računa o svom političkom imidžu (koji bi mogao da se u nekom slučaju popravi ali kod nekog i pokvari), stručnom rejtingu, a možda i materijalnom interesu. Jer i ove prve dve reference u tržišnom svetu u kome žive (gde je i ugled „na ceni“) utiču na onu treću.

Ako sve bude išlo po planu (mada njegove jasne obrise nismo ni videli), biće zanimljivo pratiti kako će se ugledni savetnici i već najavljeni kandidat za ministra finansija koji zajedno, „iako različitih nacionalnosti, dolaze iz istog sveta razvijenog, iako krikom poljuljanog (neo)liberalnog kapitalizma uklopiti u naš polit-oligarho-tajkunski. Od javno pominjanih imena, Guzenbauer i Stros-Kan su socijalisti-socijaldemokrate, a Lazar Krstić, sa Jela i uposlenik Mekenzija, već priprema, kako je rekao, „stezanje kaiša“, širenje osnove za oporezivanje, uterivanje dugova i kraj politike subvencioniranja države. On se nada i novom aranžmanu sa MMF, na čijem čelu je do pre dve godine bio poznati Francuz i u kome, pored protivnika, sigurno ima i pristalica njegove politike „socijalizacije“ nekadašnje mašine za šok terapije nerazvijenih i zemalja u tranziciji. Da li će uopšte biti prilike da se pomenuti ekonomsko-finansijski stručnjaci okušaju na svom poslu, pa makar se na njemu i kreativno neslagali ili će se sve brzo utopiti u zaboravu posle još jedne političko-estradne afere?

Na stranu stranci, za koje bi Srbija mogla biti jedna u nizu manje ili više uspešnih „tezgi“, ali ovi „naši uspešni u svetu“, ponekad su zaista hteli da se bave poslom ponuđenim u Srbiji. Možda bi Krstić, svakako tajno, trebalo da priupita Panića kako je on to mislio da „menja sistem“ u Srbiji?

ANATOMIJA JEDNE OSTAVKE

PIŠE: SLOBODANKA AST

Arogancija vlasti i nemoć očiglednog: rekonstrukcija vlasti trajala šest meseci, a neuspešni ministri su uporno nastojali da zadrže svoje fotelje i bez javne analize svog rada samozadovoljno su pokušavali da dokažu da zapravo zaslužuju komplimente!? Providnim, ali upornim „spinovanjem“ sa samog političkog vrha lansirana je čak ocena da je ovo bila najuspešnija vlada u novijoj istoriji, što je *contradictio in adjecto*: čemu onda rekonstrukcija! Bila je to zapravo „rekonstrukcija moći“, kako je to precizno rekao Vladimir Vuletić, profesor Filozofskog fakulteta u Beogradu.

Bahatost Vlade se najočiglednije vidi u izostanku bilo kakvog pokušaja da se javnosti obrazlože razlozi zbog kojih se neki ministar smenjuje: u medijima toliko hvaljeni Aleksandar Vučić je prvi smenu svojih ministara propratio baražom lapidarnih profesionalnih i ličnih komplimenata kao da im slede odlikovanja. Ivica Dačić i Mladen Dinkić su samo kopirali njegov manir. Proizvoljnost u dosadašnjim kadrovskim promenama, sva je prilika, nagoveštava i puki volontarizam u novim imenovanjima. Formula je stara i dobro poznata: partijsko kadrovanje plus koalicione kvote. I umesto temeljne i otvorene analize gde je grešila ova vlada i njeni ministri, zašto se smenjuje devet ministara, sada se u finišu rekonstrukcije sve svodi na spekulacije, kalkulacije, spinovanje i predizborni marketing. Premijer ostaje i ministar policije, što je u suprotnosti sa modernizacijom Srbije za koju se Vučić verbalno toliko zalaže.

Javnost verovatno ne zna koliki je zapravo učinak Verice Kalanović, sem što je „prošpartala Srbiju“, nije analizirano koliko su bile (ne)uspešne Suzana Grubješić ili Alisa Marić, mogu se samo naslućivati posledice gostovanja u važnoj oblasti poljoprivrede Gorana Kneževića: ministar poljoprivrede nije smenjen zbog afere aflatoksin već, kako je lapidarno promrsio Vučić, „nekih nesnalaženja u komunikaciji sa medijima“.

Milutin Mrkonjić je velikodušno podneo ostavku, ni on nije zvanično smenjen, iako su svi

parametri potvrđivali koliko je bilo promašaja, zloupotreba i neuspeha u njegovom sektoru.

Prvi je zvanično podneo ostavku ministar prosvete Žarko Obradović, a onda hitro i hladnokrvno otišao na godišnji odmor, ostavivši za sobom dar-mar. Drugi ministri su ipak ostali da do izbora svojih naslednika „odrade ostavke ili smene“.

AFERA MALA MATURA

Tok smene ministra Žarka Obradovića je *case study* naših neuspeha, ali i arogancije vlasti. Neki mediji su ocenili da je ministar pao na maloj maturi. Bio je to zapravo samo povod za jednu odavno zasluženu i utemeljenu - smenu. Odavno je stanje u prosveti i nauci katastrofalno, a istim atributom se mogu opisati i mnogi potezi Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja, kako se zvanično zove institucija koja odavno ne zaslužuje ovaj naziv.

Žarko Obradović je nedeljama uporno dokazivao da apsolutno ne snosi nikakvu odgovornost za aferu „mala matura“, čije će dalekosežne posledice tek osetiti čitavo društvo. Mnoge škole su popunile „vukovci“, nekim vrlo dobrim đacima zalupljena su vrata željenih škola administrativnom, nezakonitom odlukom svemoćnog Ministarstva prosvete, škole za mnoga proizvodna zanimanja su ostale bez đaka, a mnogi nastavnici će verovatno ostati bez posla... Šta će biti sa onih nekoliko hiljada đaka koji u junskom roku nisu polagali malu maturu? Oni po zakonu moraju da polože ovaj ispit, a koji je zbog krađe testova ove godine jednostavno poništen!

Mediji su iz svih uglova opisivali aferu, krađu i prodaju testova, haos u školama, konačno odluku da se matura poništava i vrednuje samo uspeh iz osnovne škole. Ministar se nije dao zbuniti ni protestima đaka i njihovih roditelja, ni protestom naučnih radnika, ironičnim hepeningom, „mitingom podrške“ „Nedaćemo Žarka!“...Ništa. Debelo uvo ministra prosvete, potpredsednika Socijalističke partije Srbije (SPS), njegove partije, ali i Dačićeve Vlade nije htelo da čuje ogorčene glasove profesora, roditelja, djaka... Konferencije za štampu ministra prosvete svodile su se na arogantno izbegavanje odgovora

na pitanja i prosipanje parola i širenje lažnog optimizma o ispunjavanju želja ogromne većine đaka...

ODGOVORNOST MINISTRA

Posle sličnog skandala na maloj maturi u svakoj iole uređenoj državi ministar prosvete bi bio ili ekspresno smenjen ili bi podjednako brzo podneo ostavku. Evo uostalom šta kaže Vesna Rakić-Vodinić, profesorica univerziteta *Union*:

„Ministar Žarko Obradović svakako snosi političku odgovornost za neuspeh u organizaciji prijemnog ispita posle 'male mature'. Organizacija ovog ispita je u nadležnosti Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja, a on je na čelu tog Ministarstva, te mora da odgovara neposredno politički. S obzirom na srazmere pričinjene štete, Obradović je morao biti hitno smenjen, a ako za to nije bilo vremena ili političke odlučnosti, morao je da podnese ostavku. Pravno, država može da odgovara za štetu koji je pričinila radnica (odgovornost za drugog - čl. 172 st. 1. Zakona o obligacionim odnosima). Ali, i sam ministar bi mogao da bude odgovoran za naknadu štete, ako se dokaže da je do štete došlo usled njegovih radnji ili propusta. Naime, po čl. 42. st. 9. Zakona o srednjoj školi, sam ministar (a ne Ministarstvo) dužan je da preduzme precizno određene radnje: Ministar prosvete utvrđuje: sadržinu, vreme, mesto i način polaganja kvalifikacionog, odnosno prijemnog ispita; osnove, merila i postupak za rangiranje i upis u školu; bliže uslove za vrednovanje učešća učenika osmog razreda na takmičenjima i vrste takmičenja čija se mesta vrednuju.

Ako je u obavljanju ovog niza zadataka koji je, po Zakonu, u nadležnosti ministra, bilo utvrđenih propusta ili radnji do kojih je došlo grubom nepažnjom ministra, ministar mora da snosi obavezu naknade štete“, kaže profesorica Rakić-Vodinić.

Ona smatra da odbrana ministra Obradovića, uzimajući u obzir ovih nekoliko napomena, ne samo da ne bi zadovoljila ni najzabitiji osnovni sud - već belodano otkriva da je ministar pokazao koliki je stepen

neznanja o elementarnim pravilima funkcionisanja države i koliki stepen neetičnosti odlikuje naše visoke javne službenike. S obzirom na srazmere prouzrokovane štete, Obradović bi morao da snosi najvišu političku odgovornost, to jest smenu sa položaja ministra.“

Međutim, na tome se ne treba zaustaviti, kategorična je profesorka Rakić-Vodinelić:

„Ako ova država neće, roditelji dece upisane u škole protivno zakonu, morali bi da iniciraju prekršajnu odgovornost ministra, i traže naknadu prouzrokovane štete. Sve bi to moglo biti ostvarivo u razumnom vremenu da Srbija ima nezavisno, nepristrasno i dobro pravosuđe. Ona ga, međutim, sem sasvim izuzetno, nema.“

Tako govori ova angažovana, agilna i vrlo lucidna pravnik. Videli smo, međutim, da je posle zatvorene sednice vrha SPS ispalo da je Obradović „shvatio značaj istorijskog trenutka i rekonstrukcije vlade, sam ponudio ostavku“, a onda su mu se njegova partija i predsednik Ivica Dačić velikodušno zahvalili, naglasivši da on, naravno, ostaje potpredsednik SPS i da će njegovo iskustvo (kao i Mrkonjićev!) dobro doći budućim ministrima! Obradović je ispraćen aplauzom. Licemerju i cinizmu tu nije kraj: ministar koji je ojadio generacije poručuje: „Sada nije vreme da se govori o prošlosti i pojedincima, nego da mislimo o Partiji!“

AFERA PISA

Daleko od toga da je ministar Obradović pao samo zbog male mature! Taj ključni kadar SPS, takoreći stub-nosač ove partije, zvanični potpredsednik, odavno je trebalo da bude smenjen, a njegov sektor temeljno rekonstruisan.

Povoda i pokazatelja bilo je na pretek: na međunarodnom PISA testiranju (Programme for International Student Assessment) rezultati naših 15-godišnjaka bili su katastrofalni: na pokazanom znanju iz matematike, prirodnih nauka i razumevanju teksta zauzeli su poslednje mesto u Evropi, dok su na svetskom nivou lošije rezultate pokazali samo đaci iz Turske i nekoliko prekookeanskih, afričkih i dalekoistočnih zemalja.

Ratovi, sankcije i zanemarivanje obrazovanja i nauke neminovno su potvrdili da PISA testiranje nije „obrazovni incident“ već teška, ozbiljna bolest našeg neefikasnog obrazovnog sistema. Ne treba se dičiti i tešiti medaljama učenika Matematičke gimnazije u Beogradu na međunarodnim

takmičenjima – to je uspeh kolektivnog napora te škole – kao i uspesima na sličnim smotrama nekih vrednih i pametnih đaka iz unutrašnjosti: to su izuzeci koji potvrđuju pravilo.

Ovogodišnja bruka sa krađom maturalnih zadataka nije nešto novo i savim neočekivano, samo ranije nikad dimenzije velike školske prevare nisu imale tako velike razmere i tako ozbiljne posledice. Radoš Ljušić, novi direktor Službenog glasnika čak javno kategorično tvrdi da se zna da se već deset godina testovi za malu maturu uveliko prodaju! Iz Ministarstva prosvete nije bilo demantija. A ni Ljušić ne objašnjava zašto kao čovek zaposlen u prosveti nije ranije o tome progovorio.

AFERA PRAVOPIS

Treba li podsećati da je Ministarstvo prosvete i nauke ranijih godina imalo zvaničan stav da će pravopisne greške na maloj maturi biti tolerisane, u onim pitanjima koja se ne odnose na pravopis!? Pa čemu onda služi pravopis? Afera „Pravopis“ dospela je javnost kad je Olivera Krupež, predavnica Aktiva profesora srpskog jezika i književnosti Moravičkog okruga upozorila javnost da je na obuci nastavnika koji će pregledati maturalne zadatke sugerisano da na pitanje ko je glavni lik „Gorskog vijenca“ kao tačan odgovor može da se računa i ako učenik ime vladike Danila napiše malim slovom, dakle vladika danilo!?

Obraz profesije i čitavog maturalnog ispita pokušao je da spase Aktiv profesora srpskog jezika i književnosti Moravičkog okruga saopštenjem da se „oštro protivi sramnoj odluci koja poništava trud profesora da tokom školovanja motivišu učenike da se pravilno usmeno i pisano izražavaju“. I ovaj put je profesor Obradović nejasnim odgovorima uznemirio i ogorčio javnost.

Neki stručnjaci su iskoristili priliku da ukažu na to da je nepismenost zavlada svim nivoima, pa je Veljko Brborić, profesor Filološkog fakulteta u Beogradu rekao da su parlamentarne liste na izborima 2012, u Srbiji bile „nešto najnepismenije što je Srbija videla, a da to nikome nije smetalo“.

Treba li onda uopšte da se javnost iznenadi onim što je pokazalo najnovije istraživanje Instituta za pedagoška istraživanja - da nijedan od 600 srednjoškolaca iz više gradova u Srbiji nije rešio test iz srpskog jezika koji zahteva znanje na nivou učenika šestog razreda osnovne škole! Očigledno, uči se „za ocenu“, a i sam obrazovni sistem je doprineo poraznim rezultatima: broj časova maternjeg jezika je smanjen, đaci od petog do osmoga razreda imaju samo četiri časa nedeljno, a u srednjoj školi dva do tri. Poređenja radi, u Francuskoj đaci imaju 12 časova nedeljno, u Nemačkoj devet, u Grčkoj i Švedskoj, osam.

AFERA INDEKS

Haos u prosveti na svim nivoima možda najbolje ilustruje lanac događaja vezan za, od „afere mala matura“ mnogo „starija“ „afera indeks“. Prema optužnici podignutoj pre ravno šest godina pojedini profesori Pravnog fakulteta u Kragujevcu su u više navrata zahtevali i dobijali novac da bi u indekse upisivali pozitivne ocene, a da studenti uopšte nisu izlazili na ispite niti su pokazali znanje neophodno za prelaznu ocenu.

U medijima se mesecima vrteo foto-dokument o kupovini ispita u Kragujevcu, ali afera se nije rasplitala. U međuvremenu, grupa osumnjičenih profesora je predavala i uspešno se pela uz „Jakovljeve lestve“, napredovala u akademskoj hijerarhiji. Posebno je indikativan slučaj jednog od osumnjičenih, profesora Pravnog fakulteta Predraga Stojanovića, koji je u međuvremenu stigao do položaja dekana ovog fakulteta! Šokantno je da se profesor Stojanović u međuvremenu nijednom nije pojavio na suđenju u aferi „Indeks“, pravdajući se bolešću.

Dekan Stojanović je vrlo samouveren uprkos tome što je veštačenjem utvrđeno da je „sposoban da iznese odbranu“ i što je posle pune tri godine naloženo njegovo privođenje na saslušanje: „Uspešan sam kao dekan i biće tako sve dok stojim na nogama, a stajaću na njima sve dok ne zatvorim aferu 'Indeks'. Javnost će biti iznenadjena kako će taj proces biti završen!“

Rekonstrukcija, dekonstrukcija, destrukcija

Da li to dekan Stojanović nekome pretili? Šta on to zna što javnost i mediji ne znaju? Poplava fakultetskih instant-diploma i titula, originala falsifikata, što bi rekao dramski pisac, među političarima, javnim ličnostima, ali i službenicima u državnoj upravi odavno ima razmere zabrinjavajuće epidemije. Prodaja ispita „običnim“ studentima, kao u slučaju „afere indeks“ u Kragujevcu, samo je vrh ledenog brega. Ministarstvo prosvete nijednog trena nije ni pokušalo da se bavi ovom temom. Obradović je to objasnio „svojim principijelnim stavom da se ne meša u rad sudstva“. Konačno, mediji javljaju da Aleksandar Vučić formira novi tim za borbu protiv korupcije u obrazovanju i da će prvi na udaru biti članovi Komisije za akreditaciju visokoškolskih ustanova, ali i pojedini članovi Nacionalnog saveta za visoko obrazovanje. Demokratska stranka u svom saopštenju poručuje Aleksandru Vučiću da počne od mastera Tomislava Nikolića inače akcija nema smisla.

AFERA MEGATREND

I tako nas priča o aferi „Indeks“ vodi i do afere „Megatrend“. Ministar prosvete je zaposlen na ovom privatnom univerzitetu prilično sumnjive reputacije. Obradović se nije mnogo osvrtao na komentare da je to „sukob interesa“. Hvalio se samo da ne uzima ministarsku platu. A zašto i bi? Na „Megatrendu“ zarađuje tri puta više, oko 3000 eura. Neke novine pišu da mu je nedavno plata povećana. Rektor „Megatrenda“ dr Mića Jovanović voli da se hvali da je Žarka Obradovića zaposlio, kao i neke druge „julovce“, kada su „ostali bez hleba“. Kvalitetom nastave na ovom univerzitetu niko se nije mnogo bavio: naslućivalo se da je kriterijum u obrnutoj srazmeri sa cenom koju su polaznici plaćali. Međutim, deo najšire javnost ogorčili su Megatrendovi bilbordi: *Šta ćeš ovde? Diplomiraj pa pali!* U pozadini poruke, konture Londona! Ministar prosvete Žarko Obradović, profesor na „Megatrendu“ i ministar prosvete u zemlji koja u svetu prednjači po odliovu mozgova - nije imao komentar! Autor poruke na „Megatrendovim“ bilbordima je rektor tog univerziteta Mića Jovanović, koji se posle nesuvislo branio da je „poruka pogrešno protumačena“!

Među lansiranim vestima je i ona po kojoj bi rektor „Megatrenda“ Mića Jovanović mogao da bude novi ministar prosvete!? Jovanović u listu Danas poručuje da bi bio dobar ministar prosvete, ali ne

želi. Bio bi to sukob interesa, kaže! Eto, to je shvatio čak i ovaj bonvivan i tajkun u obrazovanju, a Žarko Obradović, kao ni njegovi partijski drugovi, ali ni koalicioni partneri nisu videli ovaj očigledni sukob interesa!

SPASIMO NAUKU

Najkraće rečeno, prosveta i nauka u Srbiji se nalaze u katastrofalnom položaju: atmosfera u mnogim školama može se sažeto opisati kao „džungla na školskoj tabli“: pad nivoa znanja u skladu je sa padom entuzijama, ali i kvalitetom nastavnika, epidemija neopravdanih izostanaka izgleda da nikoga više ne brine, sukobi učenika i nastavnika dobijaju čak i fizičke epilogе u koje su često umešani i roditelji.

Programi već decenijama vapiju za radikalnom reformom, za savremenijim i sadržajim i metodama, a mnoge škole su bile bolje opremljene pre nekoliko decenija: imale su laboratorije, fiskulturne sale, biblioteke, pa i toalete... Sad se ove školske prostorije vrlo često izdaju, broj časova fizičkog je smanjen, a deca u mnogim školama u unutrašnjosti mogu samo da sanjaju o klozetima sa vodom.

Možda je o stanju u našoj nauci najilustrativnija činjenica da je u vrelini leta u Beogradu održan protestni skup „Spasimo nauku“ kojim su naučni radnici pokušali da skrenu pažnju nadležnih, ali i najšire javnosti da je u Srbiji nauka pred gašenjem, da se smanjenjem sredstava za nauku, katastrofalno stanje u nauci dalje urušava. Dokument koji je upućen Vladi sa ovog skupa traži da država poštuje, umesto što ignoriše, Strategiju naučnog i tehnološkog razvoja koja podrazumeva povećanje ulaganja u nauku na jedan odsto bruto nacionalnog dohotka do 2015. godine. Zvanično je zatražena i ostavka Žarka Obradovića i svih odgovornih „zbog nestručnosti, neodgovornosti, neresavanja i ignorisanja problema u nauci.“

U blogosferi pravi rat: na jednoj strani ogorčeni prosvetni radnici, naučnici, roditelji, na drugoj, ljutiti glasovi „patriota“ koji ukazuju na to da na svetskim olimpijadama znanja trijumfuju naši matematičari, hemičari, astronomi... Evo, i Vučić dovodi da spasava srpske finansije našeg genijalca sa Jela Lazara Krstića, poručuju oni... Ponovimo, sve su to izuzeci koji potvrđuju pravilo da je stanje u našem obrazovanju i nauci vrlo, vrlo loše. Kao i u sportu uostalom.

ČEKAJUĆI NOVOG MINISTRA

PIŠE: STIPE SIKAVICA

Sredinom avgusta, u času kada nastaje ovaj tekst ovdašnjoj javnosti je poznato samo to da bi do kraja meseca (avgusta, naravno) „trebalo da bude definisana struktura republičke vlade i naspram toga utvrđena personalna rešenja“, kako su se – unisono oponašajući prvu političku violinu Srbije – izrazili neki političari iz prve postave aktuelne vlasti. Dakle, i Vojska Srbije i Ministarstvo odbrane čekaju novog resornog ministra, dakako, ukoliko se Aleksandar Vučić ne popišmani i pogazi reč. A, lepo je čovek rekao kako je mislio da ima znanja i energije da, osim drugih funkcija što ih je više-manje sam sebi nagomilao, može da odgovori i obavezama ministra odbrane, ali, eto, ispostavilo se da ne može. Ruku na srce, to bi se moglo smatrati presedanom u domaćoj političkoj praksi, ako ne i pravim malim čudom. Jer, Vučić je, koliko nam je poznato, prvi i zasad jedini političar u Srbiji koji je javno priznao da ne može ono što ne može, a naši su političari, kao što takođe dobro znamo – uglavnom političari opšte prakse, i nema tih, takvih i tolikih funkcija kojih se oni ne bi prihvatili samo ako u tome makar i naslute kakvu ličnu korist. Naravno, to je moguće zato što kod nas, bar do sada nije bilo ni valjane metodologije, ni primerenog instrumentarija za merenje učinaka pripadnika političke klase, a domaća javnost (ako tako nešto uopšte i postoji) nije pokazala nimalo interesovanja za nadzor nad svojim vlastodršcima i članovima njihove goleme činovničke armije.

Izgleda da beogradska čaršija baš i nije toliko zaokupljena nagađanjem o tome ko bi mogao zasesti u fotelju ministra odbrane, koliko je, na primer, zabavljena licitacijom u odnosu na budućeg ministra finansija ili ministra kulture. Pa ipak, na talasu rekla-kazala, krajem jula dolepršala je na domaću javnu scenu vest, prema kojoj je aktuelni direktor kancelarije za Kosovo Aleksandar Vulin jedan od ozbiljnijih kandidata za mesto ministra odbrane. Štaviše, i drugi zvaničnik, zadužen za Kosovo u Skupštini Srbije, inače prvorangirani oficijelni ekspert za kosmetska pitanja, negdašnji „lični televizijski novinar“ haškog osuđenika

za ratni zločin, generala Nebojše Pavkovića - Milovan Drecun, a prema glasinama sa margine neformalne komunikacije - takođe ima nekakvih izgleda da sedne u Vučićevu ministarsku fotelju. Neko će možda reći da bi izbor jednog od pomenute dvojice „istaknutih srpskih patriota“, ili iko sličan njima - to bio pouzdan pokazatelj propadanja i Vojske i Ministarstva odbrane!

Svemu uprkos, to ne bi bilo sasvim tačno pošto se i Vojska i Ministarstvo odbrane već nalaze u fazi propadanja. Jer, instaliranje Ljubiše Dikovića, jednog od važnijih srpskih aktera u raspirivanju kosovske ratne tragike s kraja XX veka, generala koji je pod vrlo ozbiljnom sumnjom da je po komandnoj liniji odgovoran za teške zločine nad civilnim albanskim stanovništvom, dakle instaliranje tog čoveka na poziciju čelnika u srpskom Generalštabu - nije značilo ništa drugo nego srozavanje Vojske i Ministarstva u mentalnom i ideološkom, pa i u političkom i materijalnom smislu bezmalo na onaj isti kolosek na kome su bili i Vojska i Ministarstvo u vreme Nebojše Pavkovića (načelnik Generalštaba) i Dragoljuba Ojdanića (ministar odbrane). Dakako, zvanična slika je sasvim drugačija. Međutim, premda su vojni zvanični izveštaji krcati superlativima uspeha, premda domaći mediji ispredaju samo slavopojke o našoj Naj-Vojsci i našem Naj-Ministarstvu, i premda samohvalisanje naših Naj-generalata, pukovnika, kapetana, zastavnika, desetara i vojnika nema ni mere ni ukusa - sve to pripada jednoj te istoj priči koja ponire poput kraške reke.

Zar Srbija zbilja nije imala moralno besprekornu i profesionalnu sposobnu ličnost koja bi stala na komandno mesto koje je zauzeo Diković!? Ako je tako, onda je to i porazna i tužna činjenica. Nama, tzv. običnom pučanstvu nije poznato koliku ulogu je u promociji Dikovića imala prethodna vlast, a koliku podzemne sile, ali je frapantno to sa kolikom je upornošću Vučićev prethodnik Dragan Šutanovac ispraznom retorikom branio Dikovića od dokumentovanih optužbi gospođe Nataše Kandić i Fonda za humanitarno pravo. Mada aktuelni „trijumvirat“ srpske vlasti, T. Nikolić - I. Dačić - A. Vučić, sa svom tom kadrovskom enigmatikom nije imao nikakve veze, prihvatio je Dikovića i njgov kolegijum baš kao da ih je sam birao i postavio na odgovarajuća formacijska mesta u strukturi Generalštaba. I više od toga, Aleksandar Vučić je neformalno svoju funkciju prepustio Dikoviću. A šta je njemu ostalo? Njemu je ostalo da glumi „britansku kraljicu“. Pa ste Vučića mogli videti

na svim važnijim feštama i parastosima u organizaciji i izvedbi pripadnika Vojske, Ministarstva odbrane i Srpske pravoslavne crkve.

Tek što je završio prijem u Ministarstvu odbrane povodom novogodišnjih i božićnih praznika, već se približavao Dan državnosti, pa sad slede vojne počasti i rekvijem žrtvama NATO-bombardovanja, pa Dan Vojske Srbije, onda su opet na redu vojne počasti i parastos žrtvama „Bljeska“, zatim se ponavlja isti ritual ali na znatno višem nivou, posvećen žrtvama „Oluje“, uto stiže i javna promocija nove generacije svršenih studentkinja i studenata Vojne akademije u čin potporučnika, i eto, nas ponovo na Kalemegdanu gde tobdžije plotunima oglašavaju pristizanje Nove godine. Ne bismo ovde da nabrajamo sva ona obeležavanja godišnjica vidova, rodova, službi, ostalih vojnih institucija, taktičke vežbice i brojna gađanja - što je sve smešteno u međuprostore datuma navedenih ključnih manifestacija. Tako se zatvara godišnji vojnički krug.

Vojničke javne svetkovine ne mogu ni da se zamisle bez paradnog koraka uvežbanih jedinica. Kad su novinari jednom upitali bivšeg predsednika države Borisa Tadića čemu služi javna promocija kadetkinja i kadeta u potporučnički čin, on je otprilike odgovorio da „naš narod voli takve vojne svečanosti“, i da se na taj način u svet „šalje lepa slika o našoj vojsci“. Bez obzira na retuširanu sliku, suština je ostala ista, ali Tadić za to nije mario kao što sad ne mari ni Vučić. Potonji je krajem jula, zajedno sa svojom svitom, posetio Komandu Specijalne brigade Vojske Srbije kojom je prilikom rekao: „Izabrali smo najlepše i najbolje mesto za obeležavanje godišnjice rada Vlade. U kasarni 'Rastko Nemanjić' u Pančevu, imali smo priliku da vidimo najbolju srpsku jedinicu u svakom pogledu. Kao član Vlade ponosan sam na Vojsku Srbije i Specijalnu brigadu koja je nešto najbolje što Srbija ima, ali i nešto čime možemo da se pohvalimo u regionu“. Očigleno je ministar mislio na Specijalnu brigadu kad je rekao da je to najbolje što Srbija ima, ali je urednik magazina Odbrana, odakle smo prepisali citat, svojim „objektivom“ obuhvatio panoramsku dubinu, pa je, dosledno stilu samohvalisanja i na naslovnoj stranici istaknuo reklamu: „Vojska je najbolje što Srbija ima“!

I na kraju: držimo da je nerealno očekivati da novi ministar odbrane bude neka mudra i čestita glava, mnogo je izvesnije da će to biti klimoglavac i patriota od zanata, pa onda - svejedno je ko će uskočiti u igru umesto Vučića.

NOVO PO STAROM

PIŠE: SLAVICA VUČKOVIĆ

„Reč je o divnom čoveku, o vrednom čoveku... tja, šta ćete? Odgovornost je takva, objektivne okolnosti su bile takve, mnogo toga se urotilo protiv gospodina Petkovića“ (Vučić)... Kako se našao na žrtveniku trenutog potpredsednika Vlade, inače svog partijskog šefa, tako se ministar kulture i informisanja spretno presabrao, sa olakšanjem što će sad imati više vremena za zapostavljen porodični biznis (poslastičarnicu). Slegnuo je ramenima, izgovorio: „Nije smak sveta“ i napustio kabinet u Vlajkovićevoj..

Taj *divan i vredan* čovek je, međutim, ostavio za sobom nimalo zanemarljiv trag, koga je Vučić uopšteno svrstao u „odgovornost“, „objektivne okolnosti“, „urotu“... Očito ograničenih sposobnosti za dubinski ideološko-patriotski zahvat u kulturi, Bratislav Petković bio je u toj raboti, kako ispada, samo poverenik za neophodnu pripremu, čišćenje terena tokom prvih godinu dana mandata Srpske napredne stranke (SNS) u Vladi. A, to nije bio mali učinak (priče da Vučića, zapravo kultura ne interesuje, da se u „te stvari“ ne razume i ne petlja, u izvesnom smislu demantuje iskustvo sa njegovom radikalnom vladavinom u Zemunu, posebno sa halom „Pinki“, koja nije bila samo sportski objekat. A, u informisanje, takođe u Petkovićevom resoru nekadašnji ministar informisanja se itekako razume.).

Koliko nije „smak sveta“ što je Petković otišao, dugoročniji smak za savremenu srpsku kulturu čini ljudski i moralni resurs koji je ostao iza njegove jednogodišnje avanture. A koji je, u istorijat srpske kulture utisnuo novu regresivnu etapu: za Petkovićevog vakta, smenjeno je, bez zakonske procedure i mahom bez stručnih razloga, 12 direktora kulturnih ustanova, više članova uredništava, upravnih i srodnih odbora i tela, javnim tužiocima predata je dokumentacija o navodnoj zloupotrebi službenog položaja gotovo svih ranijih (posle 2000. godine) ministara i prethodne direktorke Muzeja savremene umetnosti, Branislave Anđelković Dimitrijević, revitalizovani su mitovi i likovi iz devedesetih, čak i neki dokazano problematičnog kapaciteta, a posebno ideja o patriotizmu, nacionalnom interesu, „antisrpskoj“ kinematografiji, nepodobnima... I sam Petković se, doduše, do imenovanja, dičio isključivo tom opcijom, a onda je, „kao državni službenik“ počeo da tumara

po ekvidistanci evropejstva i srpstva, okruživši se, međutim, sve samim rodoljupcima - koji su oberučke nastavili misiju bavljenja „rodomrscima“. I sad, posle jednogodišnje pretumbacije, resor, ustvari, ostaje njima, svejedno ko će biti ministar.

Sa tog stanovišta, ma ko da iz SNS dođe na to mesto, a odozgo dobije nalog da ostvari (zasad zagonetan - neozakonjen, nije javan, ali je očigledan) zadatak disciplinovanja srpske kulture, biće, sudeći po potencijalu kojim ta stranka raspolaže, ili osioniji, agresivniji, ili, možda, perfidniji od ipak uljudnog Petkovića. Ako se, pak, resor ustupi koalicionom partneru, Socijalističkoj partiji Srbije (SPS), a ima i takvih nagoveštaja, čak i ličnih preporuka/„nećkanja“, biće ne „isto, samo njega nema“, nego još i opterećeno klonulom opozicijom, potrošenim fondovima, praznim budžetima čak i za pravoverne projekte, oskudicom, političkom dominacijom partnera... Takođe, sa podrazumevajućim distanciranjem od sopstvene stranačke prošlosti!

Pa čak i u toj mlaki, pojavio se talasić, na talasu kampanje za angažman stranaca: filozof Daniel Šifer, koji (sudeći po učestalim intervjuima u poslednje vreme) „sanja povratak u Srbiju“ (Večernje novosti, 28. jul) i ne može da prežali kakva je naivčina bio: „...Eksploatisali su me i režim i opozicija. Jemčim čašću da me nisu plaćali...“ Šifera, međutim, u sadašnjem odnosu snaga, opstruiru upravo kasna pamet: „Jedini kog sam u ono vreme kritikovao, a sada se zbog toga izvinjavam, bio je Šešelj. On je veliki patriota!“ Sva je prilika, načekajuće se Šifer...

Uostalom, i eventualno priželjkivani stranac na mestu ministra kulture, čuveni Žak Lang (iza koga je, za razliku, velika međunarodna reputacija), pred kraj karijere je tresnuo u desnu bankinu - preporučivši se Sarkoziju! Da je mlađi, da je para u budžetu, da nije zaoštreno sa Francuskom, da je... bio bi kao stvoren za srpski ponos, možda i orden...

Daleko ispod Langovog nivoa, šta je, tu je, ostaje konglomerat domaćih pretendencata. Što, opet svedoči da, u sadašnjem odnosu snaga, neće biti bitnih (ideoloških, estetskih, intelektualnih, a ni etičkih) pomaka u prestrojavanju srpskog - zvaničnog, državnog vrednosnog sistema. Trenutni Evropejci na vlasti, bivši radikali, bivši miloševićevci i bivši julovci, „ojačani“ preletačima, ambicioznim „nacionalnim snagama“, istrajavaće na retroaktivnom tekućem kursu.

Osim minimalnog bužeta za kulturu i megalomanskih, tačnije rasipničkih, fantazija na temu Milanskog edikta (zvanično 340 miliona dinara, a sada se ispostavilo da Ministarstvo koje je drvlje i kamenje i preke smene osulo po prethodnicima koji nisu zaštitili nalazište Medijana u Nišu, nije ni dinara uplatilo u te svrhe, iako je upravo tamo planirana centralna svečanost 6. oktobra), bratskih naroda, slavne srpske prošlosti, predstojećeg obeležavanja veka od Prvog svetskog rata i, uslovno, evropske budućnosti... iza Bratislava Petkovića ostalo je, pišu novine, 200 novih službenika, što u stalnom, što u ugovornom, rođačkom, burazerskom, stranačkom... statusu. Ta nameštenja obrazlažu se rekonstrukcijom resora! „U paketu“ odlazećeg ministra su i državni sekretari (imenuju se po koalicionom sporazumu), šef kabineta, specijalni savetnici, neki pomoćnici... U samom Ministarstvu, ako je za šalu, nameštenike koji ostaju ili odlaze, zovu „listopadni“ i „zimzeleni“, a kojih ima više ni sam bog ne može prebrojati.... Pritom, dosadašnjem šefu kabineta (Miroslavu Jankoviću) i pomoćniku za informisanje (Draganu Kolareviću) Ministarstvo je platilo 3000 eura prvu godinu doktorskih studija na Megatrendu! Samim tim, zakonski su obavezani da dvostruko više vremena provedu u službi, ili da Ministarstvu refundiraju investiciju. Vredi li oplake da će ova dvojica vratiti „dug vernosti ministru“, ili istrajati na stipendijama i državnim platama?

Ostali su i nedovršeni, pa i problematični projekti kulturne i medijske strategije (kasne najavljeni zakoni), samo milion dinara u proseku je, posle pobuna i protesta izdvojeno za manifestacije od većeg kulturnog značaja, izdavači su na ivici sloma i biblioteke...

Sve to, uz bulumentu po kulturnim ustanovama Srbije raspoređenih sledbenika aktuelne politike, nasleđuje novi ministar, ma ko bio. Ili će ih menjati, što može ići u nedogled, sa neizvesnim ishodom, ili pristati na njihove uslove - teško da će, ukoliko i bude imao kvalitetne, progresivne ideje, sa takvim moći nešto da ostvari. A da to ne bude državna, zadata, diktirana kultura, umesto stvaralaštva slobodnih ljudi i ideja. Ako se ovako nastavi, moraće i on da računa sa podrškom „patriotskih“ jurista, probuđenih iz mentaliteta devedesetih, pa bili mladi, ili veterani. Za „napolje“, uvek će se naći ljudi i projekata koji nas svetski ili evropejski afirmišu, a pod tom etiketom, ušuškaće se i srpski rainman, koji uskoro neće moći ni stari, crknuti televizor da zameni novim.

Hipnoza medija - o Miladinu, Miladinoviću i Nikoliću

PIŠE: DRAGAN VELIKIĆ

1.

Dovoljno je izmaknuti se samo dve, tri nedelje ispod haube srpskih medija, pa se osloboditi pogubnog zračenja istih. Znam, gde god se našli na letovanju imamo domaće medije, ali nije pod obavezno da poznamo jezik, a ukoliko poznamo, ravnodušni smo na događanja u svetu gde smo tek privremeno. Kako smešno i besmisleno na plaži u Rovinju izgleda vest: „Petar Škundrić se vraća u vladu“. Otprilike kao: „Stanija na Farmi ostala u drugom stanju“.

Lider SPS Ivica Dačić ponudio je mesto savetnika Milutinu Mrkonjiću odmah pošto je, sada već bivši ministar saobraćaja, podneo ostavku. I ne samo to, nego je dobio zadatak da izabere svog naslednika. Kakav bezobrazluk! Gde su rezultati po kojima je večni Mrka zaslužio poverenje građana, sem uterivanja honorara svojoj prijateljici, pevačici Ani Bekuti? Koje su to pruge i putevi izgrađeni za vreme njihovih mandata? Samo zadihanost u govoru, koja naivnima liči na efikasnost.

Dakle, umesto rekonstrukcije, o čemu su nedelja ma brujaali srpski mediji, na delu imamo reciklažu.

„Posle mnogo godina prva vlada koja je učinila nešto konkretno“, izjavljuje za svoj tim premijer Dačić. A ona, koja je *pre mnogo godina* takođe učinila nešto konkretno, za njega verovatno nije vlada Zorana Đinđića. Slutim da je mislio na neku od vlada svog mentora Slobodana Miloševića. Jer, nema veće *konkretnosti* za jednu zemlju nego kada je međunarodna zajednica izoluje u karantinu. Izgon Srbije ostvaren

je za Miloševićevog vakta. Socijalisti i radikali su nas iz Evrope izvukli, pa je red da nas oni tamo i vrate, makar bili prinuđeni da odstupe i iznevere svoja izvorna načela.

2.

Vidovan 2013. godine ostaje upamćen ne samo po dobijanju datuma od EU, već i po koncertu Cece Ražnatović, estradne zvezde i udovice ratnog zločinca i plaćenog ubice UDBE, Željka Ražnatovića Arkan. Naravno, sećamo se svadbe u Žitoradi, svih onih uzvanica koje su i dalje na vlasti. Sećamo se i svite novinara koja je izveštavala sa svadbe veka. To su oni isti koji kriminalce nazivaju *žestokim momcima* umesto ološem. Jer, ološ ne ostavlja dilemu u pogledu etičke komponente.

Na koncertu udovice ratnog zločinca i plaćenog ubice UDBE bili su i neki političari prvog ešalona. Mediji su blagonaklono izveštavali, pa bi se još moglo pomisliti da tako pišu, jer je na koncertu bio prisutan Iвица Dačić, aktuelni premijer i ministar unutrašnjih poslova. Takav zaključak je pogrešan. Jer, ne pišu mediji blagonaklono o Ceci zato što je Dačić bio nazočan na koncertu, već je Dačić otišao na Cecin koncert zato što u načelu mediji nemaju ništa protiv.

A kako je došlo do toga da mediji nemaju ništa protiv?

Od 5. oktobra 2000. godine na delu je relativizacija zločina. Zakon velikog broja izbrisao je razliku između dobra i zla. Sa najvišeg mesta u državi kontinuirano se poručuje da se poštenje ne isplati. Čitav državni aparat, sudstvo, zdravstvo, prosveta zasniva se na tom načelu. Nije bilo ni volje, ni hrabrosti za lustraciju. Isuviše mnogo građana je godinama participiralo „blagodeti“ jednog naka-radnog sistema vrednosti, pa je „oprost“ i mogućnost indulgencija prirodno rešenje, svedjedno da li se radi o nelegalnoj gradnji, višegodišnjem neplaćenju električne energije, ili nošenju elektronske narukvice na nozi.

Da bi se ponovo uspostavio sistem vrednosti potrebne su suštinske promene. One su za vreme vlade Zorana Đinđića započete, uprkos pogubnim kompromisima koje je iznudio „legalista“ iz Belanovice. Nakon Đinđićevog ubistva, i operacije „Sablja“ - kada su se blindirane fizionomije sa čelom od dva cicera povukle u ilegalu, a *normalnost* se vratila u javni život - izgledalo je da će Srbija opstati na putu suštinskih promena. Nažalost, to se nije

dogodilo, a najveću odgovornost snosi Demokratska stranka. Na poslednjim izborima se pokazalo kuda vodi neiscprni koalicioni kapacitet.

Ono što je danas na delu u Srbiji jeste povratak jednoulmlja. Odlučnost sa kojom je potpredsednik vlade Aleksandar Vučić rešio da seče glave hidri korupcije jeste vredna poštovanja. Dobio je podršku velike većine građana Srbije. Istovremeno teče proces okupljanja te velike većine pod krov jedne stranke. Tamo je idealni biotop za proizvodnju loših materijala, ljudi bez načela i ideologije, koji po potrebi mogu biti i „osvešćeni“ Srbi i Evropejci, kao što su nekada bili samoupravljajući i komunisti. Jedino im teško pada da budu slobodni ljudi koji misle svojom glavom, jer se to od njih na ovim prostorima nikada nije ni tražilo, ni očekivalo.

A kakvi smo to mi u skloništu anonimnosti, dovoljno je prošetati internetom i pogledati komentare. Tamo je najviše besnih ljudi, koje iritira sve što je pošteno, plemenito, dosledno, a nadasve logično.

Što traži rizik. Red, sistem, postojanost i odgovornost doživljavaju kao prirodne neprijatelje svetova u kojima su zatočeni. Priželjkuju društvo u kome bi prostakluk, divljaštvo i agresija bili vrhunski principi. Društvo bez ideala. Bez plemenitih ideja koje daju smisao životu. Oni se ničemu ne raduju, sve bi da zagade otrovom vlastite inferiornosti. O svemu imaju mišljenje, svedjedno da li je reč o istoriji, umetnosti ili politici. Njihov mentalni habitus nastao je na đubrištima populističkih stereotipa. Što je glava praznija, to su jed i bes veći. Potpisuju se šiframa i deminutivima, proizvođači prostote, ljudi bez duha, abonenti stasali na jaslama Farme i ostalih rialiti predstava. Iz toga začaranog kruga pokušavaju da se izbave besom i agresijom. To su isti oni đilkoši koji jure kroz crveno svetlo, gaze pešake na zebrama, viču na šalterima, i samo se pred većim formatom nasilnika krotko zaustavljaju. Društvo u kome žive godinama je formiralo model javnog ponašanja gde su kulturološke vrednosti razne *stanije, lukasi, dare bubamare* i ostala fauna estrade. Oni su zavladaali celokupnim medijskim prostorom. Ali, neko je to njima dozvolio. Nekome više odgovaraju popunjivači rubrika nego novinari. Stasavaju generacije sa fondom reči haiku pesme. Kako li će se tek sa takvima lako manipulirati?

Iz limba u koji smo potonuli teško da možemo sami izaći. Tek u okruženju postojanog sistema vrednosti, možemo se nadati ozdravljenju

srpskog društva. I zato jeste važno što pre krenuti put Evropske unije. To što zapadno-evropska demokratska društva nisu savršena, nije razlog da živimo u provizorijumu domaćih dahija, da se vozimo prugama na kojima je prosečna brzina 30 km na sat, da plaćamo skupe putarine na putevima koji glume auto-strade, da po čitav dan dreždimo na aerodromu samo zato što Jat nije na vreme obavestio putnike da je let otkazan, kao što se to redovno dešava u letnjoj sezoni. O nadoknadi bespotrebnih troškova za taksi nema ni govora. Nadajmo se da će Air Serbia biti uspešnija kompanija od Jata.

I odmah, upućujem izvinjenje bivšem Jatu. Bila je to nekad ozbiljna kompanija, među deset najjačih u Evropi. Problem je što ju je raspadom Jugoslavije nasledila karikatura koja je preuzela njeno ime. Svih ovih godina imali smo JATIĆ u odnosu na onaj stari JAT. Tako je to sa imenima. Uostalom, i SPS se izdaje za levicu, ali niko razuman ih ne vidi tako. Mada, ni oni sebe same verovatno ne vide takvima. Njima je jedino važno da se dobro kamufliraju, da preuzmu što više javnih preduzeća gde se može lako muljati i krasti. Zato nema otimačine za oblast kulture. Ona je prepuštena jurodivima i likovima sitnog zuba. Takvi pod parolom čuvanja tradicije, srpstva i sabornosti, najefikasnije drže na distanci sposobne i obrazovane, i tokom kratkotrajnih mandata uživaju u iluziji da se i oni za nešto pitaju. Njihovo je da ne zapostave kič, da ne ugroze neznanje, da pamet bude dovoljno daleko.

3.

Posle gotovo jednog veka izdavaštva za slepe na Brajevom pismu, ova delatnost je u Srbiji obustavljena. I ne samo Brajevo pismo, prestala su finansiranja i zvučnih knjiga za slepe. Država nije odobrila niti jedan jedini dinar. Tako se Srbija može pohvaliti da je prva zemlja u svetu koja je ukinula izdavaštvo za slepe.

Ne znam o kojim je sredstvima reč, ali sigurno su neuporedivo manja od onih koja su svojevremeno data za Miladina Kovačevića, siledžiju, koji je u

Americi prebio kolegu studenta. Tada su poreski obveznici u Srbiji izdvojili 900.000 eura za nagodbu sa američkim vlastima. Ta afera nikada nije dobila konačni rasplet. Inače, priča da su srpski konzuli u SAD svojevoljno omogućili Kovačeviću bekstvo ne drži vodu. Konzuli su najopreznija vrsta ljudi. Ne postoji loš konzul, jer je to takav posao da ga samo sposobni mogu obavljati. Dakle, sa nekog višeg mesta je konzulima naređeno da Miladinu Kovačeviću izdaju dokumenta, i tako mu omoguće bekstvo iz SAD. Nikada nije razjašnjeno zbog čega je on bio toliko važan državi Srbije? Čime se bavio u slobodno vreme, kad ne premlaćuje kolege? Zanimljiv je konsenzus tišine koji obavlja tu aferu, i to u državi gde političke stranke ne štete jedna drugu zbog mnogo važnijih stvari. Pa, kako odjednom niko da pisne? A možda je slučaj Miladina Kovačevića jačeg kalibra nego što izgleda? Koje li su to nagodbe, i kakav li je to zajednički interes, taj predmet stavio *ad acta*?

Za studente kakva je Dunja Ilić iz Kikinde, naša država nema sredstava. Ona je na prijemnom ispitu na odseku književnosti Univerziteta u Njujorku imala rezultat kakav se ne pamti u istoriji te ustanove, i dodeljena joj je najveća stipendija koja je ikada data nekoj osobi iz Istočne Evrope, u vrednosti od 22.000 dolara. Međutim, školarina na tom prestižnom univerzitetu je 60.000 dolara. Budući da Dunja nije u mogućnosti da doplati razliku, ostaće u Srbiji još neko vreme.

I neće joj biti loše, jer kako nas je nedavno, u svom govoru na proslavi Dana policije, obavestio predsednik Tomislav Nikolić, „pravo i pravda ponovo stanuju u Srbiji“. Ne znam koje parametre za takvu izjavu koristi osoba čija fakultetska diploma je i dalje pod velom tajni. Mada, *mega* i ostalih *trendova* je toliko mnogo da više nije problem postati akademski građanin.

Niko nema ništa protiv pravne zemlje. I zato raduje vest da je izvesni Zoran Miladinović iz kuršumljskog sela Sagonjeva kaženjen jer nije imao ličnu kartu dok je u seoskom ataru čuvao stoku.

Ne, nije skrivena kamera!

Policajci su čobanina Miladinovića uz pratnju sproveli sudiji za prekršaje. Mogao je da bira između novčane kazna i tri dana zatvora. Miladinović se opredelio za zatvor.

Slutim, da je govoreći o pravu i pravdi, predsednik Nikolić mislio na čobanina Miladinovića.

Kako dalje

PIŠE: ŽIVAN BERISAVLJEVIĆ

Samim krajem juna održana je prva sednica Političkog veća Četvrte vojvođanske konvencije. To je nesumnjivo respektabilan forum, merodavan da se – u interesu oživotvorenja platforme Četvrte konvencije – javno izjašnjava o svim krupnijim pitanjima, koja nakon njenog održavanja kao izazove nametne aktelni politički proces. Među šezdeset uglednika vojvođanske provincije, koji tvore Veće, su istaknuta imena sa svih područja društvene prakse i predstavnici svih vojvođanskih naroda i etničkih zajednica iz svih njenih regiona: Veće je, zapravo, onakvo kakva je po sastavu bila i Konvencija, a kakva je i Vojvodina po svome složenom biću.

U pravu su oni koji očekuju da svaka sednica Veća, pre svega zbog reprezentativnosti i merodavnosti svoga sastava, bude „konvencija u malom.“

Po privilegiji predsenika toga Veća, za njegovu konstitutivnu sednicu – koja je raspravljala o vojvođanskom pitanju danas, s obzirom na dramatično krupne promene političke situacije u zemlji u celini, i osobenosti njenog razvoja u Vojvodini od održavanja Četvrte konvencije (april 2012.) i sveopštih izbora (maj 2012.) do danas, uputio sam učesnicima te sednice – u formi lapidarnih teza umesto svoga uvodnog izlaganja na samoj sednici – vlastito viđenje toga procesa. Naravno da sam u svojoj analizi sadašnjeg političkog trenutka, bremenitog stvarnim i prividnim napetostima i opasnostima i, do paradoksalnosti, protivrečnim ponašanjima glavnih aktera današnje političke scene, polazio prevashodno od temeljnih dokumenata Četvrte vojvođanske konvencije – izjave, „Nova vojvođanska ustavna inicijativa“ i „Deklaracije o osnovama demokratskog ujedinjenja Vojvodine i Srbije u Saveznu Republiku Srbiju“.

U traženju odgovora na pitanje „šta u borbi za promenu ustavnog položaja Vojvodine treba činiti dalje?“ značajno je ukazati na nekoliko, po mome sudu bitnih, karakteristika postizbornog političkog procesa, bez čijeg uočavanja i razumevanja smo neizbežno osuđeni na stratešku dzorijentaciju i pogrešne političke odluke.

Kopernikanski obrt politike novoizabrane desnice na vlasti

Pre svih ostalih, ukazao bih na istinu da je dramatična promena vlasti na nivou Republike i u mnogim gradovima i opštinama vidno koliko i zakonomerno ojačala snage radikalne unitarističko-centralističke i ultra – nacionalističke desnice, inače decenijama veoma uticajne u našem društvu. Ona je, očevidno, u celoj zemlji, a ne slučajno posebno u Vojvodini, ohrabrila njihovo napadno prisustvo i raspojasano pustošenje na javnoj sceni. Ta je suštinska promena podstakla ne samo već ostvarene ili potencijalne promene odnosa političkih snaga u institucijama vlasti i javnom sektoru u celini, nego i upadljivo protivrečan razvoj svih političkih odnosa u Republici Srbiji.

Izgleda zaista paradoksalno, koliko je i nesumnjivo tačno: velikosrpske, nacional – centralističke i srbošovinističke, a – podrazumeva se – i antivojvođanske političke partije i društvene snage, koje su po svom određenju od raspada druge Jugoslavije do pobeđe na majskim izborima, bile nesavladivi glavni kočničari evropeizacije i modernizacije Srbije – po diktatu sudbonosnih objektivnih okolnosti, odnosno – u strahu od trajnog gubitka egzistencijalne, dakle – evropske perspektive Srbije kao jedine (i stoga neumitne) političke alternative istorijskom ćorsokaku u koji su zemlju baš te snage i sunovratile – neočekivano su se, odmah po preuzimanju vlasti, energično poduhvatile rešavanja odnosa države Srbije sa osamostaljenim Kosovom i odlučno intezivirale proces integracije Srbije u Evropu!

Taj realpolitički paradoks (a bar prividno i jedinstveni apsurd) za uočljivu posledicu – po prvi put od famozne Osme sednice i nasrtaja tih snaga na biće druge Jugoslavije – ima teške sukobe unutar decenijama pre svega idejno, pa i politički i akciono kompaktnog bloka srbijanske istorijske turbo desnice, okupljene oko glavnog cilja – transformacije druge Jugoslavije u Srbislaviju, odnosno stvaranja Velike Srbije kao reducirane druge Jugoslavije.

Ta upadljiva kontradiktornost i takav kopernikanski obrt u politici nove koalicije na vlasti izazvali su ozbiljnu pometnju na političkoj sceni kako Srbije, tako i Vojvodine, kao i promenu odnosa prema svega evropskih, ali i drugih bitnih faktora međunarodne zajednice kako prema novoj vlasti, tako i prema novoj opziciji. Upravo taj obrt i politički procesi koje on neminovno podsiče, kao i sve zaoštrenija ekonomska i socijalna kriza, nesavladiva bez temeljitih strukturnih reformi, sprovođenje korektivnih ustavnih promena nameću kao sve izvesniju neizbežnost, što je ohrabrujuće. Na svoj način, to snažno potvrđuje razloge za održavanje Četvrtе vojvođanske konvencije i dugoročni značaj njenih ocena, stavova i zalaganja. (Ali, što ne isključuje i opasnost da ta i takva vlast, oličena pre svega u SNS, ne pokuša da nametne zemlji ustavne reforme po meri svoga retrogardnog mentalnog i idejnog sklopa i ne donese ustav gori i reak

Jurišničko antivojvođanstvo-potvrda neizmenjenog nazadnjačkog bića nove vlasti

Druga karakteristika koju ne smemo previdati jeste da je, nažalost, ta vladajuća srbijanska politička neodesnica, iako unutar sebe po prvi put žestoko sukobljena i razjedinjena oko načina rešavanja kosovskog pitanja i integracije države Srbije u EU, i dalje u potpunosti jedinstvena upravo u negiranju regionalnog identiteta i političke i civilizacijske samosvojnosti Vojvodine. Ona je silovito i ne birajući sredstva nagrnula, od prvog dana svoje vlasti, na politički subjektivitet i višenacionalno biće Vojvodine, u cilju njihovog brzog zatiranja i kažnjavanja biračkog tela Pokrajine zbog načina na koje je na majskim izborima glasalo, kao i u cilju disciplinovanja i nasilnog prekomponovanja legitimno izabrane vlasti u Vojvodini.

Na delu je nova histerična srbocentralistička antivojvođanska medijska hranga i šturmovička politička kampanja, poput one 1988. Naravno, i ovog puta kao i pre 25 godina, u vreme famozne „jogrt revolucije“ – , politički podjarena, osmišljena i akciono orkestrirano vođena iz vrha novokonstituisane republičke vlasti. U funkciji te kampanje, aktuelna republička vrhuška (uz očevidnu izdašnu podršku svete matere crkve, opipljiviju od pukih guslarskih blagoslova) sračunato stvara u samoj Pokrajini do fašistoidnosti ekstremne jurišničke, tobože „izvorno vojvođanske“ organizacije, ubrzano osniva nove ili pojačano mobilise pojedin već osvojene vojvođanske

medije („Dnevnik“, „Novine novosadske“) i visoke institucije kulture, nauke i obrazovanja (Matica srpska; delovi NU; Sterijino pozorje; tamjanizacija, dinarizacija i fajgelizacija novosadske kulturne scene i politike, etc..)

Jasno je da tom silovitom antivojvođanskom kampanjom-začinjenom i nizom nedvosmisleno antivojvođanskih izjava čelnih ljudi režima i brutalno antipokrajinskih poteza vrhunskih institucija države, aktuelna republička vlast, svim sredstvima politike, zapenušanje i beskrupuloznije od svih prethodnih, nastoji da dokine čak i onaj minimum autonomnih ovlašćenja i osvedočenih konstitutivnih prava AP Vojvodine, kojima važeći antivojvođanski ustav Pokrajini nominalno „garantuje“ njenu (inače nesusštinsku) autonomiju. Uz izdašnu pomoć memorandumske nacional-centralističke elite i aktivnu podršku razuzdanih kleronacionalističkih krugova i snaga, uz puno idejno-političko jedinstvo i dnevno akciono sadejstvo sa njima (uostalom, u ovom trenutku) jedino kad je reč o vojvođanskom pitanju, kršeći pri tome elementarna načela moderne parlamentarne demokratije, ta vlast nasrće na sve legitimne institucije Pokrajine, od Skupštine i Vlade APV do VANU i Razvojne banke Vojvodine, na legitimno izabrane organe vlasti u nizu vojvođanskih opština. Pri tome, opasno ugrožavajući decenijama negovane harmonične međunacionalne odnose u njima i sve one vrednosti na kojima je vekovima građen vojvođanski evropski regionalni identit .

Lično sam uveren da se upravo tim novim pojačanim nasrtajima na samosvojno regionalno biće Vojvodine i ostatke njene fasadne autonomije – koji eskaliraju uprkos iznuđenog „zaokreta“ politike naprednjačko/SPS koalicije prema Evropskoj uniji – najizrazitije demonstrira stvarna antidemokratska, nacionalističko-unitaristička, antievropska i antivojvođanska priroda aktuelne republičke vlasti. Očito da je upadljivo jačanje političkog nasilja nad Vojvodinom samo novi, još bezobzirniji produžetak skoro jednovjekovnog odnosa srbijanske političke elite prema Vojvodini, kao postojano i nemilosrdno ekonomski raubovanom ratnom plenu i pukoj koloniji

beogradskog kabadahijskog poretka, od 2006. ustavno omogućenog i reinstaliranog antivojvođanskim mitrovdanskim ustavom.

Ali, ono što se pri tome opasno previđa jeste istina da se takvim odnosom prema Vojvodini ubrzano nastavlja - zlosrećnom jogurt revolucijom pre ravno četvrt veka započeto - nezaustavljivo srljanje države Srbije u istorijski ambis permanentne unutrašnje nestabilnosti. I, naravno, svekolikog nazadovanja Vojvodine. Time se pojačano produbljuje, do nepremostivosti i potencijalne nepomirljivosti, jaz između Vojvodine i Srbije, koja i u novom vlastodržačkom „izdanju“ kratkovidno ponovo napadno demonstrira da ne pristaje na istinu da je reč o dva samosvojna geopolitička entiteta koja danas konstituišu Republiku Srbiju. I koja, uprkos skoro jednog veka turbulentne istorije, zadrto odbija da razume da će - sve dok tu istinu srbijanska politička i nacionalna elita ne prihvati kao istorijsku datost - vojvođansko pitanje biti sve bolnija ustavna rak rana države Srbije.

Zapravo, da se takvom plitikoumnom i kabadahijskom politikom vojvođansko pitanje ne dokida, nego se sve dramatičnije i sve vidljivije otvara kao najkrupnije nerešeno konstitutivno i demokratsko pitanje države Srbije, bez čijeg rešavanja - na osnovama koje je kao platformu za dogovor sa izvorno demokratskim snagama Srbije ponudila upravo Četvrta vojvođanska konvencija i vojvođanske političke snage oko nje okupljene - Srbija ne može postati moderna evropska država i stožerni faktor stabilnosti i prosperiteta u regionu.

Spontani otpor-zametak novog svevojvođanskog ustavotvornog pokreta

Novi, podmlađeni i od svojih predhodnika još osioniji protagonisti te stare i istorijski propale, aza srpski narod tragično kontraproduktivne politike, nažalost, ne uočavaju da u Vojvodini spontano narasta i širi se sve odlučniji otpor udaru njihove ekspanzionističke politike negiranja ne samo evropske istorije svih njenih naroda i nacionalnih zajednica, njenih tekovskih prava, nego čak i njenih aktuelnim antivojvođanskim ustavom utvrđenih i garantovanih ustavnih ovlašćenja i zakonskih prava i nepristajanje na nove pokušaje zatiranja njenog političkog subjektiviteta i regionalnog identiteta. Uz SVM, koji već dugo taj otpor postojano demonstrira u oba parlamenta, kao i aktivnim sudelovanjem u pripremi odluka IV VK i promociji njenih suštinskih zalaganja, na delu je postupno

i spontano nastajanje vojvođanskog svenacionalnog demokratskog pokreta otpora takvoj politici Republike. Sa jedne strane, u taj se pokret - ma koliko još žalosne klebljivo, nedovoljno artikulisano i strančarskim nadgornjavanjem upadljivo opterećeno - konačno uključuju i parlamentarne partije koje legitimno već dugo upravljaju institucijama Pokrajine, pa i same te institucije, kao i pojedine, dosledno evropski orijentisane parlamentarne stranke sa centralama u Beogradu (LDP)

To je, međutim, još uvek, u prvom redu front odbrane aktuelnih ustavnih prava Pokrajine, čiji je domet žestoko osporavana *Deklaracija o zaštiti ustavnih i zakonskih prava Pokrajine*. Sa druge strane, tom pokretu otpora prirodno pripadaju i aktivno ga podržavaju sve one NVO i vanparlamentarne vojvođanske regionalne i manjinske političke stranke, koje su organizovale (jedino uspešan) bojkot ustavnog referenduma 2006. i od tada prednjače u borbi za istorijske itrajne interese naroda i stečena prava građana Vojvodine i Vojvodine kao regije. Rečju, oni koji se već godinama prevashodno i dosledno - u programima i akcijama svojih organizacija i okupljanjem oko dokumenata Treće i Četvrte vojvođanske konvencije - zalažu za temeljite ustavne reforme i dostojanstven i ravnopravan ustavni položaj Vojvodine u složenoj Republici Srbiji, kao temeljito decentralizovanoj, regionalizovanoj i federalizovanoj modernoj evropskoj državi.

Političko veće IV VK sa zadovoljstvom ocenjuje da taj spontano nastaljući pokret otpora može predstavljati zametak onog delotvornog vojvođanskog ustavotvornog pokreta, čije je stvaranje najavila i javno inicirala njegovo artikulisanje upravo Četvrta vojvođanska konvencija. Uprkos unisonog i pojačanog režimskog i grlatog medijskog optuživanja za vojvođanski separatizam i secesionizam, najagilniji zagovornici toga pokreta aktivno promišu zahtev za postizanje istorijskog dogovora demokratskih snaga Srbije i Vojvodine o temeljitom ustavnom preuređenju sadašnje Republike Srbije, koje podrazumeva i demokratski utemeljeno i postojano ustavno jedinstvo Vojvodine i Srbije na osnovama istinske ravnopravnosti i uzajamnog ustavnog garantovanja neporecivih istorijskih prava oba istorijska dela složene države Srbije.

Ma koliko ove tendencije bile još u zametku, uveren sam da upravo ovakav razvoj postizbornih političkih odnosa u zemlji - uz sve bezizglednije ekonomsko stanje, sve darstičnije siromašenje

društva i sve očjniji položaj sveta rada u njemu – potvrđuje osnovnu i dalekosežnu poruku Četvrte vojvodanske konvencije – da je izlaz iz dugogodišnje sveopšte i sve dublje državne, političke, ekonomske i moralne krize društva u Republici Srbiji moguć samo ako snage koje bitno opredeljuju njenu politiku i razvoj konačno shvate i prihvate neizbežnost hitnih i korenitih demokratskih reformi društva i celovitih promena postojećeg, ekstremno centralističko – nacionalistikog ustavnog ustrojstva države. Vreme će vrlo brzo pokazati mogu li to biti one partije i lideri, koji svoju šešeljsko-miloševićevsku dušu i memorandumsko nazadnjačko biće trenutno prinudno zaodevaju u oblandu naprasnog „jevropejstva“, u čemu ih – iz svirepo pragmatiskih razloga – podržavaju i istinski reformski orijentisani činioci kako u zemlji,tako i u međunarodnom okruženju.

Isto onako kao što su, čini se, najzad shvatile neminovnost priznavanja novih istorijskih realnosti na Kosovu i neophodnost ubrzavanja procesa integracije države Srbije u Evropu.

Četvrta vojvodanska konvencija-kako dalje ?

Razume se da s obzirom na ovakve ocene aktuelnog političkog stanja u Vojvodini i zemlji u celini, nije mali izazov osmisliti bitne , strateški i operativno-politički delotvorne elemente za odgovor na pitanje-kako u borbi za rešavanje vojvodanskog pitanja dalje? Odnosno, kako da najdelotvornije – u ovakvim, po mnogo čemu značajno promenjenim , dramatično i usloženim i kontroverznom političkim okolnostima-deluju snage okupljene oko platforme Četvrte vojvodanske konvencije , u cilju oživtvojenja njenih bitnih poruka i zalaganja.

Bitno je sve vlastite ,kao i poteze nove vlasti u Republici , a stare u Pokrajini, meriti procenjući bez predarsuda koliko su one u skladu sa strateškim interesima građana i naroda Vojvodine. Odnosno – koliko neposredno zastupaju i razvijaju, a koliko dalje degradiraju njihova suverena regionalna i nacionalna prava. Jer, nikada u mom dugom političkom iskustvu kao ovih kontroverznih i konfuznih meseci nije izgledala relevantnijom misao mog odavno bivšeg umnog prijatelja – da je pametan čovek, kome Hitler ustvrdi da je trenutno tačno 18 časova, ped dvostrukim rizikom da načini ozbiljnu grešku:ispašće,naravno, brzopleto nemudar ako taj iskaz mahinalno i predrasudno odbije,a da predhodno ne pogleda na sat ; a još će ozbiljnije pogrešiti

ako i za trenutak previdi da mu je po sebi tačni iskaz o vremenu saopštio niko drugi do notorni Adolf Hitler...

U skladu sa tom upozoravajućom metaforom ,snage okupljene oko platforme Konvencije moraju ohrabrivati i aktivno podržavati novu republiku vlast u realizaciji njene (iznenađujuće odlučne) evropske i njene(prevratnički hrabre) kosovske politike. Pre svega,naravno, zato što je to politika preuzeta od proevropskih političkih snaga, kojima i sami pripadamo.Zatim –stoga što takva politika neizbežno i konačno počinje da razara decenijama monolitno idejno jedinstvo i akciono sadejstvo moćne srbijanske nazadnjačke desnice. I,najzad,zato što dugo nezamislivi istorijski pomaci na pitanju odnosa države Srbije prema Evropi i Kosovu na dugu stazu jačaju one političke snage koje se zalažu za modernizaciju našeg društva . One objektivno stvaraju i pretpostavke za neophodne demokratske i temeljite ustavne reforme ,kao i za izlazak zemlje iz pogubne međunarodne izolacije .One,takođe,nagoveštavaju i početak izlaska niza socijalnih slojeva iz zastrašujuće egzistencijalne , a adruštva u celini iz duboke ekonomske, socijalne i moralne krize.Rečju-iz najdublje krize perspektive.

Ne smećući pri tom ni za trenutak istinu da je novim vlastodržcima ta politika,zapravo, iznuđena i da oni rade ono protiv čega su ne samo svojim temeljnim uverenjima ,nego i celim svojim bićem. Ne opraštajući im notorno nacionsku reputaciju i ratoboračku prošlost , imajući stalno na umu zapekušanu antivojvodansku ostrašćenost i aktuelnu politiku te vlasti i najžešće je napadajući zbog svega toga.

Podržavajući ,dakle, neomiloševićevsko – neoradikalisku(„crno-čemeru“) koaliciju na vlasti u Republici u njenoj (naprasnoj) evropskoj i (zaprepšćujućoj) kosovskoj” metamorfozi „ ,sa optimalnom širinom istovremeno treba jačati front odlučnog i borbenog odbijanja nove antivojvodanske politike iste te vlasti.Ko god delatno,a ne samo verbalno potvrdi da pripada borbenom pokretu otpora povampirnim nasrtajima srbijanskog centralizma čak i na aktuelnm antipokrajinskim ustavom priznata prava Pokrajine doprineće njegovom svevojvodanskom i svenacionalnom karakteru i njegovom jačanju i širenju.Taj pokret jedini može da razreši dugogodišnji problem raskoraka između široko rasprostranjenog provoivodanskog raspoloženja građana Vojvodine i

odsustva političkog subjekta sposobnog da to raspoloženje delotvorno artikuliše strateško - politički i da ga uspješnije efektuira izborno.

Razgovetnim političkim i javnim zahtevima i medijskim akcijama toga pokreta treba neprekidno vršiti pritisak i na koaliciju i parlamentarne stranke koje upravljaju institucijama Pokrajine, kao i na same te institucije, da se odlučno i solidarno odupiru pošasti koja je krenula u končno zatiranje političkog subjektiviteta i regionalnog identiteta Vojvodine.

Bezkomromisno treba zahtevati odgovornost svakog organa Pokrajine i svakog njenog funkcionera zbog ispoljavanja kukavičkog oportunitizma prema tim nasrtajima, kakav se, primera radi, ispoljio u slučaju degradacije - pravne i stvarne, političke i moralne - VANU posle obnarodovanja famoznih odluka Ustavnog suda Srbije o ukidanju pojedinih nadležnosti Pokrajine. A, nažalost, niz takvih sramotnih primera neoprostivog i neodgovornog uzmicanja nadležnih organa Pokrajine i odgovornih pojedinaca unjima i vojvođanske koalicije na vlasti predug je i iz dana se u dan povećava (olako pristajanje na politiku upodobljavanja vlasti u nizu vojvođanskih opština zarad sitnog čara lokalnih "mangupa u vlastitim redovima"; prepuštanje važnih institucija poput "Dnevnika", "Sajma i Luke u Novom Sadu kontroli naprednjaka; neotpr aktuelnim uzurpacijama takvih resursa kakvi su "Elektro vojvodina", poljoprivredna imanja, etc). Stoga, od koaliционih stranaka koje danas tvore vlast u Pokrajini naš pokret mora promptno da zahteva postizanje punog političkog konsenzusa oko operativnog programa i delotvornog akcionog jedinstva u dnevno političkoj borbi za interese Vojvodine, kako na lokalnom nivou, tako i u parlamentima Pokrajine i Republike

Istovremeno, organizacije okupljene oko platforme Četvrte vojvođanske konvencije odlučno insistiraju na zahtevu da aktuelna Vlada i Skupština Vojvodine, u momentu koji kao najpodesniji ocenjuju partije koje njome upravljaju, pripreme i usvoje dokument kojom se u ime naroda i građana Vojvodine odlučno traži donošenje novog ustava Republike Srbije i radikalna promena ustavnog stajanja složene i zajedničke države Srbije. Odnosno - kojim se zahteva takav položaj Vojvodine kao ustavnog entiteta koji će Pokrajini omogućiti pravo na vlastiti konstitutivni akt i garantovati joj istinsku ravnopravnost sa Srbijom kao drugim konstitutivnim entitetom u njoj.

To, naravno, pre svega podrazumeva konačno jasno opredeljenje celine Demokratske stranke oko vojvođanskog pitanja i izričito javno priznanje odgovornosti vojvođanskih demokrata i njihovih organa lidera za istorijsko ogrešenje o trajne interese naroda i građana Vojvodine svojim olakim pristankom na aktuelni ustav. A zahteva to i prestanak decenijske šćardžijske politike lidera LSV i njihovog sterilnog nagodbenjavšta oko položaja Vojvodine, kao i prestanak očevidnih povremenih kolebanja u vrhovima SVM između borbe za trajne nacionalne interese i prava naroda koji predstavljaju i borbe za istinske regionalne interese Vojvodine, kao i oko "realnosti" isticanja odlučnog zahteva institucionalne Vojvodine za celovitim ustavnim promenama.

Naravno, to podrazumeva i razvijeni program promišljenog delovanja akciono - koordinacionih tela Četvrte vojvođanske konvencije da bi se širio krug i osiguralo operativno sadejstvo onih koji javno podržavaju njenu platformu. Za taj je program je i samo Političko veće ponudilo niz preporuka i predloga, uključujući tu i inicijativu za plebiscitarno izjašnjavanje građana Vojvodine u kakvoj Vojvodini i kako udruženoj sa Srbijom oni žele da žive u budućnosti.

Samo istinski borbeni vojvođanski ustavotvorni pokret, čije je delotvorno jezgro okupljeno oko Konvencije, može izdejstvovati onaj odnos snaga kako u Vojvodini, tako i u zemlji u celini, koji će omogućiti rešavanje vojvođanskog pitanja kao najkrupnijeg akutnog ustavnog i najkrupnijeg demokratskog problema države Srbije, ako ona stvarno želi da postane moderna evropska i istinski demokrataska država.

A mudra, dosledna i postojana borbenost, naglašavam - borbenost, autentično vojvođanskih snaga preduslov je kako postizanja unutrašnjeg istorijskog dogovora sa evropskim demokratskim snagama u samoj Srbiji oko budućeg ustavnog ustojstva zajedničke države, tako i osiguravanja međunarodne podrške opravdanim zahtevima Vojvodine da bude prepoznatljivi samposvojni evropski region u stabilnoj i za sve prosperitetnoj zajedničkoj građanskoj Republici Srbiji, a nikad više anonimna severana kolonija pod rauberskom sveltlašću bahatih upravljača centralististički ustrojene unitarne Srbije..

EVROPSKA UNIJA ZA POČETNIKE

PIŠE: DAVOR GJENERO

Specijalno za Povelju iz Zagreba

Političkom autsajderima vrlo je teško ocijeniti ulazi li balkanska regija u razdoblje boljih međudržavnih odnosa. Optimizam budi činjenica da je Crna Gora započela pristupne pregovore, a da je Srbija, izgleda, na korak do toga da i ona počne institucionalni dijalog s Europskom unijom (EU). Iz iskustva hrvatskoga pregovaračkog procesa znamo da je regionalna suradnja sve vrijeme bila jedan od triju ključnih političkih kriterija, prema kojima su zemlje članice vrednovale hrvatski napredak, a već sad je Srbiji u Briselu jasno stavljeno do znanja da će i za nju regionalna suradnja i pomirenje u regiji biti ključni „pretkopenhaški kriteriji“.

Još uvijek nije jasno kako će se Hrvatska postaviti u pregovaračkom procesu svojih susjeda. Ambicija administracije i koncept ministrice Vesne Pusić bilo je stvaranje „centra izvrsnosti“ unutar Ministarstva vanjskih i europskih poslova, u kome bi bilo koncentrirano hrvatsko pregovaračko znanje i iskustvo, a Hrvatska bi onda institucionalizirala prijenos tog znanja. Prema tom konceptu Hrvatska bi mogla djelovati ili samostalno, ili uključena u Višegradski fond, zajedno sa zemljama skupine V4 (Poljska, Češka, Slovačka, Mađarska) koje su najzagrijanije zagovornice proširenja Unije. Osim Višegradske skupine, u nekim aspektima Hrvatska kao saveznicu vidi i Sloveniju, ali u daleko manjem opsegu, više u stvaranju dobre atmosfere u regiji, što su na sebe preuzeli predsjednici republika Borut Pahor i Ivo Josipović, obnavljajući, sad na predsjedničkoj razini, zamrlu premijersku inicijativu „Brdo proces“, što su je 2009. pokrenuli tadašnji slovenski premijer Pahor i bivša hrvatska premijerka Jadranka Kosor.

Međutim, administracija u Zagrebu ima ozbiljnih problema s dometom svog „centra izvrsnosti“. Naime, nekim pogrešnim potezima prigodom formiranja Vlade, ali i time što je pristupne pregovore u Hrvatskoj iznijela HDZ administracija, a osim današnje ministrice Pusić i europskog komesara Nevena Mimice, tadašnji opozicijski političari gotovo da nisu sudjelovali u tom procesu, znanje što ga je Hrvatska

akumulirala u pretpristupnom procesu na neki se način rasulo. Iako je u vrijeme pretpristupnih pregovora napravljena reforma javne uprave, koja je trebala osigurati veću autonomiju administrativne vlasti i promociju politički neutralnih državnih službenika do razine direktora direktorata, dakle, do razine na kojoj se stvarno oblikuje politika, nakon smjene vlasti i uspostavljanja Milano-vičeve vlade, taj je sustav promijenjen i dotadašnji direktori direktorata ponovno su nadomješteni politički imenovanim pomoćnicima ministara.

Javni službenici koji su iznijeli pregovore, nisu uživali povjerenje nove administracije, a neki od ministara čak su otvoreno ponižavali dojučerašnje ključne pregovarače za svoje resore. Posljedica toga bio je dramatičan pad kapaciteta hrvatske javne uprave, ali i to da je ideja ministrice Pusić, jedne od rijetkih u Vladi koja razumije kakav kapital za Hrvatsku predstavlja znanje dijela javne uprave, o formiranju „centra izvrsnosti“ za europsku integraciju ostala tek mrtvo slovo na papiru. Znanje se rasulo, a nosioci tog znanja uglavnom nemaju povjerenja u novu administraciju i svoju budućnost nastoje osigurati sami.

Pritom je Vlada Srbije povukla izvrstan potez, angažirajući dvije ponajbolje hrvatske stručnjakinje za EU kao svoje savjetnice. I Marija Pejčinović-Burić i Tamara Obradović-Mazal procijenile su da ne uživaju povjerenje aktualne administracije u Hrvatskoj. Obje su svoje karijere u potpunosti vezale uz europsku integraciju Hrvatske. Marija Pejčinović u vrijeme Tuđmanovog autoritarnog režima bila je istaknuti akter na civilno-društvenoj sceni, jedna od najistaknutijih osoba Europskog pokreta - Hrvatska, a nakon velike smjene vlasti i početka europske tranzicije Hrvatske 2000, tadašnji ministar europskih integracija, vođa istarskih regionalista Ivan Jaković doveo ju je u Ministarstvo europskih integracija. Pejčinović je ostala državna tajnica u vrijeme prve Sanaderove vlade i u Vadi djelovala kao neovisan stručnjak, a neposredno pre izbora 2007. godine,

kad se činilo da Sanader svoju stranku, u kojoj je u dobroj mjeri potisnuo nacionalizam, pomiče prema liberalnom centru, Pejčinović bila je jedna od kapitalnih osoba koje su neposredno pre izbora pristupile HDZ. U drugom Sanaderovom i mandatu Jadranke Kosor, Pejčinović-Burić ostala je u Saboru i bavila se „parlamentarnom diplomacijom“. De facto je vodila parlamentarni Odbor za vanjsku politiku. Nakon smjene vlasti ministrica Pusić vidjela ju je na nekom od važnih ambasadorskih mjesta, ali premijer Milanović odbacio je takvu soluciju.

Kao i Pejčinović-Burić, i Tamara Obradović-Mazal politički je pragmatična javna službenica koji je ključni karijerni proboj napravila u vrijeme Račanove administracije. Doživljavaju je desnom liberalkom, pa nije čudno da je donedavni potpredsjednik vlade i ministar privrede Radomir Čačić, liberalni demokrat, Tamaru Obradović angažirao za svoju zamjenicu, a ključan posao koji je radila u pristupnom razdoblju, dakle, u vremenu od potpisivanja hrvatskoga pristupnog ugovora, pa do pristupanja Hrvatske EU, bio je završetak reforme brodogradnje, na koju je bio i koncentriran proces monitoringa što ga je EU provodila nad Hrvatskom. Kad je Čačić zbog pravomoćne osuđujuće presude za saobraćajnu nesreću koju je izazvao, morao otići iz Vlade i kad su socijaldemokratski partneri u Vladi bitno povećali svoj utjecaj nad gospodarskim resorima, Obradović-Mazal je ocijenila da je za nju povoljnije otići s položaja zamjenice ministra, a posao restrukturiranja brodogradnje ionako je bio završen. Očekivalo se da će preuzeti mjesto viceguvernerke Narodne banke, zadužene za Europsku uniju, ali, čini se da socijaldemokrati nisu bili skloni prepustiti tu poziciju stranački neutralnoj desnoj liberalki, kakva je Obradović-Mazal.

Odabir dviju hrvatskih stručnjakinja za savjetnice Srbije u pretpristupnom dijalogu dobar je iz nekoliko razloga. To su osobe koje dobro poznaju europske institucije, ali kad je riječ o poznavanju institucija ili o utjecaju u Briselu, Srbija je mogla naći i druga jednako dobra rješenja. Međutim, odabir hrvatskih javnih službenica koje imaju i političko iskustvo, izvrstan je za Srbiju, jer će problemi koji su Hrvatsku usporavali u pregovorima, sasvim sigurno stajati na putu i u pretpristupnom dijalogu Srbije s EU.

Odabir desnih liberalki, koje su izrasle iz protutuđmanovske koalicije, ali su izrazito dobro funkcionirale i u vrijeme mandata „desne“ vlade, koja je

nastojala biti proeuropska i distancirati se od nacionalizma, čini se izborom pisanim na kožu Srbiji. U Hrvatskoj je dugo vladalo uvjerenje kako je lijevo-liberalna koalicija, razumljivo sama po sebi, šampion europeizacije. Uostalom, Hrvatska nije postala dijelom paketa država obuhvaćenih „Ugovorom iz Nice“, zato što joj je predugo, u kontinuitetu, vladao Tuđmanov nacionalistički režim, pa su proces stabilizacije i pridruživanja i dobivanje kandidature započeli tek u mandatu Račanove administracije. Međutim, nakon 2003, europeizaciju Hrvatske, kao svoj ključan politički program preuzele su desne političke opcije, a za razliku od lijevo-liberalnih, koje su zadržale sliku o sebi kao bogom danim Europejcima, hrvatski desničari su uvijek bili svjesni svojih europskih „mekih trbuha“, pa su zato prihvaćali da zahtjeve Brisela treba „štreberski“ primijeniti, a ne doživljavati ih kao „fakultativnu obvezu“.

Hrvatska je teško svladavala prve lekcije europeizma. Zbog bijega Ante Gotovine pred optužnicom Haškog suda za nekoliko je mjeseci odgođeno otvaranje pristupnih pregovora, a tek kad je premijer Sanader naučio prvu lekciju, pregovori su otpočeli. Ta se prva lekcija sastojala od samo dviju riječi: **Nema lobiranja.**

Sanader je donosio političkih odluka u Briselu i zemljama članicama Unije mjesecima nastojao uvjeriti kako Hrvatska čini sve, ali, eto, ne može locirati bjegunca. Sve je lobiranje, i tada i poslije, bilo uzaludno. Cijene se, naime, samo rezultati, ali ne i uvjeravanja, a utjecajni prijatelji u Briselu ne mogu pomoći previše, bar dok zemlja koja želi postati članicom, ne obavi svoje obveze. Tek kad je hrvatska politička nomenklatura naučila prvu lekciju, i kad je nakon toga locirala Gotovinu, o tome obavijestila tužiteljicu Haškog ad hoc sudišta, i kad je ona Europskom vijeću uputila povoljan izvještaj o Hrvatskoj, pregovori su otvoreni.

Uz prvu lekciju snažno je vezana i druga:

Referentna je ona država članica EU koja ima najviše zadržki.

Kao i aktualna politička klasa u Srbiji, tako se hrvatska nomenklatura u javnosti rado hvalila

potporom europskih prijatelja. Potpora prijatelja uistinu je važna i dobro je kad se prijateljski nastrojene države nađu u situaciji da upravljaju nekim procesom, da ga „guraju“. Hrvatska ne bi završila pregovore u junu 2011, da to nije bio prioritet mađarskog predsjedanja Unijom. Međutim, tempo napretka u pristupnim pregovorima uglavnom ne određuju „prijatelji“, nego oni koji imaju najviše zadržki. Tako dugo dok se i zadnja zemlja članica ne suglasi s time da je zemlja u pristupnom dijalogu ispunila neki zadatak i preskočila neku barijeru, nema napretka. Zato se napredak vrednuje prema mišljenju zemlje s najozbiljnijim zadržkama. Srbija trenutno mora biti koncentrirana na predstavljanje svog napretka prije svega Njemačkoj i nekima od tradicionalno proširenju nesklonih država, poput Nizozemske, Danske... Odluke o proširenju donose se konsenzusom, a ne nadglasavanjem. Zato nije dovoljno imati „većinu sklonih“, nego otkloniti zadržke i u onih koji su inicijalno najmanje naklonjeni.

Uz drugu važnu pretpristupnu lekciju čvrsto je vezana i treća:

Ne treba slušati europske pohvale, nego samo pokude.

Pohvale se izriču za ono što je zemlja već obavila, a europski političari uvijek nastoje biti vrlo pristojni i „poticajni“, pa će uvijek biti mnogo riječi o odlično ostvarenom napretku. Njihove riječi, međutim, treba početi pažljivo slušati tek nakon što dođe ono sudbonosno „ali“. Tada se izriču ključna očekivanja i slijedi odgovor na pitanje koliki je napredak stvarno postignut. Za javnost će pomalo razočaravajuće biti to što će neko vrijeme izvještaji o napretku i prilagodba zemlje biti sve kritičniji i kritičniji, a tek pod kraj institucionalnog dijaloga uslijedit će povoljnija izvješća.

Odnose među državama ljudi rado preslikavaju u shemu: prijatelj-neprijatelj. Unutar EU takva podjela ne važi, a rezerviranost neke države proizlazi isključivo iz njene interesne strukture. Ipak, u Europskom vijeću i Vijeću ministara vodi se i svojevrsna strateška igra, a oni koji vode pregovore neke zemlje i koji

donose ključne odluke moraju biti svjesni još jedne lekcije:

Država, koja vas trenutno blokira, ne mora biti najozbiljniji protivnik

Hrvatska politika, recimo, nije shvatila tu lekciju u vrijeme dok su njeni pregovori bili blokirani zbog pitanja ribarstva i činjenice da je Hrvatska jednostrano proglasila gospodarsku zonu na Jadranu, uzgred rečeno, upravo onako kako se to i radi prema pravilima UN o pravu mora. Zbog gospodarskog pojasa na Jadranu Hrvatska je diplomatski ratovala sa Slovenijom, i na kraju se morala povući, a Slovenija je to pitanje otvorila mimo svog ekonomskog interesa, isključivo zbog toga što je na dnevni red nastojala staviti pitanje razgraničenja s Hrvatskom na Jadranu. Međutim, interes sprečavanja Hrvatske u proglašenju gospodarskog pojasa za briselskim stolom je postojao i bio je itekako snažan. Bila je riječ o interesu talijanske ribolovne industrije, ali Italija to pitanje nije otvarala sama, nego je puštala Sloveniju da ona, u sukobu s Hrvatskom, „bilda“ svoje briseleske mišiće. Takve situacije događat će se Srbiji, a talijansku lekciju, koju možda nisu naučili političari i javnost, sigurno jesu itekako dobro svladali hrvatski diplomati. Nakon svojih pregovaračkih iskustava, ali prije svega zbog svijesti kako je Slovenija, blokirajući Hrvatsku loše prošla u Briselu, Hrvatska sigurno nikad neće biti niti sama, niti najistaknutija, u nekom pregovaračkom sukobu sa Srbijom. Isto tako, sigurno je da će uvijek prepustiti nekoj drugoj članici, koja ima sličan interes njenom, da ona preuzme „uvjetovanje“ napretka Srbije u institucionalnom dijalogu ispunjavanjem tog interesa.

Slovenija je ozbiljno usporila hrvatske pristupne pregovore. Krivica za to podjednako je raspoređena na strani hrvatske i slovenske političke nomenklature. Naime, Hrvatskoj je dugo trebalo da savlada narednu lekciju, a bivši premijer Sanader nije ju uspio naučiti tijekom svog mandata, pa je i zato morao otići. Ta se lekcija tiče načela solidarnosti u Europskoj uniji:

Nije moguće pridobiti druge članice protiv zemlje članice Unije (Načelo solidarnosti).

U Hrvatskoj su se dugo nadali da će zemlje članice EU slomiti slovensku blokadu hrvatskih pristupnih pregovora, jer je ona bila uspostavljena zbog pitanja koje nije bilo predmetom pregovora i koje nije dio „Zajedničke pravne baštine Europskih zajednica

„*acquis communautaire*). Europski su političari imali „mnogo razumijevanja“ za hrvatska stajališta, mnogi su ozbiljno zamjerali Sloveniji opstrukciju zajedničke politike proširenja, Slovenija je bila izložena pritisku Brisela i nekih utjecajnih zemalja, nije mogla ostvariti neke od svojih interesa, ali načelo solidarnosti tjeralo je zemlje članice da budu na strani članice kluba, a ne na strani zemlje koja tek nastoji postati njegovom članicom. Doduše, osim vremena, Hrvatska u tom sukobu nije izgubila ništa, a Slovenija, osim gubitka dijela ugleda u Uniji, nije ništa postigla.

Čini se da bi politička klasa u Srbiji mogla činiti istu grešku koju je hrvatska politička klasa činila u odnosima prema Sloveniji. Koliko god se Beogradu činilo da je Zagreb malen u očima Brisela i drugih zemalja članica, Hrvatska je sada članica Unije i na nju se, kao i na ostale zemlje, primjenjuje načelo solidarnosti. Srbija ne može računati da će je netko slušati kao zastupnika interesa Srba u Hrvatskoj, odnosno nitko u Briselu neće ozbiljno uzimati primjedbe koje bi Srbija mogla upućivati na sustav zaštite manjinskih i ljudskih prava u Hrvatskoj i provođenje načela vladavine prava. Jednostavno, načelo solidarnosti među članicama EU svaku bi ovakvu primjedu prema Hrvatskoj činilo besmislenom, a izgleda da aktualna administracija u Beogradu namjerava potporu nacionalističkog biračkog tijela, koju će tijekom pretpristupnih reformi sve više gubiti, nadoknaditi retorikom o borbi za interese Srba izvan Srbije.

Beograd se nakon nedavnog posjeta komesara Štefana Filea iznenadio njegovom tvrdoćom zagovaranja hrvatskih interesa, vezanih uz očuvanje privilegija koje je Hrvatska imala na srpskom tržištu kao članica CEFTA. Neki su čak postavili pitanje: pa je li on eurokrat ili hrvatski lobist. Pouka je jednostavna:

Svaki europski komesar lobist je svake od 28 zemalja članica Unije.

Tako dugo dok Srbija nije članica Unije, mora računati na to da će Europska komisija zagovarati njene ustupke zemljama članicama. Komisija će, naravno, lobirati u korist zemalja članica samo u okviru „*acquisa*“, dakle, samo o onim politikama koje zemlje članice vode usuglašeno, poput carinske politike, odnosno politike slobodnog i jedinstvenog tržišta. Hrvatsku nitko neće podupirati ako bi ona u odnosu prema Srbiji nastojala iskoristiti članstvo kako bi povoljno riješila pitanje razgraničenja na Dunavu, ali ako je riječ o politici

zaštite hrvatske privrede na tržištu Srbije, Europska komisija uvijek će biti hrvatski lobist.

Hrvatskoj je dugo trebalo da shvati koliko joj vrijedi Hans Svoboda, ugledni austrijski socijaldemokrat, koji je tokom velikog dijela pregovaračkog procesa bio izvjestitelj Europskog parlamenta o Hrvatskoj. Odluke o napretku ne donose se u EU parlamentu, on samo potvrđuje stavove komisije, a stvarne odluke donose zemlje članice. Međutim, Europski parlament kreira pozitivnu klimu za napredak neke države. Uvijek je najskloniji proširenju i od svih čimbenika u procesu kreiranja zajedničke politike proširenja najmanje je kritičan. Zato valja znati:

Izvjestitelj je najbolji prijatelj - njegova karijera zavisi od vašeg napretka.

Posao najboljih prijatelja često je i to da donose loše vijesti, ali donosioca loših vijesti ne treba ubiti, upravo suprotno. Svaki ozbiljan političar, koji će u ime Europskog parlamenta pratiti razvoj Srbije, nastojat će pitanje njena pristupnog dijaloga podići na ljestvici važnosti pitanja o kojima se raspravlja u Europskom parlamentu, jer time definira i vlastito značenje. Nastojat će pomagati Srbiji u svakoj kriznoj situaciji, jer se i radi njegovih karijernih interesa pregovori ne smiju prekinuti i ne smiju zaći u slijepu ulicu. Što problemi u pregovorima budu teži, potpora izvjestitelja bit će snažnija i važnija.

Ovih sedam jednostavnih lekcija Hrvatska je sricala čak sedam ili osam godina. Bude li Srbija sposobna svladati ih brže, brže će i napredovati prema članstvu u EU.

Nije važno znaju li donosioci odluka u Srbiji dovoljno sada, na početku pretpristupnog razdoblja. Imat će vremena naučiti. Dobra je vijest da su dobro odabrali eksperte od kojih će učiti i koji će im pomoći savladati te lekcije koje će na kraju puta izgledati vrlo jednostavnim. Savjetnice, koje su predsjednik Nikolić i premijer Dačić odabrali, uspjele su pomoći hrvatskoj političkoj klasi da nauče te lekcije, pa je sigurno da će ih znati objasniti i donosiocima političkih odluka u Srbiji.

MIRNODOPSKI DOVRŠETAK ETNIČKOG ČIŠĆENJA

PIŠE: IRENA ANTIĆ

Specijalno za Povelju iz Sarajeva

Tek što su duše još 409 identifikovanih žrtava, uz 18. godišnjicu srebreničkog genocida, našle svoj mir u Potočarima, uzburkale su se ponovo aveti nedavne prošlosti, s namjerom dovršetka nedovršenog posla i nerealiziranih ideja o etnički čistom teritoriju Podrinja, ali i cijele Republike Srpske. Tokom agresije i genocida, plan je realiziran tenkovima i oružjem. Sad se to pokušava na druge načine; osporavanjem osnovnih ljudskih prava povratnika, sistemski, organizirano, kroz institucije i organe manjeg bh. entiteta, uz blagoslov ljudi na značajnim državnim pozicijama, koji, kontinuirano radeći na tim pozicijama, čine sve na urušavanje države iznutra i jačanju samo jednog dijela države BiH, što bi u konačnici trebalo odvesti ka njegovom otcjepljenju, uz prethodno etnički čist teritorij. Povratnici u Republiku Srpsku; oni, koji su imali snage i hrabrosti vratiti se na zgarišta svojih domova, u mjesta iz kojih su protjerani, u kojima su doživjeli najstrašnija poniženja, na mjesta gdje su posljednji put vidjeli članove svojih porodica i komšije odvedene u smrt, na mjestima na kojima su svjedočili najmonstruoznijim zločinima, građani su drugog reda. Umjesto pokajanja, izvinjenja, suosjećanja, priznanja odgovornosti, spremnosti na saradnju u razotkrivanju zločina i pružene ruke za izgradnju suživota i boljeg sutra, povratnicima je pružen samo osjećaj nesigurnosti i poniženja. Njihovu slobodu i prava diktira policija pod lupom režima u Banjoj Luci. Nemaju riješena pitanja socijalne i zdravstvene zaštite, uglavnom su nezaposleni, djeca diskriminirana u školama, preživjelima se onemogućava pravo na sjećanje...

Shvatajući sudbinu koja ju je zadesila u julu 1995, kao gorko iskušenje, Hatidža Mehmedović vratila se u Srebrenicu 2002. godine. Svoj dom, 11. jula 1995, napustila je sa suprugom i sinovima Azmirom

i Almirom. Na zgarište se vratila sama, ali odlučna da ostatak svog života, sa uspomenu provede baš tu.

Već 11 godina, kao i svi drugi povratnici, trpi mnogo nepravde. Godinama je tragala za posmrtnim ostacima svojih najbližih. Gdje su ubijeni, gdje su zakopani, ko ih je ubio, bila su pitanja koja su nailazila na zid šutnje. Kad bi se neka masovna grobnica i otvorila, obezbjeđivali bi je pripadnici MUP Republike Srpske (RS), nerijetko baš oni, koji su tu policijsku uniformu nosili i u julu 1995. Svoje sinove i supruga je pronašla i ukopala u Potočarima. Našla je tako djelić utjehe, ali ne i mira. Jer, u samoći koja je neumoljivo prati, u besanim noćima, u tišni svoga doma, dok kao sjenka prolazi pustom kućom, tiho, kao da se boji da će probuditi svoje usnule dječake, često joj se desi da čuje njihove glasove, kao da je zovu s verande, a kad pogleda napolje, vidi svoje komšije, one iste, koje uporno godinama čute, negiraju zločin i onemogućavaju porodicama da uz dane obilježavanja tužnih godišnjica genocida posjete masovna stratišta. To opet budi njen gnjev i majčinsku tugu čini nepodnošljivom. Ove godine prešla se čaša strpljenja hrabre majke Hatidže Mehmedović i onih, koji je u boli najbolje razumiju. Majke su i ove godine ostale uskraćene za odobrenje ulaska u hangare zemljoradničke zadruge u Kravici, u kojoj je za noć ubijeno oko 1200 zarobljenih Bošnjaka, kako bi

tamo položile cvijeće i odale počast svojim sinovima i muževima. Onemogućio im je to načelnik opštine Bratunac, Nedeljko Mladenović. Jedan od onih sa spiska učesnika u srebreničkom genocidu. Također, nije im bilo dato ni odobrenje za polaganje cvijeća i obilazak zloglasne bijele kuće u Potočarima. Ogorčene takvom odlukom lokalnih vlasti i policije, odlučile su ući po svaku cijenu. Ono što ih je dočekalo, možda je najbolje objašnjenje za ljude koji ne razumiju šta znači vratiti se i živjeti pod papučom režima i ideologije, koji ih je već jednom pokušao uništiti i koji je zadržao iste ideje, samo promijenio glavne aktere. Kordon policije i do zuba naoružani specijalci MUP RS nasrnuo je na one, kojima je molitva najjače oružje. Da ironija bude veća, već sledećeg dana, taj isti MUP pokrenuo je krivične istrage i na saslušanja počeo pozivati „neposlušne“ majke, supruge i djecu, koji su se „drznuli“ i pomisliti da imaju pravo sačuvati sjećanje na zločin i njihove najdraže. Jedna od onih, koja je zadobila fizičke povrede, a potom saslušavana više puta bila je i Hatidža Mehmedović:

„Kad je u pitanju borba za istinu i pravdu, teško mi je vjerovati da ćemo ikad stići do cilja. Jer, ljudi koji su danas na pozicijama, na koje su došli ratnim zaslugama, kao što su oni u MUP RS, upravljaju našim životima, a hoće da kroje našu sudbinu i sjećanje. Zar nisu već dovoljno nagrađani slobodom koju uživaju, a činili su zločine, i entitetom, koji su dobili na krvi i genocidu? Već 18 godina čekamo da ubice naše djece budu uhapšene i osuđene, a samo 24 sata su im trebala da članovima porodica ubijenih, koji su toga dana posjetili bijelu kuću u Potočarima i hangar u Kravici uruče pozive za saslušanje. Da li neko može da zamisli kakvo je poniženje za jednu majku sjesti pred inspektora policije, koja je ubila njene najmilije i satima biti saslušavana zbog nečega na šta ima pravo i ljudsko, pa i zakonom propisano, za koje taj isti inspektor i policija smatraju da je krivično djelo? Spremna sam na sebe preuzeti svu krivicu. Žao mi je što su saslušavani i zastrašivani mladi ljudi koji su bili sa nama. Ja sam donijela makaze kojima smo presjekli žicu. Ali, te makaze su bezopasne.

Nije to tenk, nož, haubica, mitraljez... ništa od onoga čime nas je ta policija i vojska ubijala. Kad smo došli pred bijelu kuću u Potočarima dočekali su nas lanci i katanci, a znam da čovjek, koji tu živi, a došao je kao izbjeglica iz Visokog, ne bi imao ništa protiv da smo mi mirno položili cvijeće i pomolili se na mjestu gdje je u danima nakon pada Srebrenice mučeno, zatočeno i ubijeno desetine ljudi. Ali, ti lanci i katanci su bili naređenje nekoga sa vrha, i to se moralo poštovati. A, kad smo prilazili hangaru u Kravici, mislila sam da sanjam i da smo opet u 1995. godini. Naše autobuse sa kojima su došle majke iz Tuzle, Sarajeva i Srebrenice, opkolili su specijalci. Iskakali su iza kuća, iz grmlja, naoružani. Kad smo došle, od te silne želje da konačno uđu na mjesto gdje su im djeca ubijena, tri majke su me molile da im dam ta klješta da one presjeku žicu. Dala sam im, a onda sam se i ja pridružila. Ušle smo unutra, a policija je napala na nas. To je strašno. Nisam se bojala. Tako su zasretali i napadali i naše najdraže. Kad su njih ubili, mogli su taj dan i nas majke. Svakako smo sve izgubile, a nepravda nas ubi“.

I nakon ovih incidenata i poniženja, Hatidža i drugi povratnici, nastavili su nimalo lagan povratnički život, često pun neprijatnih iznenađenja. Tako je prije nekoliko dana povratnike zabrinulo saznanje da je, nakon toliko godina čekanja da se u Domu zdravlja u Srebrenici osiguraju radna mjesta i za ljekare Bošnjake-povratnike, dr. Nermin Džanić, usred radnog vremena pozvan je na kratak razgovor da bi mu bilo saopćeno da je, navodno zbog lošeg poslovanja ove ustanove, morao biti smanjen broj zaposlenog kadra, te da mu se uručuje otkaz.

„I ovaj slučaj potvrda je da u Srebrenici i cijeloj Republici Srpskoj nema mjesta za Bošnjake. Ovdje mogu ostati izgleda, samo oni koji su već prevaili svoj život i ostalo im je samo da obilaze mezarje svojih ubijenih, brojeći dane kad će preseliti na onaj svijet. Za mlade ljude, koji su završili škole i vratili se na svoje, kao što je ovaj doktor, života i perspektive nema. Bilo bi je, al' to ne da režim u ovom entitetu“, kaže Hatidža.

Ni ovogodišnji bajramski praznici u Podrinju nisu prošli mirno. Na prvi dan ramazanskog Bajrama, na putu ka džamiji, gdje je krenuo na jutarnju molitvu sa svojim sinom, u Zvorniku je pretučen povratnik, Nezir Dardagan. Grupa mladića presrela ih je na ulici, i upitala: „čuje li se u Zvorniku Allahu egber“? Nezir je odgovorio da se čuje, i zašto se ne bi čuo. To je uvijek bilo tako. Na to su mladići nasrnuli na njega, pretukli ga, nakon čega je izgubio svijest.

I sve su ovi primjeri diskriminacije povratnika, jasno vidljivi na terenu. Sve su to pojedinačne naznake onog što bi rušiteljima BiH moglo i trebalo poslužiti kao predigra za finalni potez, koji su, uz pomoć zvaničnika iz RS u državnim institucijama,

pokušali realizirati Zakonom o prebivalištu i boravištu BiH, koji je, sa pažljivim instrukcijama i pažljivo pripremljenim lošim namjerama iz Banje Luke i, reklo bi se, prije izdajničkim, nego nepromišljenim potezima nekih političkih partija u Sarajevu, usvojen u Predstavničkom domu državnog parlamenta. Kakve se opasne namjere kriju iza ovog poteza, na vrijeme su shvatili mnogi, ali su samo članovi građanske koalicije „I. mart“, te predstavnici udruženja žrtava i povratnika u Republiku Srpsku, naglas progovorili i uputili vapaj poslanicima u Domu naroda parlamenta BiH da stopiraju usvajanje ovog Zakona, što je i učinio Klub Bošnjaka u tom Domu, pozivajući se

SLOVO O KRIVICI

PIŠE: JOVAN NIKOLAIDIS

Ostavljajući po strani, bez objašnjenja, motive zločina iz strasti, zbog novca, radi ljubomore ili ludila, lako je zaključiti da su zapravo najveći, najbrojniji, najstrašniji zločini u istoriji činjeni, i još se čine – zbog identiteta. Identiteta vjerskog, nacionalnog (etničkog). Iz tih podmuklih prostora ljudskog duha i naroda koji su se izgubili pa su odlučili da se konačno nađu, da iz mraka istorije pronađu ime i krvnu sliku, fabrikovane su najmonstruoznije ubice, koljači i kasapi. Uz njih, uz monstume iz naroda, počesto je nicalo, stasavalo kolektivno ludilo – narod je klicao svojim reprezentima i njihovim stravičnim postupcima. Narod je najčešće takve – slavio, a samo koji put i rijetko – osuđivao. Jedna je Njemačka! Kasnije su dolazile analize pakla koji je netom utihnuo, a iz koga se, redovito kao nedužna činjenica, izuzimao narod, dok je njegova hipotetička krivica zbog učinjenog, pravdana potrebom etničkog dovršenja, nuždom vjerske slobode, nacionalnim oslobađanjem. Istorija i kultura ljudskog roda morala se tada, kad su zločini učinjeni u ime naroda i za narod, preimenovati, strogo razdvojiti: ne kolektivni strahoučinci, već zlodjela pojedinačna. Bilo bi tragično, do planetarnih razmjera užasno, da se nije u svjetskom zakonodavstvu napravio takav pomak (odmak). Iako je pitanje individualne krivice najčešće bilo spleteno sa kolektivnom odgovornošću. Silnim brojem deklaracija, pravnim aktima, teorijskim objašnjenjima, objektivnim proglasima i subjektivnim pamfletima, uticalo se na svijest čovječanstva: ne, nije to kolektivna krivica, takve nema, kao što nema zločinačkih naroda, već samo i jedino: pojedinačni zločini, individualna krivica. Koja se, navodno

(ali to je neprovjerena glasina), stekla u ime naroda. U boj, u boj, za narod svoj! Narod, nit' pije nit' miriše išta od bestijanja nad onima koji su bili - drugačiji. Mnogi su tomovi hronika, memoara, dnevnika i zapisa ostavljeni čovječanstvu kao krunski dokazi, lepršave zastavice opravdanja: nije narod zgriješio, njegove su vođe i odmetnuti pojedinci krivi... I tako stalno: što uz gusle, gajde, bubnjeve, tamburice i trube, što uz koračnice i kola narodna, kretale su se vojske, tekla krv i lile se suze. Do narednih nepočinstava, do novih klanica, jauka i strave.

Tatari i Kozaci, Turci i Jermeni, Njemci i Jevreji, Grci i Turci, Srbi i Albanci, Amerikanci i Indijanci, Španci i Asteci, Kinezi i Tibetanci, et cetera... plovi vremenom mržnja i kvasa osveta, smjenjuju se okršaji na rubovima carstava i sred monarhija krvoprolića, genocidi; dim paljevina i jauci proganjanih dižu se do nebesa. Kako li je zemljici sa toliko negativne energije u oblacima, nad glavama mahnitog svijeta? Ko će razbistriti te magline zla iznad naših griješnih sudbina? Gospodin Niče, dakako, ne može biti odgovoran za prvi i drugi veliki rat, ali ostaje činjenica da su njegovu knjigu „Tako je govorio Zaratustra“ vojnici Prvog svjetskog rata, Njemci, u srcu kultivisane Evrope, nosili uzase kao priručnik, a Nadčovjek je bio moralno zaleđe njemačkim vojnicima kad kreću na majičicu Rusiju.

Englez je, u svim vremenima, osvajajući druge branio naslijeđe, tradiciju, i to onu konzervativniju stranu njenu.

Sloveni su najviše ratovali da bi opstali.

na vitalni nacionalni interes. Nije sporno usvajanje zakona o prebivalištu, već neki njegovi članovi, čijim bi usvajanjem van snage bila stavljena odredba o olakšanom prijavljivanju prebivališta za povratnike, a bio bi usvojen član zakona, koji bi MUP dao zakonsku obavezu da u roku od pet godina izvrši reviziju svakog pojedinačnog prebivališta. Pa čak ni to ne bi bio problem, jer za svakog prijavljenog povratnika i birača u Srebrenici tokom prošlogodišnjih izbora postoji dokaz, odnosno neophodan pravni osnov. Svi oni imaju neophodnu dokumentaciju. Kaže koordinator Koalicije „1. mart“, Emir Suljagić:

Jevreji pred čeljustima nacizma nisu stigli ni toliko. Amerikanci, od satiranja Indijanaca pa do sveprisutnih vojnih i inih uplitanja diljem planete, ratovali su isključivo radi – budućnosti(!)

Krstaši su, nakon dugog puta na koga ih niko nije zvao, ubijali Arape u odbranu groba svog bogočovjeka.

Islam danas grčevito brani apstraktnu poziciju i fanatični zavjet koga je jednom, u preletu na kralatom konju, ucrtao zvjezdanom prašinom, njihov prorok.

I u svem tom krvoločnom galimatijasu, kad se slegnu dimovi i ispari miris baruta, čovječanstvo se sakupi, saborno dogovori: 'narodi ne mogu biti krivi, njihovi su predstavnici tu da plate cijenu. Individualnu'. Sudovi zasijedaju, razmiču forezničari kosti, čeprkaju oko lobanja, juristi se kače o paragrafe kao klovnovi o trapeze, doktori vojnih nauka prekrajaju teritorije sa mapa... Potom, nakon dugih i neuvjerljivih presuda – šalju te političke vođe i vojskovođe u pržune, na godine zatvorene, na decenije zatočene. U zatvore koje je demokratija pretvorila u slatke sobice iz samačkih hotela. Nema više konopaca za vješanje, nad glavama zločinaca vrte se ventilatori, da ne bude sparno onima koji pod njima srčtu slatku supicu skuhanu od naših komedija. O zdravlju i lagodama individualnih krivaca, koliko god je potrebno, brinuće poreski obveznici i naša, groteskom iznova uspavana svijest: dolijali su satrapi, monstrumi i davitelji, naše zabludjele nacioveličine, pravda je zadovoljena. Fondovi tome namijenjeni neće ostati prazni.

Gospode, udijeli još malo radosti onima koji nisu u tvoje ime smjeli dići ruku na slabašne, pomiluj po glavi one koji su na tvoje zapovijesti pljunuli. Neka dugo, dugo čekaju da ih ti kazniš. Tamo negdje s one strane razuma.

„U tom slučaju sloboda kretanja onih koji su protjerani sa područja RS, koji su se tamo vratili ili to namjeravaju, isporučuje se u ruke MUP RS, koji nije nezavisna agencija za provođenje zakona, već agencija koja ispunjava političke instrukcije iz kabineta Milorada Dodika“.

Usvajanjem ovog zakona bila bi ograničena sloboda kretanja za oko 200.000 građana BiH, koji su do početka agresije živjeli na teritoriji sadašnjeg manjeg bh. entiteta, nakon rata obnovili svoje kuće, i tamo gdje imaju imovinu, imaju i prijavu o prebivalištu. To znači da bi bili uklonjeni iz evidencije o prijavi prebivališta, a time automatski i sa biračkih spiskova, jer je prijava o prebivalištu do sada bila zakonski osnov za glasanje u odsustvu. Na ovaj način bila bi ozakonjena praksa poništavanja prebivališta, koja je do sada bila nelegalna. To bi doslovno značilo da će se svaki nesrbin, povratnik u RS, kad god bude napuštao svoj dom, makar i na jedan dan, morati javiti stanici policije u svojoj opštini, kako se ne bi dogodilo da mu baš taj dan na vrata dođe policijska patrola, kako bi provjerila da li on tu živi.

„Kad 2016, Savez nezavisnih socijaldemokrata (SNSD) i Milorad Dodik na lokalnim izborima dobi-ju načelnika Srebrenice, odgovornost za to snosit će oni članovi Vijeća ministara BiH i Predstavničkog doma državnog parlamenta, koji su predložili i prihvatili izmjene spornog Zakona o prebivalištu“, upozorava Suljagić.

Bio bi ovo definitivni kraj mogućnosti da povratnici-nesrbi u Republici Srpskoj ikad više budu relevantan politički faktor i da imaju bilo kakav politički uticaj u tom entitetu. U to nema sumnje, kaže Suljagić, navodeći da će odgovornost za to snositi i političke partije sa sjedištem u Sarajevu, SDP i SBB, koje su glasale za ovaj zakon.

„Ove političke partije u svojim programima nikada nisu spominjale da se zalažu za podjelu države i ovim su iznevjerili sve ljude koji su za njih glasali. Ovaj čin vraća nas u proljeće 1992. godine, s tim što su oni, koji su tada na tenkovima pokušali da uđu u institucije ove zemlje, sad dobro ustoličeni u tim istim institucijama i očigledno vriedno rade na podjeli ove zemlje. Usvajanje ovog zakona uklonilo bi mit o tome da su sve stranke sa sjedištem u Sarajevu probosanski orijentirane. Ovo je kraj jedne iluzije“, upozorava Suljagić.

Admir Velić iz Bratunca podseća da se povratnicima u Republiku Srpsku toleriše samo njihovo fizičko prisustvo:

„Svaki njihov angažman politički, ekonomski, kulturni, vjerski, društveni i svaki drugi, očigledno, želi se sasjeći u korjenu. I do sada su usvajane brojne zakonske odredbe, koje su trebale štititi povratnike i olakšati njihov pokušaj da nakon tolikih porodičnih tragedija i ogromnih gubitaka krenu iznova. Nažalost, otišlo se u pogrešnom smjeru. Cilj je dovršiti započeto od prije 18 ili 20 godina. Primjera radi, djeci-povratnicima u RS, zakonom je garantirano pravo na obrazovanje. To, između ostalog, podrazumijeva i pravo na nacionalnu grupu predmeta. Međutim, u praksi nije tako. Kada se desi da u nekoj sredini postoji dovoljan broj djece-povratnika, da se može formirati samostalno odjeljenje, pribjegava se praksi razdvajanja te djece po razredima, u kojima se nastava odvija prema planu i programu nadležnog ministarstva RS, što isključuje mogućnost pohađanja predmeta iz nacionalne grupe. Ima i primjera zatvaranja područnih škola u povratničkim sredinama“. Primjera diskriminacije nesrpskog stanovništva ima i u pravosuđu. Na desetine logoraša, bivših zatočenika srpskih logora, već su podnijeli tužbe protiv tog entiteta. Većina ih je odbačena uz obrazloženje da je nastupio period zastare. Zbog toga logoraši najavljuju da će naredna adresa biti Strazbur.

Ipak, bez obzira na očite, neskrivene namjere da se Republika Srpska zauvijek, ako ne oružjem, svim drugim sredstvima očisti od prijeratnih stanovnika tog područja, nesrpske nacionalnosti, inat ovih hrabrih ljudi, ili, možda, nešto jače od toga, drži ih tu na njihovoj zemlji. I zato Adnan Velić iz Bratunca jasno poručuje da je Bratunac mjesto gdje se, osim njega vratilo još mladih ljudi, mjesto u kojem Bošnjaci neće biti građani drugog reda, niti žrtve diskriminacije i kršenja ljudskih prava. Zato je i nedavno pretučeni Nazif Dardagan, nakon oporavka u tuzlanskoj bolnici odlučio nastaviti povratnički život u Zvorniku, gdje, kaže, ima komšija srpske nacionalnosti sa kojima već odavno ima o čemu progovoriti i zna podijeliti i dobro i loše. Zato u svojoj Srebrenici ostaje i Hatidža Mehmedović.

„Spremna sam da odem u zatvor i izdržavam kaznu zato što sam željela odati počast tim nevinnim dušama. Materijalnu odštetu im ne mogu platiti. Nemam dovoljno ni za vlastito preživljavanje. A, kad bi me i osudili, i kad bi mi nakon izdržavanja kazne ostao još samo jedan dan života, opet bih se borila za pravdu i istinu, za to da više nikad nijedna majka ne mora da stoji pored neke masovne grobnice i Boga moli da tu nađe kosti svoje djece i da bude sretna, ako njene želje Bog usliši“, kaže Hatidža.

MAKIJAVELIZAM OBEĆANE ZEMLJE

PIŠE: TAMARA KALITERNA

Na novinskim stranicama i medijskim blokovima rezervisanih u Srbiji za unutrašnje-političke događaje 4. i 5. avgusta objavljeni su opsežni, proizvoljni i monoetnički bilansi hrvatske vojno-policijske akcije „Oluja“ 1995. Tada je Zagreb, posle četiri godine vratio kontrolu nad 18,4 teritorije države suverene od juna 1991, a međunarodno priznate od januara 1992.

Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju je ustanovio da ono što je prethodilo „Oluji“ nije bila pobuna Srba u Hrvatskoj, već međunarodni sukob: „Čak i u aprilu 1995, Milošević je imao vodeću ulogu u odabiru ljudi na pozicije Republike Srpske Krajine (RSK) i Srpske Vojske Krajine (SVK), pošto su njegove preporuke, umjesto preporuka premijera RSK, bile odobrene od skupštine RSK... Sudsko vijeće je donijelo odluku da je Srbija/SRJ imala kontrolu nad vojskom Krajine. Sudsko vijeće zaključuje da je oružani sukob bio međunarodni. Ako već nije bio međunarodni sukob 1991, onda je postao na temelju činjenice da je armija Krajine djelovala u ime Srbije/SRJ“, okvalifikovao je tužilac u predmetu Ante Gotovina, Ivan Čermak & Mladen Markač.

Prisvajanjem „Oluje“ kao problema Srbije, počela su nadmetanja sa brojem poginulih i izbeglih, nesrećnih Srba, državljana Hrvatske. Licitirali su oni iz svetovne i duhovne vlasti, opozicija i statističari, naučnici i novinari.

„Hrvatska akcija 'Oluja' 1995, bila je najveće etničko čišćenje posle Drugog svetskog rata u Evropi“, kaže Aleksandar Vučić, sada prvi potpredsednik Vlade Srbije, a u vreme „Oluje“ generalni sekretar Srpske radikalne stranke, čiji je predsednik u sudu UN optužen za etničko čišćenje u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini, Vojvodini.

„To je najveći ratni zločin počinjen u Evropi posle Drugog svetskog rata“, slaže se sa Vučićem opozicionar Vojislav Koštunica, lider Demokratske stranke Srbije.

„Progon Srba iz Republike Srpske Krajine je najveće etničko čišćenje u Evropi posle Drugog svetskog

rata", slaže se sa opozicionarom Koštunicom i njegovim rivalom u borbi za vlast u Srbiji funkcioner iz komponente druge države - Duško Milunović, pomoćnik ministra rada i boračko-invalidske zaštite Republike Srpske.

„'Oluja' se ubraja u jedno od najsurovijih etničkih čišćenja na području bivše SFRJ“, demantuju „Vesti“ kontinentalne, evropske aršine Vučića, Koštunice i Milunovića.

„U zločinu etničkog čišćenja u akciji 'Oluja' su na hiljade ubijenih i nekoliko stotina hiljada prognanih“, kaže takođe opozicionar Aleksandar Jugović, potpredsednik Srpskog pokreta obnove, koji je u prvim godinama ratova u Hrvatskoj i BiH imao paravojnu formaciju Srpska garda. Njen osnivač i i komandant Đorđe Božović Giška poginuo je na početku rata 1991, istočno od Gospića, gde je 8. avgusta 1995, predajom 21. korpusa VSK sa 5000 vojnika i 25.000 izbeglica u 19 h označen kraj „Oluje“, zatvoren krug rata i nasilja. U martu 2011, su u Beogradu četvorica bivših pripadnika srpskih paravojnih snaga osuđena na po 12 godina zatvora zbog ratnog zločina protiv civilnog stanovništva na širem području Gospića u predmetu zvanom „Golubnjača“, prema jami u koju su bacali žrtve 1991.

„'Oluja' se u novijoj istoriji, po oceni stručnjaka, smatra najvećim egzodusom stanovništva“, emitovala je RTS, „javni medijski servis evropske Srbije“.

„Hrvatska je počinila genocid“, dodaje Milan Dinić, funkcioner Naprednog kluba, koji je osnovan 2007, da bi „modernizovao i reformisao državu Srbiju“.

„Hiljade ubijenih i stotine hiljada prognanih su bili žrtve planirane akcije hrvatske vojske 'Oluja'“, saopštila je neodređeno, ali užasavajuće Demokratska stranka (DS).

Državno tužilaštvo Hrvatske je izbrojalo da je tokom i neposredno posle „Oluje“ ubijeno 214 civila. Od toga su 156 žrtve 24 ratna zločina. Ženska mreža Hrvatske podseća da je u „Oluji“ i neposredno nakon nje, ubijeno više od 800 civila, uglavnom staraca i starica.

Monizmu vlasti i opozicije priključili su se novinari. Novinska agencija Tanjug, koja će tek, ako poslanici to prihvate postati vladin Biro za komunikacije, istog 4. avgusta objavljuje dve verzije jednog događaja: „'Oluja' je najveći progon Srba u novijoj istoriji, u kojem je više hiljada Srba ubijeno i nestalo. Za zločine počinjene u 'Oluji' u Hrvatskoj niko nije krivično odgovarao“, a konkretnije se

u drugom izveštaju kaže: „U 'Oluji' je prognano više od 200.000 ljudi, a više od 2000 je ubijeno ili nestalo“. Nepuna tri meseca ranije, 7. maja, Tanjug je javio da je u „Oluji“ „gotovo 2000 Srba ubijeno, a više od 230.000 je prognano iz Hrvatske“. Državna agencija daje i političku ocenu agresije SRJ na Hrvatsku: „'Oluja' je bila konačni akt etničkog čišćenja više od 400.000 Srba u građanskom ratu u Hrvatskoj“.

Nezavisna novinska agencija Beta takođe preuzima podatak koji nije potvrđen: „U akciji 'Oluja' je iz svojih domova proterano više od 200.000 Srba“.

Hrvatski državni izvori imaju podatak o 90.000 izbeglih Srba, UN o 150.000 ljudi. Hrvatski helsinški odbor takođe saopštava da je oko „150.000 hrvatskih Srba izbjeglo u Srbiju i dio BiH pod kontrolom srpskih snaga“. UNHCR je lane objavio da se oko 132.600 Srba vratilo u Hrvatsku.

Dokumentaciono-informativni centar „Veritas“, a Veritas je rimska boginja istine i majka Vrline, objavljuje da je „u akciji hrvatske vojske ubijeno ili nestalo 1960 Srba, od čega 1205 civila. Proterano je 250.000 Srba“.

„U 'Oluji' je preko 1600 Srba poginulo. Na spisku nestalih je oko 2000 ljudi“, nadmeće se Udruženje porodica nestalih i poginulih „Suza“, koje je, statutarno „krenulo za istinom“.

Hrvatski helsinški odbor odavno tvrdi da je u „Oluji“ ubijeno 677 civila. „Još se 760 osoba srpske nacionalnosti vodi kao nestali iz tog razdoblja“, objavljeno je.

Veljko Odalović, generalni sekretar Vlade Srbije priznaje da „ima više stotina osoba koje su evidentno nestale, a koje nisu prošle kriterijume Međunarodnog komiteta Crvenog krsta. Ali, i ta lica apsolutno na srpskoj listi figuriraju kao nestali“.

Iako je u Starom zavetu (Izlazak, 20,16), zapisano: „Ne svjedoči lažno na susjeda svoga“, vladika SPC Atanasije je na pomenu žrtvama „Oluje“ izbrojao „progon više od 250.000 Srba“ iz Hrvatske.

Politika, Press, Novi standard i Miloško Budimir, predsednik Asocijacije izbegličkih i drugih udruženja Srba iz Hrvatske nekritički prenose izveštaj Tanjuga da „za zločine u 'Oluji' niko nije odgovarao“. Hrvatske vlasti osudile su 2380 osoba za ubistva, paleže i pljačku nakon „Oluje“. U junu je splitski sud osudio nekadašnjeg hrvatskog vojnika Božu Bačelića na pet godina i deset meseci zatvora zbog ubistva dvoje srpskih staraca i jednog zarobljenog srpskog paravojnika odmah

nakon „Oluje“. To je prva, iako nepravosnažna presuda koja zločin „Oluje“ tretira kao ratni zločin.

Nakon parastosa sa koga se odlazi u tišini i pognute glave, Vučić je pred crkvom održao spontanu konferenciju za novinare. Kako javlja Tanjug, prvi potpredsednik vlade je govorio o kadrovskim rešenjima u vladi, „nagomilanim problemima“, kritičarima, podršci „našeg naroda“, JAT... DS i Srpska napredna stranka (SNS) su tog dana zaratile saopštenjima na temu, ko je u Srbiji krivac za odlazak Srba iz Hrvatske, dok se tim hakera iz Srbije okupljenih oko časnog srpsko-hrvatskog imena „Tesla“ svetio zbog „Oluje“ tako što je srušio 200 hrvatskih sajtova sa izjavama hrvatskih političara o „Oluji.“ Ista hakerska grupa je oborila i sajtove hrvatskih sveučilišta, ostavljajući poruke o ubijanju srpske dece u logorima tokom Drugog svetskog rata.

Ni DS ni SNS u čijem je rodoslovu i Šešeljeva stranka nisu podsetile saopštenjima da je 12. avgusta 1995, beogradska vlast počela da deportuje izbeglice iz Hrvatske sposobne za vojsku, proglašavajući ih ilegalnim imigrantima. Kako je izvestio Human Rights Watch (HRW), oni su predati Vojsci Republike Srpske ili ostacima tzv. Srpske vojske Krajine (SVK) da se bore i dalje. Policija je, pod izgovorom da ih vodi na lekarski pregled, opkolila dva izbeglička centra u zapadnoj Srbiji i većinu bivših boraca SVK ukrcala u autobuse kojima su odvezeni u Bosnu. U Bijeljini je dovezeno najmanje 1000 njih, saznao je HRW. Neke izbeglice su u Srbiji javno ponižavali i tukli jer su napustili RSK, ilustruje HRW. Zbog „povrede ugleda, časti, dostojanstva i pretrpljenog straha“, 708 izbeglica koje su izručene armadama Krajine i Bosne je tužilo Srbiju. Deportacija onih koji traže azil je protivna međunarodnom humanitarnom pravu, objasnio je UNHCR u pismu jugoslovenskom Ministarstvu inostranih poslova i Komesarijatu za izbeglice Srbije 22. avgusta 1995.

„Ono što možeš osvojiti prevarom, ne osvajaj silom“, naučila je realpolitika Srbije od renesansnog Nikole Makijavelija (Niccolò Machiavelli).

UZ EVRPSKI, ILI UZ RUSKI BROD

PIŠE: DRAGOLJUB TODORVIĆ

Punih šest meseci trajala je intezivna kampanja srpskog političkog vrha (Dačić, Vučić, Nikolić), usmerena na dobijanje datuma za početak pregovora sa Evropskom unijom (EU) o pristupanju Srbije. Kad su razgovori u Briselu uspeli i kada je odobren početak pregovora za kraj januara 2014. godine, došlo je do izevesnog zastoja u primeni Briselskog sporazuma. Ako bi analizirali aktivnosti srpskog političkog trijumvirata u pregovorima sa EU i Prištinom, potpisivanju tzv. Briselskog sporazuma i razgovore o njegovoj primeni, prvo što pada u oči je da su pregovarači sa srpske strane više od 20 godina bili ogorčeni protivnici EU, Amerike i Zapada uopšte i da su u svojim partijama Socijalističkoj partiji Srbije (SPS) i Srpskoj radikalnoj stranci (SRS) bez ikakve rezerve i bez ostatka podržavali stranačku politiku i svoje lidere Slobodana Miloševića i Vojislava Šešelja u ratovima koje su vodili devedesetih godina za teritorije i proširenje Srbije pod geslom „Svi Srbi u jednoj državi“ i „Srbija do linije Karlobag-Ogulin-Virovitica“. Kad su došli na vlast, nakon pet izgubljenih ratova i Vučić i Dačić i Nikolić su shvatili u kakvoj se ekonomskoj, privrednoj, finansijskoj i ukupno društvenoj krizi nalazi Srbija. Vrlo brzo su uvideli da od Rusije nema pomoći. Rusi su i sami u krizi, a oni i inače nikad i nikog ne pomažu. Osim toga jasno im je da Srbija od 5. oktobra 2000, praktično živi od donacija EU i Amerike, a da bez Evropske banke za obnovu i razvoj, Međunarodnog monetarnog fonda i Svetske banke ne može da funkcioniše. Trojka iz političkog vrha Srbije počela je da govori svojim građanima da je njima vrlo teško i mučno da pregovaraju sa EU i Prištinom, ali da moraju, da nemaju izbora, da su pregovori nužno zlo, da Srbija neće imati novca za isplatu plata i penzija, da naša deca za pet godina neće imati šta da jedu. Stalno ponavljaju da oni nikad ne bi ulazili u te pregovore, ali da moraju jer za Srbiju nema drugog izlaza, da će bankrotirati, sve uz slične katastrofične prognoze.

Nijednom se od aktuljenih srpskih političara nije čula kritička ili samokritička reč o dvodecenijskoj

populističkoj, izolacionističkoj i klaustrofobičnoj srpskoj politici u kojoj su i sami učestvovali. Takođe, u njihovom obraćanju javnosti nisu istaknute prednosti ulaska u evropsku zajednicu naroda, u savremeni svet i modernu civilizaciju.

Javnost je preko elektronskih i pisanih medija naprosto bombardovana izjavama političara da oni nikada ne bi ušli u EU, ali moraju, jer drugog izlaza nema. Suočeni sa ovakvim stavovima političke elite i sa vestima o velikim krizama u Grčkoj, Portugaliji, Španiji, Italiji koje su članice EU i koje ona pomaže sa milijardama eura, pa opet ne uspeavaju da se stabilizuju, građani Srbije iz straha da će ostati bez posla, bez penzija, da će im deca biti gladna raznim istraživačima javnog mnjenja izjavljuju da su za ulazak Srbije u EU. Međutim, ta istraživanja ne daju pravu i tačnu sliku stava javnosti prema ulasku Srbije u EU. Ogromna većina građana Srbije je protiv ulaska Srbije u EU, protiv Amerike i Zapada u celini. Po poslednjem istraživanju javnog mnjenja koga je obavila Kancelarija za evropske integracije vlade Srbije za ulazak u EU je 50 odsto građana. Zbog velikog straha od bankrota Srbije i straha od ugroženosti života i opstanka, sopstvenog i svojih porodica, u takvoj Srbiji građani su se u tom procentu izjasnili za EU. Inače, taj procenat nije realan, znatno je niži i može se izraziti jednocifrenim brojem.

Srbija je tradicionalno protiv Zapada, zapadnih vrednosti, kapitalizma, liberalizma, ljudskih prava, pravne države, privatnog vlasništva, tržišta, trgovine, konkurencije, profita...

Svojevremene razlike između četnika i partizana, 70 godina nakon Drugog svetskog rata u Srbiji postepeno nestaju i postaju sve sličnije razlikama između Karađorđa i Miloša Obrenovića; danas obojica u srpskoj istoriji imaju pozitivan predznak bez obzira na to što je Miloš ubio Karađorđa. I partizani i četnici i njihove aktuelne pristalice imaju istovetan negativan stav prema Zapadu, a pozitivan prema Rusiji. Veliko je i teško pitanje ko je u Srbiji popularniji da li Draža (Mihailović) ili (Aleksandar) Ranković.

Otac srpske nacije, nacionalkomunist, prvoborac, ratnik i borac protiv četnika, pisac obimne

knjige o četništvu kao zločinu, Rankovićev čovek od najvećeg poverenja, Titov saputnik na Galebu, šef države, značajni sudionik ratova devedestih za vreme kojih se od svih učesnika najviše zalagao za etničko čišćenje i preseljenje stanovništva i još uvek aktivan u raspirivanju mržnje prema srpskim komšijama druge nacije, vere i kulture Dobrica Ćosić je u svojoj knjizi „*Piščevi zapisi 1993 - 1999*“ izdatoj 2008, vrlo eksplicitno, precizno i bez ikakve dileme izneo svoj stav o Zapadu, Americi i Rusiji:

„Opseda me ideja: Hitlerov Trojni pakt 27. marta 1941, bio je čista politička romantika i lirika prema Clintonovom, Blerovom, Kolovom, Širakovom ultimatumu... Da li to istorija svojom dijalektikom fabulira dramaturgijske sudbine srpskog i ruskog naroda koji su pod udarom jedne velike sile sveta sposobne da ih paralize i potpuno potčini, ako Rusija ne smogne snage da atomsko oružje učini energijom svoje politike...

Najveći zločini ovog doba su zločini duha učinjeni moralnim nihilizmom. Ozakonjeno licemerje. Ozakonjena laž. Ozakonjena nepravda. Globalističko zlo. Fašizam i nacizam simulirali su neku rimsku i arijevsku časnost, neko arijevske dostojanstvo i viteštvo. Američki imperijalizam je brutalan, ciničan, nihilistički. Amerika je veća opasnost za čovečanstvo od nekadašnjeg hitlerizma i fašizma, jer nastupa u ime slobode, mira i demokratije. Spas svetu je u nekoj velikoj nepredvidivoj nesreći da bi iznutra paralisala Ameriku, zemlju prosperiteta i uspeha; društvo najvišeg životnog standarda na Planeti...

Ali Rusija ima razloge i potrebe da se priseti da je velika vojna sila; ima priliku i izazov da ponovo postane svetski faktor, da se uspravi, da se suprostavi i okonča gorbačovsku jeljcinovsku kapitulaciju pred Zapadom. Izgleda mi da to i uviđa. Za sada samo retorički.“

Dakle, srpski otac nacije se zalaže da Rusija atomskom bombom napadne Ameriku, priželjkuje veliku prirodnu katastrofu koja bi uništila Ameriku, žali za propašću komunizma u Evropi i zbog raspada SSSR. Priželjkuje povratak SSSR iz perioda Leonida Brežnjeva. Teško je u svetskoj istoriji, politici i literaturi naći sličan izliv zla, mržnje i frustriranosti kao što je ovo Ćosićevo zastrašujuće i monstrozno pisanje. Ćosićev tekst je poraz čoveka kao homosapiensa, veliki udarac ljudskoj civilizaciji, negacija ogromnih dostignuća čovečanstva u nauci, kulturi i umetnosti, ignorisanje humanosti, ljudskog uma i svih čovekovih potencijala. Ćosićevo sočinjenje je toliko opskurno, sa

neverovatnom količinom mržnje, pa se ne može reći da srpski narod deli mišljenje svog „oca nacije“ i da ga odobrava.

Međutim, iako je Čosićeva mržnja prema Zapadu i Americi i privženost Rusiji i komunizmu daleko iznad i izvan razmišljanja prosečnog, tipičnog Srbi-
na, ipak je srpsko javno mnjenje prilično homogeno kad je reč o potpuno iracionalnoj mržnji prema svemu zapadnom, Evropi i Americi. U takvom stavu su ujedinjeni i vlast i opozicija, i pristalice četnika i partizana, rankovićevci i ibeovci, desničari i levičari, vernici i ateisti, monarhisti i republikanci, intelektualci i seljaci, studenti i penzioneri i svi ostali. Ima mnogo argumenata kojima se ova tvrdanja može potkrepiti. Da bi se bolje razumeo i shvatio takav, drastično negativan stav prema Americi i Zapadu svih slojeva srpskog društva s jedne strane, i apsolutno pozitivan i afirmativan odnos prema Rusiji sa druge, interesantno je analizirati percepciju Srba o tri istaknute političke ličnosti socijalističke Jugoslavije, posmatrane u kontekstu odnosa prema Zapadu, Americi i Rusiji i to Tita, Milovana Đilasa i Edvarda Kardelja.

Josip Broz Tito vladao je socijalističkom Jugoslavijom punih 35 godina. Bio je neprikosnoveni, autoritarni vladar koji je u jednopartijskom sistemu vladao uz pomoć tajne policije i partije. Takav Brozov lični režim u potpunosti je odgovarao srpskom mentalitetu za koji je karakteristično da je tajna policija najviša vrednost i da bez nje nema vlasti, države i bilo kakvog prosperiteta. Teško je pronaći narod u Evropi koji je tako slepo odan i poslušan tajnim službama kao što su Srbi.

Brozova politika i on lično u mnogim svojim aspektima u potpunosti su odgovarali Srbima. Jedina Brozova mana u očima srpske populacije jeste to što je bio Hrvat.

Broz je voleo kinđurenja, ordenje, prstenje, uniforme, epolette, bela odela, parade, štafete, sletove; imao je Brione, Brdo kod Kranja, Belje, Bugojno, Karađorđevo; imao je Galeb, Plavi voz, rols rojs, kadilak, van serije izrađene unikatne mercedese. Ta njegova sklonost malograđanskim pravilima igre uklapa se u srpski pogled na svet u kome je malograđanština takoreći nacionalna osobina.

Tito je tokom svoje vladavine forsirao tzv. punu zaposlenost, u svakoj republici postojali su giganti teške industrije (Jesenice, Sisak, Zenica, Nikšić, Smederovo, Skoplje) koji su pojedinačno zapošljavali po više hiljada ljudi. Inače, na posao se išlo kao na

promenadu, radilo se pomalo uz kaficu i časkanje, posao se dobijao za ceo život, nije postojala nikakva mogućnost da se neradnik, nekompetentan i nedisciplinovan radnik otpusti sa posla. Takav odnos prema radu odgovarao je Srbima koji su poznati po ležernosti kada su u pitanju rad i obaveze.

Međutim, najveće poštovanje u Srbiji Tito je imao kao veliki rusofil i boljševik. Poznata je njegova izjava: „*Bolji je i najgori socijalizam od najboljeg kapitalizma*“. Jedan od najznačajnijih i najpametnijih srpskih političara XX veka, Marko Nikezić izneo je svoje viđenje Tita u intervju koji je dao novinaru Slavoljubu Đukiću 1988, i u prvoj polovini 1989. Na pitanje Đukića otkuda Titova odbojnost prema demokratizaciji društva Nikezić odgovara:

„Vaspitanje, ruski uticaj, rano je prestao da bude sposoban za promene. To je istorijsko, biološko, psihološko pitanje...Kad je hteo da me opomene rekao bi - ono je imperijalizam a ovo je socijalizam, makar sa nedostacima - To mi je govorio još dok sam bio ambasador u Americi, smatrao je da branim Amerikance, smelo je ušao u sukob sa Rusima, ali mu je kasnije ogromno laknulo kada je došlo do pomirnja...

Uvek sam prijateljima govorio: dok postoji taj veliki ledeni breg kakav je Rusija nema pravog kravljenja nigde, pa ni kod nas. Znam, mnogi to neće prihvatiti, ali mislim da je režim u Rusiji kroz čitavo vreme bio garant režima u Jugoslaviji. Čak i za vreme naših svađa. To je paradoksalno, ali je tako. Predsednik je, mislim, posle pomirenja sa Rusima imao i neku formalnu garanciju. Ja sam se rano uverio, pogotovo kad sam bio savezni sekretar za inostrane poslove da ćemo morati da se krećemo zajedno sa celim Istokom...

Žao mi je da kažem kao Jugosloven, kao čovek koji je proveo život u tome, ali poslednjih dvadesetak Titovih godina najviše mi liče na decenije Leonida Brežnjeva“.

Ljudska, moralna i intelektualna veličina i gromada, autentična ličnost, prvi disident u Istočnoj Evropi, pre Solženjicina i Saharova, a mnogo pre Leha Valensa i Havela, prvi čovek koji je uvideo da je komunizam laž, kič i zločin; da je tiranija, manipulacija i pljačka; da proizvodi korupciju, nepotizam i

nejednakost i da je kao takav neprirodna, neljudska i po čovečanstvo katastrofalna ideologija bio je Milovan Đilas. Uz nobelovca Ivu Andrića, Đilas je jedini Jugosloven čije ime u svetskim razmerama nešto znači. Njegova knjiga „Nova klasa“ uvrštena je među 100 najboljih knjiga XX veka. U Titovom ličnom režimu bio je na robiji devet godina iako nije pripremao nikakvu pobunu protiv Titove despotije, nije organizovao nikakvu grupu, nije okupljao svoje pristalice, nije ni pokušavao da ruši vlast. Bio je sam, pojeđinac, intelektualac, čovek koji misli svojom glavom, ima integritet, dignitet i hrabrost. Jednom rečju, bio je ličnost. Milovan Đilas je u svetu jedan od najprevođenijih autora iz bivše Jugoslavije. Na Zapadu se i sad brane doktorske disertacije o Đilasovom delu, a ovih dana dobio je i ulicu u Amsterdamu.

U današnjoj Srbiji, Đilas je lakmus za proveru ko je za Zapad, kapitalizam, liberalizam, evroatlanske integracije, a ko za Rusiju, veliku „rusku dušu“ i komunizam. Većina se na sam pomen Đilasovog imena namršti i istakne laž koja je produkt omiljene srpske zanimacije - teorije zavere, da je Đilas za vreme rata ubijao u Crnoj Gori. Za najšire slojeve srpskog društva u ratu nisu ubijali ni Tito, ni Draža, ni Ljotić, ni Nedić, ni Ranković, ni Krcun Penzić. Svi oni su lirski pesnici, a ubijao je samo Đilas. Međutim, to je providna i monstruoza laž. Mnogi pouzdani istraživači, a posebno jedan koji dve decenije istražuje život i delo Milovana Đilasa i ima gotovu, neobjavljenu, obimnu knjigu o njemu nisu našli nijedan dokaz, čak ni indiciju da je Đilas nekoga ubio, naredio da se ubije, ili na bilo koji način učestvovao u nekom ubistvu.

Odnos javnog mnjenja u Srbiji prema Milovanu Đilasu najbolje pokazuje da su građani Srbije protiv ulaska u EU. Srpskom mentalitetu ne odgovara Đilasov intelektualizam, spremnost da se izjašnjava, njegov stav da čovečanstvo počiva na razlikama, a ne na monolitnosti, njegov osećaj za druge i slabije, njegove slobodarske ideje.

Jedan od najvažnijih političara Titove epohe bio je Edvard Kardelj. On je kreator i protagonist svih najvažnijih reformi u Jugoslaviji: privrednih, ustavnih, društvenih, partijskih i svih drugih. Glavna karakteristika svih reformi koje je Kardelj osmislio, formulisao, pokrenuo i sprovodio bila je približavanje jugoslovenskog socijalizma tzv. socijalizmu sa ljudskim likom, socijaldemokratiji, tržištu, Zapadu, a udaljavanje od Rusa, boljševizma, sovjetskog lagera i uopšte od sovjetskog uticaja. O reformama

u Jugoslaviji Marko Nikizić u razgovoru sa novinarom Đukićem objašnjava:

„Bilo je iskrenih pokušaja, zaista da se nešto menja, a kada se vidi da to podrazumeva izmenu karaktera vlasti tu se stane. To pokazuje da je to na svoj način, bio - savršen sistem - On je zaokrugljen, ima svoju logiku, nije otvoren, što je bila njegova snaga i što je na kraju morala postati njegova tragedija. On je savršen u tom smislu što je završen, a kada je završen to je kao šraf kada počne u mestu da se okreće, nema spirale...“

Znate demokratija je jedna vrsta kiseline koja mnogo toga rastvara. Sve ono što diktatori uzimaju kao svoj argument, da predemo sa reči na dela, budimo efikasni, sva ta brbljanja, sve to, izgleda mogu da realizuju samo parlamentarni režimi. Diktatura se vrti u krug“.

Sigurno najbolji poznavalac prilika u Titovoj Jugoslaviji je istoričarka Latinka Perović koja o tom periodu piše na osnovu ličnog iskustva, pošto je bila visoki politički funkcioner te države i lično poznavala sve glavne aktore političke scene, kao i sve ključne političke događaje iz njene istorije. Osim toga, gospođa Perović crpi saznanja iz brojne primarne građe koju je kao istoričar decenijama istraživala po arhivima i bibliotekama. Kad se tome doda njena erudicija, interes za literaturu i umetnost, njen radoznali duh i enegrija, spremnost za razgovore i svakovrsna uopštavanja, smisao i osećaj za dijaloški diskurs i toleranciju, svaki njen tekst koji tretira vreme velike Jugoslavije je izuzetno respektabilan i relevantan. U jednom razgovoru, nedavno objavljenom Latinka Perović kaže:

„Sa Kardeljem Jugoslavija nije mogla postati zemlja nalik na Francusku ili Švajcarsku. Ali bi bez njega, izvesno, ličila na Rumuniju pod Nikolaeom Čaušeskuom...“

Edvard Kardelj je u Srbiji jedna od najomraženijih ličnosti. Mrze ga čak više i od rimskog pape, Klintona, Regana, Blera, gospođe Tačer, Valcava Havela (koga otac srpske nacije zove - miš pucać) i drugih umišljenih i prononsiranih srpskih neprijatelja.

Na osnovu ove kratke analize kako se u Srbiji gleda na tri istaknuta političara socijalističke Jugoslavije, uz sva aktuelna dešavanja, posmatrana sa tačke gledišta pristupanja Srbije EU vrlo jasno proizlazi da je Srbija primorana na približavanje EU, a da bi joj najviše odgovarala preporuka patrijarha Irineja da se mali srpski čamac prikači za veliki ruski brod.

ETNIČKI KOŠMAR

PIŠE: PETAR POPOVIĆ

Ruski Tatarstan usvojio je početkom avgusta dokument kojim je republiku proglasio zaštitnikom etničkih Tatara i njihove nacionalne kulture, gde god da oni žive. Nije posebno pomenuto, ali iz širokog određenja proizilazi - i u Ukrajini, na Krimu. Ili, u Uzbekistanu, odakle su u vreme Staljinove etno-inženjerije Tatari internirani na Krim. I, proizilazi dalje - mimo osvrtnja Tatarstana na Rusiju, čija je republika.

Samopreuzeta obaveza Tatarstana podvrgnuta je iz tih razloga analizi brojnih „društvenih i etnodijagnostičara“ - i u Kazanju i u Moskvi. U Moskvi se još pamti teško političko pogađanje Borisa Jeljcina i Mintimera Šajmijeva, predsednika Tatarstana devedesetih, oko obima prenete suverenosti republiki, samo da se Tatarstan ne otcepi. Jeljcinova već poslovična poruka ruskim republikama, „da uzmu sebi suvereniteta koliko god mogu progutati“, tu je izrečena, u Kazanju, u trenutku kad su sve oči bile okrenute Šajmijevu, jer je neponovljivi autoritet Šajmijeva usmeravao Tatare.

Verovalo se da je to „paradiranje suverenitetima“ konačno prošlost. Međutim, izgleda da nije, slažu se posmatrači, posle novih koraka Tatarstana. Sadašnji predsednik Rustam Minihanov „ponovo“ zaigrava nacionalnu kartu, eksponirajući težnju republičke elite da trampni separatizam za više političke nezavisnosti.

Veliko iseljavanje

Šta je u Tatarstanu, videće se, ovo je tek počelo. Slučaj je u ovom trenutku važan zato što je poslednji u lancu onih kojima se skreće pažnja na celi košmar ruskih međuetničkih problema. Pod njihovim pritiskom, Rusija se obrela u nekoj vrsti makaza - na jednoj strani smanjivanja populacije (dva i po miliona duša za osam godina, između 2002, i 2010), a na drugoj, iseljavanjem etničkih Rusa iz republika u kojima su bili ili postaju etnička manjina.

Etnički Rusi činili su trećinu populacije Tuve, da bi ih tamo sad bilo samo osam odsto preostalih (http://nvo.ng.ru/polemic/2013-05-24/1_siria.html). Na severnom Kavkazu pad zastupljenosti Rusa u tamošnjem etničkom sastavu zapaža se već nekoliko

decenija. Narasta udeo tzv. titularnih naroda u stanovništvu, i to još iz vremena pre 1991. U Dagestanu, udeo Rusa u lokalnoj populaciji sveden je u periodu 1989-2010, sa 9,2 na 3,6 odsto. Sličan pad učešća Rusa u ukupnom stanovništvu uočen je u istom periodu i u Čečeniji, od 25 odsto na dva odsto. Kao i u Ingušetiji - sa 13,2 procenta na manje od jedan.

U Severnoj Osetiji, Rusi su na početku tog perioda činili bezmalo trećinu stanovništva (30 odsto), a na kraju su se sveli na petinu (20,6 procenata). U Kabardino-Balkariji svedeni su sa 32 odsto na 21,5 odsto. U Karačevo-Čerkeziji, sa 42,4 na 31,4 - a učešće „pravih“ Karačevaca je naraslo - na 40,7 odsto (2010). Tipičan primer ove pojave je iseljavanje Rusa iz čerkeske Adigeje, uz objašnjenje „da se osećaju potlačenim u Adigeji, a napuštenim od Moskve“ (svpreša.ru/politic/article/61075/). Sva ključna mesta u republici, predsednika, premijera, šefa vladajuće partije, zaposednuta su predstavnicima tzv. titularne nacije. Krajem 2012, Rusi su odaslali u Moskvu peticiju, iznoseći da su bez razumevanja kod tzv. titularnih vlasti. Na apel nije odgovoreno, a „organizovati se odozdo“ nemoguće je, jer republičke vlasti kažu da je to „ekstremizam“, žale se pogođeni. Moskva se ne meša zato što nema rešenje za problem, imaju utisak predstavnici ruskih lokalnih organizacija.

Ne daj bože ekonomsku krizu

Moguće je da Rusija nema rešenje, ali jeste činjenica da se u Moskvi razmišlja o opasnostima takvog stanja. Nezavisima gazeta organizovala je čak „okrugli sto“ merodavnih sagovornika o opasnostima, uz poziv na primere raspada Jugoslavije, prevrata u Libiji i pokušaja prevrata u Siriji. Svuda su međuetnički odnosi bili faktor uticaja, složili su se oni „za stolom“.

„Čim nastupi ekonomska kriza (u Rusiji), počće rat, rečeno je. Ukoliko ne izvedemo prave zaključke, dospećemo do istog krajnjeg rezultata kao (Bašir al)Asad, (Moamer) Gadafi i (Slobodan) Milošević“, upozorio je komentarišući podatke Igor Strelkov,

pukovnik u rezervi. Strelkov je demografsku tendenciju nazvao „uznemirujućom“

(http://nvo.ng.ru/polemic/2013-05-24/1_siria.html).

Potrebno je preusmeriti nepovoljno kretanje, ali kako? Možda, ograničavanjem useljavanja, dopustio je.

Svake godine u Rusiju se u potrazi za poslom useli jedanaest do četrnaest miliona ljudi, procenjuje ruska Migraciona služba (<http://www.kommersant.ru/doc/2194515>).

Dvadeset odsto tih ljudi prispe iz Ukrajine, petnaest odsto iz Uzbekistana i jedanaest odsto iz Kazahstana. Približno svaki treći od doseljenih nastoji da ostane u Moskvi, ili regionu Moskve. Želja da se useljavanju iz zemalja bivšeg Sovjetskog Saveza eventualno postave ograničenja ne odgovara geopolitičkim stremljenjima Kremlja, da nestalu imepriju zameni nekom vrstom homogene zajednice država savremenijeg profila. Moskva je do sada odbacivala ideju o uvođenju viza za imigrante eks-sovjete. Međutim, od januara 2015, za put u Rusiju biće im ipak potreban pasoš.

U Rusiji, odnos među etničkim i verskim skupinama je „doslovno pitanje opstanka Rusije“, smatra glavni urednik Nezavisime gazete Konstantin Remčukov. Politika države u tom polju „nedоследna je i slaba“, a glavna opasnost je radikalizacija islama. Postoje teritorije gde rusko pravo de facto ne funkcioniše, a dejstvuju zakoni šerijata te se i poslovni ugovori verifikuju u džamijama umesto u zakonom predviđenim institucijama i gde radikalni islam istiskuje tradicionalni islam. Takve teritorije su „gotovo čitav severni Kavkaz“, citiran je Remčukov (http://www.ng.ru/politics/2013-05-27/100_eca270513.html).

Ima i drugih teritorija gde „titularna nacija počinje istiskivanje pripadnika ne-titularne nacije sa svih dužnosti unutar birokratske hijerarhije republike (Jakut-Saha, Tuva, Baškortostan)“. To ruskog građanina dovodi u položaj suprotstavljenog „etničkim korporacijama“, po pravilu kriminalnim i to, oči u oči. On je sam, a suprotstavljen korporaciji, dok država, koja bi u takvom slučaju trebalo da ga štiti stoji po strani i ne meša se, boji se. Za opstanak Rusije opasna je ta slaba država, citiran je Remčukov.

Ruska društvena debata se nastavlja. Međutim, epizode, po ugledu na poslednju kazanjsku, ponavljaju se. I tako, dok se, reklo bi se, neki sudbonosno važan konac inercijom ne prekine.

HOMOFOBILJA POD ZAŠTITOM DRŽAVE

Stefan Radović žrtva je diskriminacije u lečenju i obrazovanju; živi u Kuršumlji izložen verbalnom nasilju i pretnjama

PIŠE: BOJAN TONČIĆ

Još jedna mračna faza u životu gej mladića 20-godišnjeg Stefana Radovića iz Kuršumlje počela je krajem jula ove godine, kada se zbog bolova u stomaku obratio lekarki Doma zdravlja u Kuršumlji Milunki Ilić Veselinović. Ona je odbila da mu propiše lekove, ne skrivajući da je jedini razlog za takav postupak to što se Radović javno izjašnjava kao homoseksualac. Nakon reakcija javnosti i samog Radovića koji se obratio i Ministarstvu zdravlja, medicinski je zbrinut; dva puta dnevno kod kuće dobija injekcije protiv bolova, a 12. avgusta dobio je uput za lečenje na Vojnomedicinskoj akademiji (VMA) u Beogradu. Doktorka Ilić Veselinović još jednom je iskazala, kako ističe Radović, „neskrivenu mržnju i bahatost“, odbila je da potpiše uput za VMA i da tu svoju odluku na bilo koji način obrazloži.

Istog dana oglasio se i ombudsman za ljudska prava Saša Janković saopštenjem u kome konstatuje da je Radović diskriminisan u ostvarivanju prava na školovanje.

„Da bih dobio uput za lečenje, odnosno detaljne medicinske pretrage, morao sam da stupim u štrajk glađu kojisam prekinuo posle nekoliko sati. Profesionalno i prijateljski ponela se direktorka kuršumljskog Doma zdravlja Uranija Petrović koja mi je rekla da štrajk glađu može da bude veoma opasan po moje zdravlje“, kaže Radović.

On kaže da je, zbog nesnosnih bolova u stomaku dovedeno u pitanje njegovo dalje školovanje, odnosno namera da u avgustu položi preostale ispite i upiše redovno četvrtu godinu Ekonomske škole. Njegovo dosadašnje školovanje bilo je obeleženo verbalnim nasiljem koje je trpeo i ozbiljnim pretnjama da će biti fizički napadnut. Ombudsman Janковиć u saopštenju kaže da je Ekonomskoj školi u Kuršumlji sugerisao da, „u saradnji sa nadležnom školskom upravom i podnosiocem pritužbe, ukoliko on to želi, izvrši analizu svog rada koja je dovela do utvrđenih propusta u zaštiti učenika“.

„Potrebno je i da sprovede postupak utvrđivanja odgovornosti zaposlenih u školi za propuštanje koja su imala za posledicu odsustvo zaštite učenika od vršnjačkog nasilja, kao i pomoć i podršku nakon trpljenog nasilja. Istovremeno, Školi je preporučeno da uputiti pisano izvinjenje podnosiocu pritužbe, zbog propusta da mu pruži zaštitu od nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja i nesmetano školovanje u bezbednom okruženju“, navodi se u saopštenju ombudsmana.

Radović kaže da je saopštenje ombudsmana ohrabrujuće.

„To je lepo, ali nemam nikakvu konkretnu korist od takvog postupka. Tokom avgusta bi trebalo da polažem ispite i da, ako ih položim, nastavim redovno školovanje. Sada je, međutim, zbog bolesti i ispitiivanja na VMA, neizvesno da li ću moći da izađem na njih“, kaže naš sagovornik.

U razgovoru za Povelju, Radović podseća da je početkom decembra 2011, u intervjuu nedeljniku NIN otvoreno govorio o problemima i neprijatnostima kroz koje godinama u svojoj okolini prolazi zbog svoje seksualne orijentacije. Od tada, njegov život je „pretvoren u pakao“.

„Nasilje prema meni počelo je još u osnovnoj školi, kao nasilje prema drugačijem, tada još nisam ni bio svestan svoje seksualne orijentacije; povukao sam se, zapostavljao školu. Ipak, pre polaska u srednju školu zainatio sam se i odlučio da po svaku cenu pohađam nastavu. Nije išlo, već na samom početku prve godine doživio sam bojkot koji neću zaboraviti. Seo sam u srednji red, a svi učenici koji su sedeli u njemu prešli su u druga dva, tako da sam ostao sam. Nikad nisam imao bilo kakvu zaštitu profesora ili direktora škole, a svakodnevno sam bio izložen uvredama. Pisao sam Ministarstvu prosvete, ali uzalud“, kaže Radović.

Bio je na svaki način sprečavan da se školuje.

„Postajalo je neizdrživo, prekinuo sam redovno školovanje i nastavio Ekonomsku školu vanredno. U februaru ove godine, uoči polaganja jednog ispita dobijao sam pretnje. Upozorio sam profesore da može doći do incidenta, da pozovu policiju, ali oni nisu reagovali. U hodniku me sačekala veća grupa učenika treće i četvrte godine gromoglasno skandirajući „Ubij, ubij, ubij, pедера!“ Jedan od njih me gurnuo, iako je sa mnom bila moja razredna, i ona je bila ugrožena. Bila je to prava atmosfera linča“, kaže naš sagovornik.

Otac se, nakon intervjuja, odrekao Stefana; ugroženom mladiću pomogla je Gej strejt alijansa, obezbeđujući mu smeštaj i zadovoljenje osnovne potreba. Nakon izvesnog vremena, on se vratio kući i sada živi sa roditeljima i sestrom, sa ocem ne komunicira, a odnos sa majkom i sestrom je, kaže, „tehnički“.

„U gradu svakodnevno doživljam pretnje i uvredljiva dobacivanja; ne može čovek na to da se navikne, uvek se nađe neka budala koja preti, to nije prijatno, jednostavno - bojim se“, kaže sagovornik Povelje.

ZABRANITE SPLAVOVE

PIŠE: SRĐAN M. JOVANOVIĆ

Prvih sedam meseci ove godine u Srbiji protekli su ogrezli u krvi. Imena koje *znamo* su Tamara Radulović, Milica Vojvodić i Fedor Frimerman. No, problem je mnogo dublji. Za ova tri imena znamo samo zato što se (brutalno) prebijanje završilo *smrću* žrtve. Jer, kako Blic navodi, samo u toku ove godine, na splavovima i u „kafićima“ su povređene čak 223 osobe. Mogu samo da zamislim sa kakvim povredama je ostalih 220 osoba završilo.

Kako se ispostavlja, „obezbeđenje“ na splavovima i, kolokvijalno rečeno, „fensi“ kafićima nije nikakvo obezbeđenje, već selekcija kriminalaca iz narkoklanova i „navijačkih“ grupa. Kako isti izvor navodi, „obezbeđenje često i samo izaziva incidente, prebija posetioce, a po pravilu oružje krije iza šanka“. Ako poželite da odete na splavove, imate, eto, i detaljnije informacije o tome *kuda*, ustvari idete.

Da budem iskren, kada se pomenu splavovi u ovom kontekstu, mahom se misli na splavove „levo“ od Brankovog mosta, od *Sounda* pa sve do, najverovatnije, *Jimmy's* splava, sa koga čujem urlanje gotovo svake noći, iako živim oko *deset kilometara dalje*. Sad sam se već navikao da pustim osmočasovno brundanje klima uređaja na YouTube-u pre no što legnem da spavam, kako bi poništilo tu grotesknu buku. Verovali ili ne, splav sam čuo ležeći u krevetu *sa slušalicama na ušima*, uz *Iron Maiden*. Nije, očigledno, pomoglo. Kad se kaže „levo“ od mosta, misli se na smer *ka* splavovima, ka Novom Beogradu, jer su splavovi „desno“ druga priča. Na *Ladi*, primera radi (prvi zdesna) možete čuti i pravu muziku (dakle, ne samo monotono duc-duc i zavijanje takozvanih „cajki“), od roka do

gotike, a obezbeđenje, kada god sam tamo bio, nije ni postojalo.

Jer, među rokerima obezbeđenje nikad nije potrebno. *Dobro jutro, Beograde*. Kao da to ne znamo.

U Vremenu je osvanuo dobar članak o ovom problemu, inventivnog imena „Pozovi obezbeđenje radi ubistva“. Treba se samo setiti da je na Frimermana nasrnulo nekoliko *desetina ljudi*, od kojih su neki, kako se čini, doleteli sa okolnih splavova, samo da bi nekoga tuk. Ono što je možda najsirovije je veoma precizna izjava majke Fedora Frimermana da joj je *Srbija* ubila sina. Ovo je tačno. Ovakav mentalitet ludila i divljaštva se samo na ovim prostorima razvio, a državni zvaničnici ne rade ništa, jer ih nije briga. „Tokom paljenja sveća ispred splava ‚Sound‘, među okupljenima nije bilo političara, javnih ličnosti...“ piše Rudić, autor teksta u Vremenu. Nikoga, jednostavno, nije bilo briga. Ginu ljudi, desi se to, pa šta.

Ovde se postavlja ozbiljno, teško pitanje svima onima koji su bili povređeni na splavovima. Nažalost, troje ne može više da odgovori. Naglašavam snažno da ovo nije pokušaj prebacivanja odgovornosti (jer već čujem zle jezike), već pitanje: *Šta ste tražili tamo? Zašto ste tamo bili? Ima li razloga? Zašto bi iko zdrav išao tamo?*

Surova je i realna činjenica da mene niko neće pretući da splavu, jer na isti, jednostavno, nikada neću otići. Otišao sam jednom na Sound, pre više godina, *the truth be told*. Čisto da vidim u čemu je tolika fama. Naučnik u meni, jednostavno, želi da *zna*. Ušao sam i izašao. Toliko.

Splav je grozan. Apsolutno. Obezbeđenje na ulazu vas tretira kao stoku, kao kilograme mesa pred klanje (kako se kasnije ispostavilo, neki i jesu bili meso za klanicu, poput nesretnog Frimermana). Čekate sat vremena na ulaz. Onda, kada ste konačno unutra, preglasna buka („muzika“) postaje još glasnija (*duc-duc-duc-boom-boom-boom-suzama-sam-lepio-tapeeeteee* itd.). Gotovo *nikad* niste u stanju da razgovarate sa nekim. Ovo je, pretpostavljam, namerno. Kad ne možete da pričate, možete samo da pijete i da se drogirate. Za pića znam da su preskupa, za drogu pretpostavljam. Vrlo lukavo. Ljudi sede na različitim, odvojenim mestima, splav kao da je sačinjen od separea. Svako dođe sa svojom grupom ljudi, i nikakve interakcije između odvojenih grupa nema. Sa stanovišta šansi za socijalizaciju, splav je „nula“. Uz urlanje pseudomuzike i astronomske cene, ići na ovaj splav *nema nikakvog smisla. Zašto bi iko tamo išao?*

Zato što je „in“. A, na ovim prostorima je *in* – sve. Ljudi su „pravoslavni“, jer im je rečeno sa svih strana da je to *in*. Ljudi glasaju za SNS, jer im je preko gotovo svih medija saopšteno da su naprednjaci *in*. I, na kraju, ljudi idu na splavove, jer im je rečeno da je i to *in*.

A onda bivaju premlaćeni i ginu. Budimo brutalno realni: ako ne odete na jedno tako grozomorno mesto kao što je „splav“, nećete biti prebijeni. No, mladost-ludost, znamo kakva je, i ovo troje jadnih duša je bilo poneseno onime što je *in*. Ovo nije ništa novo. Devedesetih, kada je preko noći religija postala *in*, zajedno sa „nacijom“, mladi neiživljeni momci su krenuli u rat kako bi, napadajući druge „brani-li“ svoju „naciju“ i religiju i, masovno ginuli. Nesreće na splavovima o kojima sam pisao u ovom tekstu su samo nastavak nečeg što je u ovom društvu veoma jasno, nešto što jedan društveni naučnik vrlo lako može da predvidi i objasni. Ko još sluša njih, doduše? Nauka nije *in*. Ali činjenica je da su ove tragedije izrazito lako predvidive.

Još je tragičnije shvatiti da se ništa neće promeniti.

SLOVO O MEDITERANIZMU MONTENEGRA

PIŠE: JOVAN NIKOLAIDIS

Nekada davno Sredozemno more bijaše centar svijeta. I ne zvuha ga zaludu Sredozemlje. To područje ne bje jedino gdje je civilizacija započela, ali jeste bio prostor gdje su raznolikost jezika, religija i kultura, a iz svega toga i izvor političke moći, dobra dva milenija zadržali primat najuticajnije geografije na planeti. Iz te se politike, u varijacijama i mnogim mijenama, podnjivio i komopolitizam, a sa njegovih njedara iznikla, kao duhovni obelisk – multikultura.

Treća Crna Gora voli Mediteran... Montenegro, prosvijetli nas ponad gora crnih!

Ovo tle, razučeno i isprepletено, ovi snjegovi i ovi žaropeci, meandri pred jezerima i lednici nad morem, ova zemlja, ova država, nije danas multikulturalna samo u retorici državne politike, te u zajednicama elitnih postaja akademskih, helenoevropski kultuvisanih. Njeno, ranije, i dijelom svoje zaturenosti naopako naslijeđe rasne i vjerske diskriminacije, utapa se danas, kao šporke vode kontinenta u dubinu morsku, u liberalnu koncepciju suživota našeg crnogorskog. Ne samo u normama ustavnog prava koje brani kulurnu i svaku drugu raznolikost, već i u otkucajima svakodnevnog života, multikulturalizam crnogorski sve više postaje *kosmopolitizam u lokalnom*, a njen kosmopolitizam *multikulturalizam na globalnom* planu. Internacionalizam, antifašizam, samo je nastavak našeg puta ka boljem. I zbog toga, osim ostalog, Crna Gora jeste pozitivan primjer u regionu.

Oštrina (koja se otupljivanjem krivi u grotesku, i mimikrija koja je janusovo lice neiskrenosti) opozicije i njenih čelnika prilaze, toj već usvojenoj tekovini, nespretno i površno. Jednostavno rečeno: ona, sva u grču, razapeta ne prometejski već akrobacijom lutki na koncima, ne može 'samu sebe preskočiti'. Deklamacije njenih čelnika, uz pozu kvazigospodstva i uvjeravanja malograđanskih da ih se suživot i tolerancija tiču, nedovoljne su i anahrone. Oni su izdali principe konvivenice, sad bi da budu njeni

glasnogovornici. Zaludu. U posthumanom dobu ka kome galopiraju nove generacije, oni su živa soda za zdrave poglede. Odaju ih oči koje još svijetle iz mra-ka ludog vremena, oskudnog dobrim namjerama.

Mi, građani Crne Gore, danas jesmo na putu da dobrim dijelom naslijedimo kulturu konviven-
biozu više socijalnih organizama, u kojoj, zbog nje-
ne povezanosti, njenog političkog morala jedna riječ
označava druge tri. Prijevod španske riječi *conviven-*
cia, znači - živjeti dobro zajedno. Od ove vrste pove-
zanosti imaće koristi svi koji je dosljedno prihvaćaju.

(*Convivencia* je opis kulture življenja koju su, u
Andaluziji, dobrih pet vjekova, dijelili muslimani, hri-
šćani i Jevreji...

Grad Aleksandrija, kako bi nadvladao plemen-
ske i nacionalne razlike, vodio je promišljenu politiku
miješanja makedonskih jedinica sa drugim grčkim
trupama, te s Persijancima, Sirijcima i Egipćanima,
uz zavidan razvoj kulturne i intelektualne živosti. U
VII vijeku Amr ibn al-Aas piše svom kalifu: „Osvo-
jio sam grad za koji mogu samo reći da ima 4000
palača, 4000 kupališta, 400 pozorišta, 1200 trgo-
vacu i 40.000 Jevreja...”

Sjećate se kako je Saladin, osvojivši u XII vijeku
Jerusalim, ohrabrivao istočnjačke hrišćane i Jevre-
je da se vrate, nakon što su ih tokom križarskih
pohoda protjerali...

Uspon islamske nauke (od IX do XV vijeka) osli-
kava zavidni kosmopolitizam: Arapi su, nakon
Rimljana, modernom Zapadu (u odličnoj kulturo-
loškoj interakciji) predstavili naslijeđe drevne Grč-
ke. Ono, pak, što islam danas čini sam sebi, rone-
ći u smrtne dubine fanatizma, nije tema koju bih
analizirao...

Dubrovnik, gotovo posve katolički grad, poznat
po svojoj pobožnosti, više od šest vijekova mane-
visao je između Vizantije, Venecije, Otomana i
Austroougarske, prilagođavajući se običajima svih
tih sila, na razmeđi Mediterana i Balkana, hrišćan-
skog i islamskog, Istoka i Zapada. Između dogmat-
ske sigurnosti i političke nepopustljivosti, Dubrov-
nik je izabrao fleksibilnost; dubrovački nadbiskup
nije smio biti rodom iz Dubrovnika!...

Najzad, pjesnik Konstantin Kavafis, jeste u Egip-
tu, u Aleksandriji bio lojalan Grk, ali Grčka u njemu
nije bila teritorij već stanje duha. Uostalom, Cincari,
ta skupina romanskog porijekla, i Albanci-Arva-
nitasi jesu bili Grci po kulturi, ali ne po etnosu...

Et cetera...]

Multikulturalizam je postao dio javne politi-
ke Crne Gore. Potrebna joj je elita da bi se i nje-
na politika u kulturi uzdigla, „po mediteranski“ do
evropske opstojnosti. Onu grupaciju koja nas je,
do jučer, gurala u epski diskurs, progutalo je zlo
vrijeme. Preostaje da se duhovna klima građa-
na Crne Gore uputi tom magistralom. Processi su
na vidiku, samo da ih, među narodima, ne razbiju
demagozi, duhovne kukavice i slijepi vitezovi.

KIKINDA: HLEBA I CIGARA

PIŠE: GORDANA PERUNOVIĆ FIJAT

Nagle vrućine posle varljivog juna loše su se odrazilile na život Kikindžana: samo u toku jednog popodneva, a bio je petak početkom jula, održano je osamnaest sahrana na Mokrinskom groblju, najvećem u Kikindi. Mnogo, za mali grad koji je tokom poslednje tri decenije postajao sve manji. U rubrikama lokalnih novina gde se objavljuju spiskovi rođenih, venčanih i umrlih najviše je imena u trećoj stavci, a da nije čitulja obe novine bi mogle da se samo-ukinu. Posle obaveznih daća, koje u našoj sredini neminovno slede posle sahrana, po pravilu se još neko razboli (jer je hrana u restoranima zamrzavana pa podgrevana za ove prilike) i eto novih umrlica na stablima drveća u centru grada. S druge strane, vrućine pokazuju i svu lepotu i modnu maštovitost mladog sveta koji, slobodan od školskih obaveza rado boravi na trgu u centru Kikinde. Nedostaju oni koji su na letovanjima u Grčkoj (srećniji i u Španiji ili na Sejšelima), ili su se već odselili (trajno) u Kanadu, Australiju, SAD, Nemačku, Mađarsku, u skandinavske zemlje, bilo kuda gde žive od svog rada.

„Mogu da negujem prigodnu količinu nostalgije, da dođem ovamo na EXIT, na slavu ili na venčanje najboljeg druga, mogu da potrošim izvesnu količinu novca na rodbinju i prijatelje – ali, ništa dalje u smislu patriotizma. Sad kad bih se vratio, imao bih novca da iznajmim stan, dobar stan, da se ne guram s roditeljima u kući, da kupim kola, galantno da trošim jedno šest meseci – i onda? Jednog jutra bih se probudio, video da živim u Kikindi i da nemam posao, a da su pare otišle. Ne, nema šanse da se vratim, naročito sada, kad sam već stekao prijatelje tamo“, kaže jedan od ovih mladih ljudi. Dodaje i da je prvih šest meseci u dalekom svetu bilo „užasno“, ali – izdržao je.

Boris Tadić, bivši predsednik Srbije i Demokratske stranke (DS), boravio je u Kikindi 10. jula, gde je igrao basket sa srednjoškolicima i vajao na međunarodnom simpozijumu „Terra“. Izbori u kikindskom odboru DS održani su 13. jula. Ilija Vojinović (60), pokrajinski poslanik DS, svojevremeno direktor Tehničke škole u Kikindi i Javnog komunalnog

preduzeća „6.oktobar“ pobedio je Jovana Rodića (31), diplomiranog politikologa za međunarodne odnose. Po običaju, takoreći tradiciji kikindskog odbora DS, pobeđeni kandidat ili izlazi iz stranke vodeći sa sobom što više svojih pristalica ili formira sopstvenu stranku, takođe odvođeci pristalice, ali, obavljani su potrebni razgovori, pa se učesnici razgovora s razlogom nadaju da se tradicija neće nastaviti. U međuvremenu naprednjaci su počeli još jednu od svojih ofanziva u smislu prekomponovanja vlasti. Svetislav Vukmirica, prvak nekad DSS a sada SNS, izjavio je da su u toku pregovori sa svim strankama u Kikindi. Nebojša Tepavac, donedavno odbornik DS, a sada ZSS (Zajedno za Srbiju), potvrdio je da pregovara s naprednjacima. DSS, jasno, pregovara s naprednjacima. SPS, očekivano, pregovara s naprednjacima, pa čak i najavljuje da bi mogla da promeni stranu, u zavisnosti od okolnosti, te da opet uzme još više direktorskih i ostalih mesta. Miloš Šibul, pokrajinski poslanik LSV i donedavno predsednik Gradskog odbora LSV u Kikindi, izjavio je da „razgovaramo sa svim strankama radi dobrobiti građana, jer želimo da opština napreduje“, uz primedbe da je „ideologija za visoku politiku a ne za lokal“. Ove, po oceni lokalnih medija, dvosmislene izjave izazvale su veliku zabunu, jer sad više ni najpijanijim političkim analitičarima nije jasno ko tu u vlasti s kim može i kakve su sve kombinacije izvodljive. Prema jednoj verziji, SNS će formirati vlast sa LSV, kojoj je ponudio većinu atraktivnih funkcija, DSS i SVM, kako bi se rešio SPS – i DS, naravno; po drugoj, priprema se velika koalicija SNS i DS u Kikindi, čime bi, uz ostanak SVM u lokalnoj vlasti, bile „oduvane“ ostale stranke i sprečene da postavljaju uslove; treća verzija najavljuje da će vlast u Kikindi ostati demokratama, da neće biti nikakvog prepakivanja i prekomponovanja, samo nekoliko drugačijih kadrovskih rešenja. Postoji i varijanta da u vlasti budu SNS, DS i sve ostale stranke koje postoje u Kikindi, što u vlasti što u opoziciji, samo je mali problem kako naći dovoljno mesta i funkcija za sve koji imaju aspiracije i apetite.

Sednica SO Kikinda, zakazana za 19. jul, a posvećena rebalansu budžeta i industrijskoj zoni (dakle, veoma važnim temama), otkazana je zbog nedostatka kvoruma. Odbornici opozicije - SNS i DSS - stajali su u hodniku kako bi sprečili održavanje sednice (praksa poznata još iz ranijih mandata), ali, izostali su i poneki odbornici DS i LSV, a zli jezici posle su pričali i ceo grad „pouzđano znao“ da je celokupna ligaška postavka u SO Kikinda prešla u naprednjake, što se ipak nije dogodilo. Kikindske su ovom događaju posvetile i jednu od svojih čuvenih „Fotognjavaža“, na kojoj su ligaški prvaci predstavljeni sa šubarama i kokardama. Navodno je do sporazuma o prepakivanju vlasti trebalo da dođe 25. jula; i ovaj datum prošao je bez ikakvih dogovora. Samo nekoliko dana kasnije, nezvanično je javljeno da je koalicija formirana i da su u njoj SNS, SPS, SVM i DSS. Posle se ispostavilo da je i ovo netačan podatak, te da se cirkus nazvan prepakivanje nastavlja tek kad se političke elite okupe krajem leta/početakom jeseni i najvažniji pregovarači stignu sa Majorke i ostalih atraktivnih destinacija. To, ako u međuvremenu ne dođe do neke nove konstelacije snaga na zvezdanom nebu lokalne politike. U atmosferi u kojoj je sve sevalo od međusobnih prozivki, demantija, sumnjičavih pogleda i razočarenja u dojučerašnje saradnike, implementacijom sporazuma koji je Srbije potpisala nisu se bavili čak ni lokalni političari, potpuno koncentrisani na svoj opstanak na vlasti/dolazak na vlast. Ostali su, kako su znali, preživljavali leto.

„Da čovek ne poveruje, nikad lošije ekonomske situacije, a svi aranžmani za letovanje rasprodati, kakav paradoks“, komentarisao je posle Miroslav Brandić, vlasnik kikindske turističke agencije „Oaza“. U Grčku, Crnu Goru, Hrvatsku i Tunis otputovalo je na stotine Kikindana i Kikindanki koji će, čim dođu s letovanja početi da se žale na cenu grejanja. Istovremeno su svadbe, već pomenute daće i gozbe povodom krštenja dece sve raskošnije i održavaju se u ono malo kikindskih restorana koji još nisu zatvoreni, a kuće u kikindskim ulicama pokazuju ogroman i sve dublji ekonomski jaz među vlasnicima. Osim gradnje novih stambenih zgrada, luksuznih kao iz stranog časopisa, naj imućniji vlasnici rekonstruišu i stare kuće (jeftino kupljene ili nasleđene) uz ogromna ulaganja i angažovanje stručnjaka istoričara i arhitekata koji će objasniti majstorima kako da se postigne izgled iz vremena ekonomskog procvata Kikinde polovinom XIX veka. Ima se, može se. Odmah pored ovih

arhitektonskih čuda, kuće manje imućnih stanovnika bukvalno padaju, jer vlasnici nisu u stanju da ih oprave i održavaju dok druge stoje puste i zarasle u korov, kao u seriji „Zemlja posle ljudi“ i više niko ne stanuje u njima.

„Radim na određeno vreme još od 2007. godine, sad sam na prekidu, kako se to već kaže, celo leto, i izgleda nemam šanse da zasnujem stalni radni odnos. Znaš, kad si za stalno zaposlen, možeš da digneš kredite, drugačije se organizuješ koliko god plata bila mala. A ovako, u svakom trenutku mogu da mi kažu: 'nemoj doći sutra na posao'. Deca traže svoje, željna su svega, dobri su đaci, a ja nemam da im dam ni za koka kolu. Već nema čega se ne odrićemo, paradajz nisam probao ove godine. Krećenje kuće, letovanje - šta je to? Nosim sinovljeve stare patike, momak je odjednom izrastao, pa mu treba veći broj, a meni je dao svoju obuću, tako da sam sada i ja 'u trendu. Samo neka ima **hleba i cigara**, ništa drugo ne tražim niti očekujem. Ne tražim više čak ni 'hleba i igara', jer je igara već svima preko glave“, kaže radnik (47 godina, srednja škola), otac dvoje velike dece, od kojih bi jedno, žensko, htelo i da studira, pošto je u osnovnoj i srednjoj školi postizalo najbolje rezultate; ali, kako para u porodici nema, nema ni govora o studijama, a u toku leta devojka i njen malo mlađi brat išli su u nadnicu kako bi zaradili za džeparac. Hteli su i njihovi roditelji u nadnicu, ali, nisu primljeni, pa se mama na prinudnom odmoru (jer firma ne radi) snalazi spremajući po tuđim kućama, dok otac sa još dvojicom ispisanika zida, moluje, malteriše, kosi travu, radi čitav spisak poslova za koje nije kvalifikovan. Klijenti, naročito stariji, svakako ne bi mogli da plate „pravog“ majstora, zato i angažuju priučene ekipe, pa, koliko para (malo), toliko i kvalitetnih popravki (još manje). Pivo i hladovina, uz hleb i cigare sad su već san i luksuz za sve više odraslih muškaraca, a ako se nađe i ponešto suhomesnatih proizvoda najgoreg mogućeg kvaliteta, eto radosti. Pije se i govora film „U zemlji krvi i meda“, iako ga niko od učesnika rasprave nije gledao. Dok se u dobro klimatizovanim kabinetima vode velike bitke rečima, Kikinda i njeni stanovnici tonu.

RAZBIJ PREDRASUDE - BUDI VOLONTER

PIŠE: NATAŠA LAZOVIĆ

Volonterski rad je vrlo važan za lični razvoj pojedinca, ali i za kolektivni razvoj zajednice. Volonterski rad nije samo iskustvo koje utiče na formiranje naše ličnosti, već je i način na koji utičemo na ljude kojima smo okruženi dok volontiramo. Uključiti se u volonterski rad pasivno, očekujući samo ličnu dobit, znači propustiti izvanrednu priliku. Dok ne bude mo znali da iskreno uložimo sebe i tako utičemo na živote drugih, nismo u potpunosti shvatili kompleksnost volonterskog rada.

Volontiranje doprinosi ne samo razvoju društva, već i ličnom razvoju pojedinaca koji se time bave. Volontiranjem se utiče na socijalnu integraciju, smanjenje siromaštva i zaposlenje. Pre svega, volontiranje može imati važan ekonomski udeo u društvu. U nekoliko zemalja EU, gde je volontiranje empirijski proučavano, volonterski rad doprinosi bruto nacionalnom proizvodu od osam do 14 odsto. Budući da doprinos uspešnom funkcionisanju države direktno zavisi od spremnosti i motivisanosti građana da se uključe u volonterski rad, očigledno je da država treba da ima među prioritetima stvaranje povoljnih uslova za volontiranje u svim sektorima, za što širi krug građana, kao i stvaranje dobrih mehanizama za vrednovanje i sprovođenje volonterskog rada. Institucije u Srbiji se sve više oslanjaju na doprinos volontera, ali još uvek ne postoji adekvatna podrška volonterskim organizacijama. Aktivno učešće građana je esencijalni deo dobrog upravljanja i razvoja jedne države. Volontiranje je osnovno i ključno sredstvo aktivnog učešća građana u društvu. Gradeći poverenje među građanima, volontiranje doprinosi stvaranju stabilnog i kohezivnog društva. Politička stabilnost i ekonomski proces su veoma povezani sa socijalnom interakcijom. Osim toga, volontiranje pomaže da se socijalno isključene ili marginalizovane grupe ljudi uključe u društvo. Na primer, učešće osoba sa invaliditetom u volonterskim aktivnostima pomaže razbijanju predrasuda o njima kao o pasivnim primaocima pomoći.

Volontiranje mladim ljudima nudi mogućnosti napretka i ličnog razvoja, a starim ljudima mogućnost aktivnog života i posle penzionisanja. Ipak, u većini zemalja marginalizovane grupe ne nailaze na podršku i podsticaj kako bi se uključile u društvene aktivnosti. Prepreke za njihovo učešće su u velikoj meri dokumentovane: siromaštvo, nezaposlenost, otuđenje mladih ljudi, nedovoljan mehanizam podrške. Da bi volontiranje doprinosilo socijalnoj inkluziji potrebno je mogućnosti za aktivno učešće i povlastice sistematski približiti ljudima koji su isključeni ili marginalizovani.

Činjenica je da u Srbiji još uvek nije razvijena praksa formalnog volonterskog rada, za razliku od zemalja EU, pa i novoprimljenih članica. Zakonski okvir je tek postavljen (Zakon o volontiranju je stupio na snagu 6. decembra 2010), ali ne postoji ni podsticajno okruženje, za razliku od razvijenih zemalja EU, sa definisanim javnom politikom i organizacijama civilnog društva koje upotpunjavaju rad javnog sektora u osetljivoj oblasti socijalnih usluga. Aktivan dobrovoljan rad je način na koji pojedinci (a naročito mladi ljudi, koji najčešće volontiraju), mogu da pomognu da se rešavaju svakodnevni problemi, pre svega u lokalnoj zajednici. Volonteri su u mnogim zemljama EU prepoznati kao najvažniji resurs za sprovođenje promena. Prema podacima Evropskog ekonomskog i socijalnog saveta, u Evropi volontira više od 100 miliona ljudi. Tako je u Poljskoj 18 odsto stanovništva obuhvaćeno nekom formom volonterskog rada, u Irskoj i Nemačkoj više od 33 odsto. U Velikoj Britaniji čak 38 odsto volontira, a njihov rad doprinosi državnim prihodima sa 7,9 odsto na godišnjem nivou. Slovenija je priznanje volonterskog rada sprovela kroz reformu obrazovanja 1995. godine uvođenjem volontiranja kao izbornog predmeta u srednje, pa i u osnovne škole. Proces pridruživanja Srbije EU dodatni je podsticajni faktor za razvoj organizovanog dobrovoljnog rada, jer će doprinositi promovisanju dobre prakse zemalja članica

EU. Umrežavanje i zajedničko nastupanje u kampa-njama i programima značajan je doprinos razvoju volonterskog rada.

Postoje dva osnovna oblika volonterskog rada:

a) formalno (organizovano, planirano, usmerava-no, svrsishodno), kao deo realizacije nekog projekta: ono zahteva posebnu zakonsku regulativu i b) neformalno (spontano, situaciono, ad hoc, najčešće poje-dinačno) volontiranje izolovane i sporadične priro-de, pružanje neposredne pomoći između fizičkih lica (na primer, pomaganje komšiji). Istraživanja koja je sprovela inicijativa IZVOR, kao i mnoga istraživanja u regionu Jugoistočne Evrope (Mreža mladih jugoi-stočne Evrope - SEEYN), pokazala su da najveći broj volontera čine mladi ljudi.

Volontiranje jača najvažnije evropske vrednosti: solidarnost i socijalnu koheziju. Postoje brojni izazovi u društvu na koje moramo da odgovorimo:

Manjak vremena koga ljudi mogu da posvete volontiranju i promena interesovanja, zbog jačanja individualizma, promene tradicionalnog sistema vrednosti, zbog sve dužeg radnog vremena, potrebe za većom fleksibilnošću, volontiranjem na kra-će vreme. Sa druge strane, povećan je fokus na volontiranju u sportskim aktivnostima i rekreaciji i volontiranju u cilju „bogćenja“ biografije za traže-nje posla.

Sve starija populacija

Starenje populacije, zajedničko mnogim delovi-ma sveta, povećava teret volonterskim servisima, ali otvara nove mogućnosti za volonterski rad sta-rijih i vezu među generacijama, budući da stvara mentore mladima među starijim građanima. Ipak, u Srbiji još uvek nema adekvatne infrastrukture koja bi iskoristila potencijal „trećeg doba“.

Razvoj tehnologije značaj i uloga informacio-ne tehnologije u volontiranju. Iako razvoj tehnolo-gije komunikacije uvodi rizik za smanjenje socijal-ne uključenosti, isto tako otvara nove mogućnosti za volonterski rad. Jedan od oblika volontiranja koji se naročito razvija uprkos ovom izazovu je onlajn volontiranje. Internet se pokazao kao moćno sred-stvo u sprovođenju kampanja, širenju ideja i mobili-zaciji grupa. Razvoj informacione tehnologije otva-ra nove mogućnosti za učešće u društvu „od kuće“, naročito osobama sa fizičkim invaliditetom.

Manjkavosti u zakonima kojima se uređu-je volontiranje (povećanje obaveza organizato-ra uz sve manje ljudstva i resursa). Institucije se

sve više oslanjaju na doprinos volontera, a pritom ne postoji adekvatna podrška volonterskim organiza-cijama. Javni sektor se smatra glavnim elementom održivosti volonterskog servisa, ali nedostaje infra-struktura za volontiranje. Može se reći da problemi koji postoje upravo u socijalnom sektoru najviše uti-ču na razvoj našeg društva, a i da volontiranje pod-stiže socijalnu uključenost marginalizovanih grupa.

Manjak informacija i nadzora nad tim sektorom, što vodi do zloupotrebe volontera, često je nerazli-kovanje prakse od volontiranja; volontiranje se često shvata i tretira kao roba.

Neadekvatan način priznavanja rada i iskustva volontera.

Samo neki fakulteti imaju pravilnike o vredno-vanju vannastavnih aktivnosti, ali to još nije uobi-čajena praksa, niti su studenti upoznati sa tim. Iako u stranim kompanijama u Srbiji opis volonti-ranja i stečenih znanja, veština i sposobnosti kroz neformalno obrazovanje u biografiji aplikanta za posao predstavlja dodatnu vrednost, u mnogim domaćim kompanijama, kao i u javnim preduzeći-ma i ustanovama, to još uvek nije slučaj.

Obezbeđivanje novca za rad volonterskih organizacija, troškove i osiguranje volontera (nedostatak plaćenog osoblja za obuku, nadgledanje i mentorstvo volontera).

Volontiranje postoji ukoliko postoji odgovaraju-ći javni sektor. Ono ne zamenjuje javni sektor, već se na njega oslanja i čini ga kompletnijim. Volon-tiranjem se obezbeđuje široki spektar socijalnih i zdravstvenih usluga. Ono smanjuje troškove, ali nije besplatno. Da bi se razvijalo, zahteva adekvat-nu infrastrukturu, kako na nacionalnom, tako i na lokalnom nivou, koja može da mobiliše volontere i da ih spaja sa adekvatnim organizacijama i zada-cima. Vlade imaju obavezu da pomažu takvu infra-strukturu u svakom smislu.

Umrežavanje volonterskih organizacija i jača-nje infrastrukture, izazov je i potencijal.

U Srbiji do sada nije postojala krovna orga-nizacija volonterskih udruženja različitih profi-la i geografske zastupljenosti. Najbliži oblik tome bila je Komisija za dobrovoljne aktivnosti Saveza

socijalističke omladine SFRJ, iako nije okupljala organizacije, već je sama bila nacionalno telo.

Stav javnosti prema volontiranju

Mnogi volonterski servisi su percipirani kao pružaoci usluga, što je posledica proizašla iz potrošačkog društva. Mladi imaju pogrešnu predstavu o volontiranju ili nemaju nikakav stav. Često se može čuti da „samo budale danas rade za džabe“, da „volontiraju samo nezaposleni i penzioneri“.

Odnos sa tržištem

Poslednjih godina i privatni sektor je postao zainteresovan za volonterski rad. Preduzeća razvijaju mehanizme podrške svojim zaposlenima u volontiranju za zajednicu, shvatajući to kao investiciju i razvoj, ali i kao društveno odgovorno poslovanje. Takvi mehanizmi mogu imati različite oblike. Neka preduzeća obezbeđuju plaćeno odsustvo svojim zaposlenima koji se uključuju u volonterski rad, dok neka čak obezbeđuju finansijsku podršku ili nadoknadu druge vrste. Neki poslodavci sami kreiraju programe volontiranja za zaposlene, dok neki nagrađuju i podržavaju uključivanje zaposlenih u rad neprofitnih organizacija. Koji god model da je prihvaćen, istraživanja pokazuju da volontiranje zaposlenih donosi nove veštine, podiže moral i lojalnost prema kompaniji, ali i pozitivno utiče na sliku koju kompanija ima u zajednici. Primetan je trend kompanija u Srbiji da ne ulažu deo profita u društveno odgovorno poslovanje, već samo novac namenjen marketingu i promotivnim aktivnostima. Volontiranje je uvek predstavljalo fenomen nastao iz same zajednice, kao odgovor na nedostatke u društvu. To je njegova jača strana, ali istovremeno, i slabost.

Najzastupljenije predrasude o volontiranju su: volontiranje je gubljenje vremena, volontiranjem treba da se have (više se i have) žene, volontiranje je samo za one koji imaju dovoljno novca pa ne moraju da rade, volonteri su ili nezaposleni ili penzioneri, volontiranje ne košta, volontiranje je za one ljude koji ne znaju šta će sa svojim životom, osobe sa invaliditetom ne mogu da volontiraju, ako nisi građanin ove zemlje nema svrhe da ovde volontiraš, nepismeni ljudi ne mogu da volontiraju, osobe koje su krivično gonjene/osuđivane ne treba da volontiraju, volontiranje je samo davanje, volonteri ne rade ništa zahtevno i teško, volonteri treba da volontiraju samo u svojoj struci, volonterski rad ne daje podjednako dobre rezultate kao rad profesionalaca, volontiranje

je isto što i stažiranje ili praksa, volontiranje je uvek besplatno.

Volontiranje igra važnu ulogu u sticanju znanja i veština i unaprđivanju pozicije na tržištu rada. Volonteri stiču različite veštine i iskustvo, pa volontiranje predstavlja važno neformalno obrazovanje u radnoj biografiji. Nezaposlenost mladih je visoka u mnogim zemljama, a naročito je ponekad teško naći prvi posao. U pojedinim slučajevima volontersko iskustvo može da bude presudno, jer može da pruži uvid u to kako u stvarnosti funkcionišu pojedina zanimanja. Iako volontirski rad može da ima pozitivan uticaj na šanse za zaposlenje, volontiranje nikako nije zamena ili alternativa. Takođe ne treba očekivati čuda, jer su slučajevi različiti i dok mnogi ispitanici istraživanja ne primećuju da im donosi neke posebne dobiti, sa druge strane, gotovo 40 odsto ispitanih studenata koji su volontirali, tvrdi da je to iskustvo odlučujuće uticalo na tok njihove karijere koja nije bila direktno vezana za predmet studiranja. Volontiranje je, takođe mehanizam za trajno učenje i usavršavanje odraslih, a pre svega osoba iz najranjivijih društvenih grupa, put da se osnaže i aktivno uključe kroz usvajanje novih znanja i veština, pa time eventualno dođu do zaposlenja ili se vrate u obrazovni sistem.

Konačno, volontiranje igra važnu ulogu pri zapošljavanju. Za one koji traže posao, volontiranje može pozitivno da utiče na samopoštovanje, obezbedi pristup strukturama gde je zaposlenje moguće, da omogući razvijanje specifičnih, traženih veština. Volontiranje može i da stvori plaćena mesta. Na primer, odgovor volontera na epidemiju side doveo je do otvaranja hiljada plaćenih mesta u javnom i privatnom sistemu zdravstvene zaštite. Volontiranje daje mogućnost za sticanje profesionalnih i socijalnih veština. Kroz volontiranje se stiču kontakti i šire socijalne mreže, što može voditi do korisnih referencija za budući posao.

**(Priručnik za rad sa volonterima u sferi socijalne zaštite,
Volonterski socijalni servis
Izdavač: Mladi istraživači Srbije, Beograd. Autori: Jelena
Ristić Beronja, Milica Milić, Svetlana Vlahović.)**

MATIJA BEČKOVIĆ: BUREVESNIK RATA I GENOCIDA (II deo)

PIŠE: ZORAN JANIĆ

Domaća književna kritika, afirmativno pišući o Bečkoviću i slaveći ga kao „obnovitelja narodne epike i Njegoša“, oduvek je bila sklona da u prvi plan ističe kolektivne, plemenske odlike njegove arhaične, provincijalno uske i dijalektalne poezije. Ta poezija, uslovno rečeno, mogla bi se krstiti „zavičajnom“, ali jedino možda u nekom najširem smislu po kome bi se stihoklepstvo nebrojenih anonimnih pesnika sa raznih meridijana što, u časovima dokolice s neobičnom upornošću delju stihove u debelom hladu rodne selendre, moglo nazvati poezijom. Kao žrec jednog primitivnog plemena, Bečković ne krije da su njegove pesničke aspiracije upravo takve – primitivno plemenske:

„Vernici jednog plemena ne govore svoje misli već misli svoga plemena. Svaki pojedinac usvaja misao plemena ne plašeći se za svoju ličnost. Kao da svaki čovek nosi u glavi traku na kojoj je snimljena plemenska govorna biblija i samo je uključuje na određeni povod“.¹ A, kako je Bečković vernik i pripadnik srpskog plemena, to se traka u njegovoj glavi vrti i uključuje na zov istorije, na opasnosti koje prete njegovom plemenu, „kad nam sečiva prinesu grkljanima“:

„Dvikli smo se da budemo Srbi. Biti Srbin nije šik, to se odavno ne nosi. I kad se nosilo – bolje da nije. Rodili smo se da budemo ljudi, da bismo se s drugima pomnožili. Nekako smo nerado, jedva Srbi, s izvišnjenjem Srbi, to nam je malo sem kad nemamo izbora. Setimo se šta smo tek kad nam sečiva prinesu grkljanima.“²

A koincidencija je, valjda i to da se Bečković počinje odevati mnogo bolje i čak šik od trenutka kad je spoznao da je biti Srbin demode (iako mu niko nije stavio bio nož pod grlo), a poetski je još zanimljivije da je postao pravim Srbinom i pravim domaćim srpskim pesnikom tek onda kad je u svojim pesmama prešao na rovački dijelakat, koji opet,

nema toliko veze s narečjem Srbije koliko s jezikom Crne Gore i Hercegovine. U toj rovačkoj leksici, regionalnoj i krajnje oskudnoj, marginalnoj, davno preživejoj, nepodesnoj za ma kakve moderne poetsko-književne postupke, domaća će udvorička kritika videti obnovu srpske duhovnosti i tradicije u širokom luku „od svetog Save, preko Vuka i usmenih predanja do Njegoša“,³ pa će i sama ispisivati nebrojene ode udvoričkom pesniku Bečkoviću, naprosto se utrkujući između sebe ko će više polizati cipele prvom dvorskom lakeju, novoprobudjenom žrecu srpstva i kosovstva. A, kao i sve drugo što je radio u svom životu, i ovaj prelazak na lokalni crnogorski dijalekat kod Bečkovića biće tek obična mistifikacija i laž, igrarija na koju ga je nagovorio njegov bliski, velikosrpstvujući kafanski prijatelj Borislav Mihajlović Mihiz (samo što je ovog puta šala uspešla), dakle još jedan kafanski vic. Od prvih početaka slab i minoran pesnik, neuspešan imitator ovdašnjih afirmisanih, već uveliko poznatih imena u čijoj senci se kretao, sakupljajući ispod stola otpatke sa njihove duhovne trpeze i kopirajući njihovu prozodiju (B. Miljkovića, S. Raičkovića, B. Šujice, između ostalih), sada je najzad kucnuo dugo iščekivani Bečkovićev čas – propevao je u duhu vremena, epski i deseterački, u visokom diskantu nacionalističke histerije, a njegove su se pesme konačno počele pojavljivati po antologijama i njegove se mudre misli naveliko citirati. Šape državnih medija nežno su ga prigrlile i, kao malo vode na dlanu iznele pod svetlost javnih reflektora. Dešava se to u vreme iskopavanja jama i prve objave Memoranduma SANU.

„Iščupane su mi ruke iz ramena, kuća raskućena, a braća poklana“,⁴ kanibalistički peva rovački evanđelist i jamopojac, kome se prvi put pružila prilika da Miloševića „gleda i sluša iz neposredne

1 Matija Bečković, *Sabrane pesme II; Reče mi jedan čovek*, 199.

2 Novinar Milorad Vučelić, *Politika*, 2. i 3. avgust 1991.

3 Selimir Radulović, „*Sedam zapisa u slavu rovačkog evanđeliste*“.

4 Iz pesme *Bogoradica Trojeručica*.

blizine". Iz tog susreta poneo je neobično žive i slikovite impresije, takođe kanibalističke:

*„Predsednik (Milošević – prim. aut.) je u završnoj reči sabrao i poređao svaku pametnu reč koju je neko od nas tridesetak izgovorio... Učinilo mi se da ima mozak svež kao novorođenče“.*⁵

Uopšte je kod njega sve puno raskomadano ljudskog mesa, krvi i iznutrica: „Noje je iz kovčega puštao gavrana da vidi dokle je došla voda, Crnu Goru je preletela kukavica, sestra Lazareva, da vidi dokle je stigla krv“.⁶

Krajem 1986, nakon zakazivanja vanredne skupštine Srpske akademije nauka i umetnosti (SANU), povodom polemike oko Memoranduma, umesto očekivane osude pomenutog dokumenta (glavni autor bio je Dobrica Ćosić, izvođači radova Antonije Isaković, Vasilije Krestić, Kosta Mihailović i Mihailo Marković), „Odbor za odbranu slobode misli“, dobrim delom sastavljen od članova SANU, žestoko će ustati u odbranu Memoranduma. Osmoro akademika potpisalo je pismo u kome je stajalo da je reč o nedovršenom dokumentu i da Memorandum, u stvari, ne postoji.⁷ Pismo je pročitao Matija Bećković.

Istakavši svoj pesnički *credo* po kome je „san svake pismenosti da postane usmenost“, kao i da, sledstveno tome, „istinski oblik naše pismenosti još nije pronađen“,⁸ ovaj retrogradni mistifikator krenuće da razvija osoben način oratorske veštine koju će nazvati „besedama“ (uz podršku ništa manje politronske i mistifikatorske književne kritike). U osnovi tih vrlo slobodnih retoričkih tvorevina – beseda na različite teme – stajaće obično neka naivna basna ili skaska, detalj iz narodne pesme ili mita, ispričana s poukom (a „na polzu otečestva“), sa skrivenim

ili neskrivenim nekrofilijским sadržajem (najčešće neskrivenim), u koju će tu i tamo biti udenu ta poneka arhaična reč i izraz, a sve to obogaćeno, na način srednjoškolskih pismenih sastava nekom prigodnom slikom i dato još poetski lažno povišenom intonacijom, s ciljem valjda, da gane i odobrovolji publiku. Na to ga je, u neku ruku, obavezivao položaj nacionalnog barda; jednom kad je podigao svoj glas do nacionalističkog visokog C, nije mu preostalo ništa drugo nego da ga se istrajno drži; ili da podigne ruku na sebe i pobegne u smrt, kao Majakovski, ili da ode u Akademiju i KOS (kao naš pesnik). Svako ima svoju Arkadiju.

Da bi čitalac stekao bolji uvid o čemu je reč, evo jednog primera navedene bećkovićevske besede:

Poraz je otkriće poezije

Kosovska bitka stekla je slavu najvećeg poraza, a kritička istorija sumnja da je to bio poraz. Nijedan izvor ne govori da su Turci pobednici, a svi izvori čute da su Srbi poraženi.

Poraz je otkriće poezije. Poezija je odlučila i saglasila se da je to bio poraz, nalazeći u porazu veću dobit od zlobiti. Konačnost poraza je dala silu početka beskonačnosti poezije.

U skrivenom smislu poraza jesu tajni podstreci i živi podsticaji koje poezija nikad nije potrošila. Gde poezija nađe oslonac, tu je, uvek, i najveća dubina.

Prevedeno na običan jezik, autor hoće reći kako istorijska nauka nije još definitivno rekla svoje o Kosovskom boju, je li jedna strana izišla potpuno poražena ili nije, jesu li Turci pobednici ili nisu. A, budući da se Bećković ovde predstavlja kao pesnik i istoričar – a zapravo je običan nadničar dnevne politike – umesto reči 'poezija' valjalo bi staviti 'politika', i sve bi odmah došlo na svoje mesto. Tako čitamo: „Poraz (kosovski) je otkriće politike. Politika je odlučila i saglasila se da je to bio poraz, nalazeći u porazu veću dobit od zlobiti. Konačnost poraza je dala silu početka beskonačnosti politike (tj. političke manipulacije kosovskom temom)“. A „dobit i zlobit“, to su Bećkovićeve poetske drangulije, jeftini retorički ukrasi, trice i kućine. Suština je da on nije pesnik nego ratni propagandist, uvek i u svemu.

Od tri stuba srpske ratne politike (Vojska, SANU i Crkva) ova poslednja je još ponajviše optirala za ratnu opciju i bila spremna na rat do istrebljenja, radi proširenja državnih, ovozemaljskih granica, a sve u

5 Na sastanku Komisije za reformu kulture pri Predsedništvu Srbije čiji je Bećković član.

6 Izjava iz 1989.

7 Desanka Maksimović, Dragoslav Srejšević, Ivan Antić, Milka Ivić, Stevan Raičković, Olga Jevrić i Irena Grickat – Radulović.

8 Matija Bećković, *Sabrane pesme IV; Lele i kuku*, 111.

ime svetog Save, srpstva i pravoslavlja. Ne čudi stoga što je Bečković još od studentskih dana bio blizak prijatelj sa Amfilohijem, posredstvom koga upoznaje i tadašnjeg patrijarha Germana kao i budućeg patrijarha Pavla. U to vreme upoznaje i duhovnog oca najmilitantnijeg jezgra Srpske pravoslavne crkve (SPC), arhimandrita dr Justina Popovića, pod čijim će pokroviteljstvom stasati najokoreliji „justinovci“ - Atanasije, Amfilohije i Artemije. Justin će Bečkoviću 1975, u manastiru Čelije pokloniti brojanicu s posvetom.

I ono na šta je „zlatousti besednik“ i „živi klasik srpske reči“ naročito ponosan (osokoljen nekritičkim bodrenjem kritike), naime „maestralno vladanje jezikom“ još jedna je neistina koju nipošto ne treba uzimati zdravo za gotovo. Naš pesnik je, nažalost, ne naročito pismen niti umešan u stvarima etabliranog i normiranog književnog jezika, pa tako daje sebi slobodu da potpuno pogrešno koristi pojedine reči, kao u sledećem primeru:

„Danas kada se na celom globusu ocrnjuje i garom sramote pregrće srpski narod, upitajmo se da li svet ponavlja i nešto od onoga što je pedeset godina slušao pre nas.“¹

Ponesen arhaizirajućim impulsom da mu sve što izusti zvuči onako kao iz starine, njegoševski, slepačkoguslarski, Bečković ovde potpuno pogrešno upotrebljava glagol „pregrtati“. Ovaj glagol, kao učestani i nesvršeni, u izvornom značenju upotrebljava se u smislu pregrtanja nečega, na primer, kukuruza (ili žara); nešto se, dakle, nečim pregrće, kukuruz u ambaru, na primer, lopatom, a žar u peći mašicama ili granom. Gorenavedeni izraz „garom sramote pregrće srpski narod“ ne znači apsolutno ništa (narod se ne može pregrtati garom, ni u doslovnom ni u prenesenom značenju) osim što je Bečkoviću i njegovim čitaocima to zazvučalo možda „poetski“ pa je zato tu i stavljeno ovako; daleko ispravnije bilo bi reći „garom sramote *zaogrće* srpski narod“, ali te finese ostavljamo našem dičnom pesniku i njegovim kritičarima da se njima, ako žele, naknadno pozabave.

Onako punom sebe, već davno imunom na svaki osećaj pristojnosti i samokritičnosti, Bečkoviću se ponekad zna desiti da mu se otme i poneka nepodnošljivo glupa, do neba vapijuća banalnost - no to mu je, kao slavom ovenčanom pesniku i patentiranom laureatu svih mogućih domaćih nagrada,

ukaza, povelja i hrisovulja (i budućem dobitniku još nekoliko tuceta novih, koje se tek spremaju da mu budu uručene), valjda i dopušteno. Tako je prilikom uručenja Njegoševe nagrade na Cetinju 1998. godine izgovorio sledeće: „Njegaš je ispraznio ustavu jezika koja se punila vekovima. *Nama je ostavio da radimo na vodokotlić*“.

Kritika će u tome, naravno, videti još jednu potvrdu raskošnog talenta Bečkovićevog, metafizički paradoks dostojan jedino možda pesnika elizabetske epohe: „Bečković je orator koji je u besedama raskošnih paradoksa i retoričkih kaskada u korinama držao svoj ‘mač usta’, svagda se opominjući da zlatousti nemaju pravo na oholost.“ (Rajko Petrov Nogo). Njegov geteovski uzvišen stav ništa neće moći da potrese ni pokoleba, čak ni onda kad mu se otvoreno u lice kaže kako je običan ignorant i nedoučena prišipetlja, i to u stvarima koje se tiču elementarnog obrazovanja. U polemici koju je svojevremeno Predrag Čudić vodio s našim uvažanim akademikom, ovom drugom je ljubazno skrenuta pažnja na to kako u svojim autorizovanim tekstovima u *Politici* i *Književnim novinama* pogrešno upotrebljava „Gestiman“ i „Gestimanski vrt“ (umesto „Getsiman“ i „Getsimanski vrt“). Bečković, uveren da je njegovo kafansko obrazovanje meritum stvari (završio gimnaziju), udostojio je svog oponenta lakonskog odgovora kako, „narod tako kaže“!

Od tada, kako možemo videti, ništa se nije promenilo. Svi oni trezveni glasovi koji su svojevremeno ukazivali na minornost Bečkovićeve pojave i nedostatke njegovih lirskih aberacija uspešno su sklanjani u stranu (književnim i vanknjiževnim putem). Cena za koju su to platili čitaoci jeste razorena zemlja, na hiljade mrtvih i sve one ratne nesreće čije posledice traju do dana današnjeg, a književna kritika, pak, kažnjena je nestankom predmeta onoga čime treba da se bavi. Namerano smo se u okvirima ovog teksta bavili isključivo literarnom stranom Bečkovićevog angažmana, smatrajući da je upravo to ono što će ovog „živog klasika srpske reči“ najviše da zaboli. Ono drugo - ono što se tiče navodnih Bečkovićevih veza sa Službom (La Piovrom) - o tome čitalac najbolje da se sam obavesti jednostavnom pretragom po Guglu (ili po svom sećanju).

¹ Izjava iz 1994. godine.

Kikinda: „grad na nafti“

PIŠE: OLGA ZIROJEVIĆ

Na močvarnom terenu, prepunom baruština i vodotokova čovek mlađeg kamenog doba, negde oko 5 000 godina pre naše ere, gradi svoja naselja na obalama, pored vode i na suvim mestima, najpre pravi zemunice a kasnije i kuće od pletera. Na Gradištu, severozapadno od Kikinde, uz druge predmete, nađena je i sekira od glačanog kamena. A na samom području grada Kikinde, na obalama bare Oluša, nađeno je bronzanog materijala dok je u susednom Mokrinu otkrivena velika nekropola iz ranog bronzanog doba. Pokojnici su sahranjivani sa nakitom, a uz njih su, kao prilozima, redovno stavljane keramičke posude -krčazi i zdele - kao i razne vrste oružja od kamena, bakra i bronzne (moriška kultura). Antropološki ostaci ukazuju na nekoliko tipova, među kojima preovlađuje nordijski tip. Na većem broju lobanja vidljivi su tragovi trepanacije (najstarije neurohirurške intervencije, za koje se danas koristi laser). I u susednom Ostojićevu istražena je jedna nekropola, takođe iz bronzanog doba sa prilozima koji su tipični za poznu etapu moriške kulture (koja je i definisana prvenstveno na osnovu arheoloških nalaza sa pomenutih velikih nekropola, uz one u Pitvarošu i Seregu). U blizini Kikinde bio je rimski limes, pa otuda rimski nalazi i u samom mestu.

U prvim vekovima naše ere preko Banata prelaze, dolazeći sa istoka, razna varvarska plemena. Tako su ostali tragovi sarmatske, jazigske i avarske kulture. Sa Avarima na ove prostore stižu, sredinom VI veka, i veće grupe Slovena. Kraj svojih naselja, čiji su tragovi otkriveni na više mesta u okolini Kikinde, Sloveni su podizali kružna centralna utvrđenja, ili su koristili ona napuštena od Avara. Uz Gradište, jedno od najstarijih slovenskih utvrđenja u severnom Banatu (koje se, inače, i najduže održalo) bilo je utvrđenje Galad, ležalo je na desnoj obali Galacke reke, južno od Kikinde. Godine 896. sa donjeg Dunava dolaze Mađari, koji su ovde našli stalno boravište.

U pisanim izvorima Velika Kikinda (Nagykekken) pominje se prvi put 1423. godine kao dobro ugarskog kralja Žigmunda. Za kratko vreme, prema predanju, bila je i dobro srpskog despota Đurđa

Brankovića. U periodu turske vladavine (od 1551) o Kikindi ima malo vesti; godine 1567. Gornja i Donja Kikinda (Kökende) zabeležene su kao nenaseljene (puste), obrađivane su „spolja“ i prihod od njih iznosio je 1 340 akči. A u sledećem popisu, iz 1579. godine, ova druga ima status sela sa 22 kuće (pretežno su Srbi, upisan je i „sin popa Trifuna“). Godišnji prihod od naselja iznosio je 4 815 akči, gajeni su: žito, kupus, konoplja, a od stočnog fonda pominju se pčele i svinje. Stanovnici su obrađivali i susednu mezru Gornju Kikindu. Posle jedne pobune naselje je spaljeno i uništeno, pa se zemljište pretvorilo u veliku besputnu močvaru.

Nakon proterivanja Turaka (1717) uspostavljena je u Banatu vojna uprava. Na mapi iz 1723/25. godine Kikinda je označena kao nenaseljena.

Jedan od najvažnijih momenata za istoriju Kikinde (i drugih naselja u ovom kraju) bilo je ukidanje tzv. Potisko-pomoriške Vojne granice 1750/51. godine. Da ne bi, ukidanjem granice, potpalo pod mađarsku vlast, srpsko stanovništvo počinje tada da se raseljava. Tako su Srbi graničari iz Semlaka, Nadlaka i Čanada 1752. godine naselili Kikindu, dok ih je manji broj naseljen iz Batanje i drugih mesta duž Moriša i Tise. Kao uspomena na to naseljavanje u Kikindi i danas postoje Nadlačka, Semlačka i Čanadska ulica. Novi stanovnici zatekli su na mestu današnje Kikinde gustu nenaseljenu ravnici punu ševara i baruština.

Kikinda je građena prema planu o izgradnji naselja u Banatu austrijskog grofa Klaudija Mersija, vojnog guvernera Banata. To je, znači, bilo tipično banatsko ravničarsko naselje sa ušorenim ulicama koje se seku pod pravim uglom, a u centru se nalazi trg sa crkvom, parohijom, gradskom kućom, školom i gostionicom, što se uglavnom zadržalo do danas.

Vrlo rano (1753) Kikinda dobija poštansku stanicu i postaje sedište Banatske srpsko-grčke

privilegovane trgovačke kompanije. Ovde je, od 1754. godine, bilo i sedište banatske milicije.

Nakon stvaranja Banatske vojne granice (1704), da ne bi opet došlo do odseljavanja stanovništva obrazovan je, 1774. godine, Velikokikindski krunski distrikt. Privilegijom carice Marije Terezije priznate su Srbima „važne i polezne vojne usluge“, pa im je, pored znatnih fiskalnih olakšica, ostavljena na uživanje zauzeta zemlja. Stanovništvu Distrikta (koje se sastojalo od deset mesta) dozvoljeno je „da može imati svoj sopstveni, sa potpunom vlašću, snabdeveni magistrat i sud o vlastitom trošku, koji će sva javna građanska i krivična dela i parbe otpravljati, izvršavati, presuđivati i raspravljati“. Kikinda kao sedište Distrikta podignuta je na stepen varoši. Sa svojih desetak hiljada stanovnika Velika Kikinda je, krajem 18. veka, bila najveće naselje u našem delu Banata. U međuvremenu u nju su se bili doselili i Nemci, Mađari i Jevreji.

Tokom Srpskog narodnog pokreta Kikinda je bila poprište oštrih klasnih sukoba i progona srpskog stanovništva.

U drugoj polovini 19. veku Kikinda se ekonomski brzo razvijala. Preoravaju se veliki pašnjaci, isušuju vodoplavni tereni i povećavaju ziratne površine. Umesto ekstenzivnog stočarstva sve više se

ŠEMATIZAM ZANATLIJA (1904.)

Alvari, bačvar, berberi, bojadisar soba (moler, mazalo), bravari, varge (obučari) i opančari, dimnjičar, drvorezac, drmdar, zlatar, kabaničari, kovači, kožuhari, kolari, krojači ratarski, krojači civilni, krojačice, lecederi, limar, mesari, papučari, remenar, sapundžija, slikar, (sv. ikona), stolari, henteši (kobasičari), cipelari, četkari, čizmari.

PREDANJA O NASELJU (II)

„Napred je već bilo reći o tom koje su nevolje i gresi zbog kojih stradamo. Povrh toga dodajemo, da jedan važan uzrok našem opadanju leži u našem skroz pogrešnom domaćem vaspitanju. Već nam je obila uši fraza, da su Srbi demokratski narod. To nije istina! Aristokratskog upijanja, veličanja, bebukanja, razmetanja, nadutosti, taštine i oholosti teško se može toliko naći u drugim narodima kao u tom tobože „demokratskom“ narodu. Više skromnosti, braćo Srbi! Ne zidajte svoju sreću na trošnom temelju raskoši, nadutosti i oholosti, jer ćete se nabrzo s takom zgradom i sami survati u ponor, nego zidajte svoju sreću i budućnost na pouzdanoj osnovi skroz razumnog života, dobrog gazdovanja i štednje, poštovanja prirodnih zakona i pokoravanja Božjim zapovestima. Budi mali pred sobom, pa ćeš biti velik pred Bogom! U tom duhu neka roditelji vaspitavaju svoj podmladak, taj duh neka propoveda svaki otresiti i probuđeni Srbin, taj duh neka proveje širom celoga Srpstva“.

(Narodni učitelj Ljubomir Lotić, *Velika Kikinda*, Kalendar MS za 1904. godinu)

razvija zemljoradnja i Kikinda postaje vrlo značajno proizvođačko središte. Otuda brzi razvoj trgovine žitom i stokom i već u drugoj polovini veka Kikinda dobija pet vašara godišnje. Veliki trgovinsko-saobraćajni značaj za Kikindu kao izvozni centar ratarskih i stočarskih proizvoda imala je izgradnja železničke mreže; najpre pruge za Temišvar (1857, najstarija pruga u Srbiji), pa prema Bečkereku odnosno Beogradu (1881-1883) i Segedinu (1898).

Godine 1876. ukinut je Velikokikindski distrikt i Kikinda postaje sresko mesto, a 1893. proglašena je za slobodnu kraljevsku varoš. U drugoj polovini 19. veka izgrađuju se i prvi industrijski objekti: ciglane (braća Bon, Jovanović-Ristić, Mesaroš i Šenk) i prvi mlinovi koji zamenjuju dotadašnje suvače. Period od kraja XIX veka - Kikinda je

tada sa svojih 22 000 stanovnika bila najnaseljenije mesto Torontalske županije - do Prvog svetskog rata obeležen je naglim privrednim i urbanim razvojem grada. Tada je formirano i ambijentalno gradsko jezgro koje i danas krase Kikindu. Povlačenjem jugoslovenske državne granice prema Rumuniji, Kikinda dospeva u pograničnu zonu. Otuda se broj stanovnika između dva rata, pa i kasnije, nije mnogo izmenio. Godine 1921. Kikinda je imala 25 774 stanovnika, od kojih Srbohrvata 15 974, Mađara 7 031, Nemaca 6 262, Jevreja 782; pravoslavnih 16 133 i katolika 13 316; 1953. -29 570 stanovnika srpske i mađarske narodnosti. Posle Drugog svetskog rata ovde je doseljeno preko 300 porodica iz Bosne, a nestaje nemačko i jevrejsko stanovništvo. Godine 1991. ima 43 042 stanovnika. Razvijena poljoprivreda, industrija građevinskog materijala, metalska i hemijska industrija čine Kikindu značajnim privrednim, trgovačkim i turističkim regionom (lovni, kongresni i sportski turizam). Ona je centar i sedište Severnobanatskog okruga. Ona je i kulturni centar severnog Banata i važna raskrsnica puteva. Tipičan je panonski grad koji čuva staru urbanu fizionomiju. Ima nekoliko značajnih spomenika kulture: pravoslavnu crkvu, iz 1769. godine, čiji je ikonostas živopisao Teodor Češljarić, dve katoličke crkve; stara iz

NAJSTARIJI, PRVI

1754. - otvorena prva osnovna škola

1796. - prva pozorišna predstava na nemačkom jeziku

1834. - prva pozorišna predstava na srpskom jeziku

1845. - otvorena gradska čitaonica-biblioteka

1874. - otvorena prva moderna štamparija (vlasnik jevrejski učitelj Leopold Jokli)

1875. - prvi list na nemačkom jeziku (*Gross Kikindaer Zeitung*)

1876. - osnovano društvo za negovanje muzike *Gusle* (najstarija horsko i muzičko-folklorna institucija u Srba na ovim prostorima)

1877. - otvorena Gimnazija

1879. - prvi list na mađarskom jeziku (*Nagy Kikindai Lapok*)

1884. - prvi list na srpskom jeziku (*Sadašnjost*), a

1891. pojavio se *Banaćanin*.

PREDANJA O NASELJU (I)

„Po kazivanju Ace Novakovića, starca koji je umro oko 1870. godine, znalo se da su Novakovi „prvi udarili kolac“ u Kikindi, zatim Milićevići, Protići, Rajkovi, Vidakovi (Vidaci). To su i sad (1925) familije u Kikindi i sve su velike, osim Novakovića koja je mala. Predanje da su „Novakovi prvi udarili kolac u Kikindi“ znači da su oni prvi došli, odnosno prešli na mesto koje je bilo određeno za osnivanje novog naselja Kikinde i da su udarili kolac na mestu koje je imalo biti središtem novog naselja (...).

Što je priličan broj rodova raspoređen u više krajeva, to je svakako učinjeno namerno, još prilikom njihova nastanjivanja, po rasporedu koje je napravila sama austrijska vlast, da se ne bi jaki rodovi grupisali svi na jednom mestu i time posle još više ojačali, a svakako je bilo nekog mešanja i posle, usled kupovine i ženidbi. Vidi se, dalje, da je veliki broj praznih placeva bio ostavljen za odeljivanje iz velikih zadruga i osnivanje novih porodica“

(Jovan Erdeljanović, *Srbi u Banatu*, MS 1986. 266-267)

1784. (kojoj je austrijski car nakon posete Kikindi poklonio orgulje) i nova, u klasicističkom stilu, iz 1811. kao i zgradu Magistrata Distrikta velikokikindskog (1836-1839), tzv. Kuriju, u kojoj su danas Narodni muzej i Istorijski arhiv), Gradsku kuću, iz 1894. (jedan od reprezentativnih objekata austro-ugarske administracije). Godine 1880. izgrađena sinagoga srušena je 1952. (na Jevreje još seća uređeno starojevrejsko groblje). Tu je, najzad, i Đuričin grad kao i jedina preostala suvača (mlin na konjski pogon) u Vojvodini.

Kikinda je poznata i kao „grad na nafti“ (buštine u gradu i okolini). Danas se sve više razvija u jak ekonomski centar, a nosioci razvoja treba da budu četiri privredne grane: metalska industrija sa livnicom željeza i tempera, industrijom građevinskog materijala Toza Marković i hemijskom industrijom sa novim hemijskim kompleksom za proizvodnju metanola i sirćetne kiseline. U blizini su bogata lovišta zečeva, banja Torda sa gorkom vodom i arheološka nalazišta kod Idoša, Saraka i Mokrina. U okolini Kikinde nalaze se brojni salaši poznati po specifičnim kulturnim i turističkim manifestacijama.

O HAJD elementu

PIŠE: NENAD DAKOVIĆ

Vi znate da ja govorim i pišem o tzv. „idealnom elementu“, koji bi po uzoru na starog neženju (ne znam zašto mi baš ovo pada na pamet), nije Kant odgovoran za to veća ja, koji bi, mislim na ovaj „idealni elemenat“, kako sam verovao, morao da bude dobar i pozitivan, ili čak idealan, zašto da ne, tako je mislim bilo i kod Kanta, (mislim na ovaj „idealni elemenat“), sve dok u jednoj knjizi eseja nisam prizvao u sećanje priču, novelu ili možda i roman, najjednostavnije je reći knjigu, Roberta Luisa Stivensona: „Doktor Džekili i g. Hajd“. Ne znam otkuda ovo skraćeno reči „gospodin“ već u naslovu ove poznate knjige, ili je reč o običnom hiru Vladimira Nabokova koji je u svojim predavanjima skrenuo pozornost na ovaj roman ili knjigu, svejedno. Jer, gospodin Hajd je oličenje zla u mašti bolesnog Roberta Luisa Stivensona. „Knjiga „Dr Džekili i g. Hajd“, piše na samom početku svog osvrta Nabokov, „napisana je u krevetu, u Borne-mautu (ne znam gde je to) na Lamanšu (sad se već zna gde je misteriozni Bornemaut, ako se zna, ko zna - zna), između dva krvarenja iz pluća 1885. Objavljena je 1886“. Ovaj podatak je potresan jer svedoči o tome da je pisanje, mislim na pisanje kao potrebu - neka vrsta opsednutosti koju ni bolest ne može da ugrozi, ili zaustavi!

„Dr Džekili je debeljko, dobrodušni lekar, ne bez ljudskih slabosti, koji se ponekad pomoću posebnog napitka pretvara u zlu osobu životinjske naravi pod imenom Hajd i u tom obličju vodi nekakav šarolik zločinački život. Povremeno je u stanju da se vrati u svoju džekilsku ličnost - tu je napitak ‚Hajd‘ ali i napitak ‚Džekil‘ - ali *postepeno njegova bolja priroda popušta*; napitak ‚Džekil‘ gubi dejstvo i dr Džekil se otruje cijanidom trenutak pre nego što ga razotkriju. To je ogoljeni zaplet priče“, saopštava nam Nabokov. Kao da nas mrzi da sami pročitamo ovu zanimljivu povest o zlu i njegovoj prirodi, ako nas mrzi.

Ne znam zašto mi je baš na ovom mestu palo na um, kako se to inače kaže, da se u ovim razmatranjima o „idealnom elementu“, koja sam preuzeo pre izvesnog vremena i gotovo ih priveo kraju mora uključiti i ovaj „hajd elemenat“ koji nije oličenje dobra nego zla, a ipak je idealan! Nije, prema tome, ono idealno samo dobro, kako se obično umišlja i

kako bi to hteli idealisti, nego i zlo. Drugim rečima, i zlo je idealno, a ne samo dobro. To svakako komplikuje njegovo istraživanje. Hoću da kažem, da je zlo teže istražiti ili bar opisati nego dobro. Uostalom, dovoljno je podsetiti se da na Platonovom nebu ideja nema ovog „Hajd elementa“, ili ideje što, naravno, svedoči o Platonovom zanosnom, ali i nekritičkom idealizmu. Jer je tzv. „hajd elemenat“ metafora za čisto zlo koju je Vladimir Nabokov preuzeo iz pomenute novele Roberta Luisa Stivensona „Dr Džekili i mister Hajd“, ustvari, gospodin Hajd, kako je napisano u originalu koga imam ispred sebe. Ne znam odakle ova omaška, ali ne može se bez njih.

Nastaviću, ako nastavim. Jer, hoću da istražim ovaj idealni, a zli elemenat koji u potpunosti demantuje Platona, a afirmiše sam život u kome se ovaj elemenat snalazi kao riba u vodi. Kao da nema života bez zla. To bar potvrđuje sam život kao takav. Ono što je možda, u pitanju je njegova nestabilna i promenljiva priroda, iako bi čovek očekivao da je elemenat, ako je elemenat stabilan i ono što se ne menja. Ali, eto, postoje i elementi koji se menjaju. Šta više, mislim da se može reći da je ovaj preobražaj sama priroda ovog „hajd elemenata“. I to je ono što ga izdvaja u primarnom svetu elemenata iz koga svakako dolazi ovaj elemenat zla. Šta više, mislim da je ovaj problem preobražaja zla koji zato i nema lice, kao što na jednom mestu piše Nabokov, ustvari, njegov osnovni zaključak o samom zlu i njegovoj prirodi.

Njegovo ime, Hajd, kao što sam rekao, Nabokov koji, međutim, ne govori o tome, preuzima iz novele Roberta Lusa Stivensona za koju sam Nabokov kaže da je „retko čitana knjiga“, što je možda i tačno iako nije jasno kako se to uopšte može utvrditi.

Sama fabula je, naravno, sporedna stvar. Ono što me ovde zanima je priroda zla čije je oličenje g. Hajd. Zlo je samrtni deo u čoveku, pečat njegove nakaznosti i raspadljive prolaznosti. Činilo mi se prirodno i ljudsko, a Edvard Hajd jedini je bio ova-ploćenje čistog zla, piše Vladimir Nabokov kao da ima na umu starog Imanuela Kanta i njegovu „Kritiku čistog uma“ koju sam pročitao i komentarisao pre toliko godina. Niti je Džekili čisto dobro, niti je

Hajd čisto zlo, zaključuje pisac kao da polemiše sa Kantom koga sam upravo spomenuo.

Ustvari, prava tema Stivensonove priče je Džekilov preobražaj i to u toj meri da se, po mom mišljenju, ova novela može čitati paralelno sa poznatom pričom Franca Kafke koji je i sam pisao o preobražaju Gregora Samse, što je opšte poznato, ali se ja neću baviti Kafkom, dovoljno sam pisao o tome. A sad je vreme da zaključim ovaj komentar. Da bih se oslobodio g. Hajda ako je to moguće. Podozrevam da je ova saga o Hajdu saga o nama samima i dvojstvu koje živimo u sebi.

Zaista, imao sam utisak da je Stivensonova priča o zlu koju sam, uzgred pročitao nekoliko puta, što nije moj običaj, ali imao sam bolesnika u kući, možda je to razlog, u toj meri, sama po sebi iritirajuća da neće biti nimalo teško prokomentarisati je. Međutim, nije problem u priči nego u samom zlu i njegovoj prirodi koga predstavlja pomenuti gospodin Eduard Had. Zašto nam njegov lik izmiče, o čemu piše i esejista Nabokov, kao i samo lice zla tako da se na kraju pokazuje da je, da tako kažem, sablasna priroda zla upravo u tome da nema lice ili lik.

Drugim rečima, ni sam Edurd Hajd nema lice, kao da samo zlo nema lice. Zato sama Stivensonova priča klizi u pozadinu, a zlo bez lica izbija u prvi plan. Ne može se razmišljati o zlu ako nam je njegovo lice nepoznato, kao i njegova priroda. Kao da zlo i nema neku posebnu prirodu što na prvi pogled deluje nerazumljivo. I u tome je zaista paradoks, o kome je uverljivo pisala Hana Arent. Zlo je banalno, a ne izuzetno! Stoga ni Eduard Hajm nije izuzetan već banalan!

To je, rekao bih, i Stivensonov zaključak o dobru i zlu čiji se preobražaji ne mogu odrediti i analizirati. Kao da filozofija zla nije ni moguća. U tom smislu ni Džekilov preobražaj nije izuzetan. Jer, ni sam pisac ne vidi dovoljno jasno Hajdovo lice, niti je to moguće.

Mislim da je to epilog ove zastrašujuće sage, ako je to uopšte bila samo priča. Sage o Hajd elementu koji je, kao što sam naglasio, idealan kao i drugi elementi o kojima sam govorio u ovom ciklusu predavanja.

(Sinopsis predavanja iz ciklusa „O idealnom elementu“, neobjavljeno)

TEROR VEĆINE NAD RAZUMOM

PIŠE: BOJAN TONČIĆ

Teško je poverovati da je ključni razlog povlašćenog statusa loptačkih firmi jedino infantilna pripadnost državnog vrha klupskim *najdražim bojama*. Ako i nema dokaza za direktnu povezanost najviših funkcionera sa klupski maskiranim kriminalom, izvesni su njihovi brutalni nasrtaji na budžet, mračna namera da se pljačkaši oslobode poreza, činjenica da predsednik i potpredsednik Vlade Srbije rade ono što ne smeju, ono za šta nisu plaćeni. Da se hvališu spasiteljskom misijom i istim, nefavorizujućim odnosom prema dvema najvećim *lupeškim kompanijama*, Zvezdi i Partizanu (podnaslov, ili antrfile)

Scene koje su izazivale osećaj dubokog poniženja kod građana Srbije podsećale su na manovsku atmosferu iz doba uspona fašizma (*Mario i mađioničar*) - nije bilo dovoljno to što je ovejni kriminalac u direktnom prenosu demonstrirao nasilje u prisustvu vlasti, pristojan je svet morao dan kasnije da proguta dodatnu porciju uvreda i saslušala huliganovo predavanje iz etike, odnosno interpretaciju iz koje treba zaključiti da se nešto potpuno očigledno, zapravo, nije ni dogodilo. Glavni lik je robijaš na slobodi Miloš Radisavljević Kimi, vođa organizovane nasilne kriminogene skupine navijača Partizana *Alkatraz*, koji je skinuo kapitensku traku sa ruke fudbalera Marka Šćepovića, nakon poraza srbijanskog prvaka od bugarskog Ludogoreca u Beogradu (6. avgust), pokazavši u direktnom prenosu ko uistinu gazduje klubom i čija moć obeležava Srbiju. Milioni ljudi prisustvovali su opskurnoj predstavi, konferenciji za novinare u kojoj prestravljeni i očitoucenjeni fudbaler kaže da je dobrovoljno predao otetu kapitensku traku, odnosno da nije reč o nasilju nalik prošlogodišnjem šamaranju njegovog kolege Lazara Markovića.

Bio je to još jedan nedvosmisleni dokaz snage organizovanog kriminala, oslonjenog na spregu sa delovima političkih struktura, pravosuđa i izvršne vlasti, praćenog neobuzdanim nasiljem, bahatošću pred kojom uzmiču državne institucije i mržnjom prema drugima i drugačijima. Nimalo naivni rasizam

i homofobija ovih bandi ipak su samo ornament u kriminalnim poslovima velikih razmera.

„Stvorila se slika totalno drugačija od onoga što se stvarno desilo. Jer, ja nijednog trenutka nisam bio agresivan. Tačno je da sam preskočio ogradu kao što činim svake utakmice kako bih skinuo zastave i pokupio koreografiju, ali mu nisam skinuo traku. Mi smo pre svega drugari i ovo nije bio nasilan gest. Videli su svi šta se desilo i ne znam zbog čega se pravi fama, a ne piše o drugim stvarima. Ponavljam, nisam mu skinuo traku, sam mi ju je dao“, rekao je Radisavljević.

Dimenzija prestarvljenog Tajsona

Šćepović je uspeo da izgovori kako je osetio obavezu prema navijačima da preda traku. „Digla se velika prašina nepotrebno i ovaj slučaj nema veze sa slučajem Lazara Markovića, jer je to potpuno druga dimenzija. Nijednog trenutka se nisam osetio ugroženim“, drhtao je napadač Partizana. Da tragedija dobije groteskne razmere, goropadni Šćepović nosio je majcu sa likom nezaboravnog boksterskog šampiona Majka Tajsona.

Radisavljević i Šćepović saslušani su u policiji, gde su, prema nezvaničnim saznanjima medija, ponovili priču sa konferencije za novinare.

Potpredsednik Partizana i potpredsednik Socijalističke partije Srbije u prethodnoj i sadašnjoj vladi, zadužene za Ministarstvo unutrašnjih poslova, Branko Ružić zvučao je sablasno: „Sigurno da nije normalno da navijači uleću u teren ili preskaču ogradu i silaze na stazu. Međutim, neki od njih koketiraju sa određenim političarima, pa im je očigledno sve dozvoljeno. Imam dobar odnos sa 'grobarima' i treba razlikovati one iskrene, od navijača koji na tribini traže materijalnu egzistenciju. Mislim da Kimi iskreno voli Partizan i da sa njim može da se priča, kako do ovakvih situacija više ne bi dolazilo. Međutim, za one koji ne budu shvatili da je interes kluba iznad njihovih ličnih ciljeva - nikada neću imati razumevanja“.

Čovek, eto, može da priča sa nasilnikom, razgovor je, kažu, lekovit, a može da dobije i sugestije šta treba da radi ako uđe u rekonstruisanu vladu.

Bitange su gazde od Srbije

Radisavljevićev nasilni gest bio je, zapravo, neka vrsta *usaglašavanja pravnog i faktičkog stanja*, budući da su navodni navijači već godinama neformalni deo nedodirljivog aparata vlasti, koja se, bez obzira na stranačke boje oslanja na njihove prijavne usluge, najviše u trgovini narkoticima. Poslednje obećanje države da će se obračunati sa organizovanim kriminalom koji posluje maskiran Zvezdom i Partizanom, izrekao je bivši predsednik države Boris Tadić, u februaru 2011, nakon mafijaškog obračuna u centru Beograda, na Tašmajdanu, kada je sa devet metaka ranjen tadašnji vođa bande *Alkatraz* Aleksandar Vavić. Nije bilo rezultata, ni tada, ni kasnije. Vavić je vlasnik bogatog krimi dosijea sa 12 krivičnih prijava za nasilničko ponašanje, nedozvoljeno držanje oružja, nanošenje teških povreda, razbojništvo i krađe, ali nema nijedne optužnice, a nekmoli pravosudne presude protiv njega.

Isto objašnjenje je sve teže slušati: po kozanostrinskom scenariju policija prikuplja dokaze, tužilaštvo započinje posao, ali nema političke volje da se dođe pred sud.

Medijski mnogo atraktivniji Kimi Radisavljević istinska je personifikacija sistema vrednosti navijača: više puta je bio osumnjičen za učešće u prodaji droge i ispitivan u policiji, ali je širem auditorijumu postao poznat zbog ugrožavanja sigurnosti i pretnji novinarki B92 Brankici Stanković, autorke televizijskih emisija serijala *Insajder*, o odnosu države prema huliganima, i nasilničkog ponašanja tokom fudbalske utakmice Partizan - Šahtjor u decembru 2009. Organizovao je jezivi performans u kome su se navijači međusobno dobacivali lutkom koja je predstavljala novinarku RTV B92 i pevali *Otrovna si kao zmija/Proći ćeš k'o Čuruvija*.

MUP pune dve godine štiti Brankicu Stanković 24 časa dnevno, a Radisavljević je nepravosnažno

osuđen najpre na 16 meseci zatvora, a potom, polovinom prošlog meseca, na još četiri meseca, zbog učešća u nasilničkoj skupini koja je pravila nered i napala policajce 17. marta 2004, kad je zapaljena beogradska Bajrakli džamija. Po bestidnoj, prekomponovanoj optužnici niko nije osuđen za paljenje džamije, a muftija beogradski Muhamed Jusufspahić rekao je na sudu da Kimi i njegov otac Rade nisu palili, već gasili džamiju i pomagali povređenima. Šćepović je drhtao, Jusufspahić nije. Možda je zaista, te valpurgijske/dorćolske noći video bandita koji, može on to, pomaže povređenima, gasi bogomolju u čijem je dvorištu, po ranijem muftijinom iskazu, nađena gomila *zippo* kanistrerčića.

Nakazni relik i Arkanov model

Tužilaštvo je još pre više od dve godine zatražilo da se zabrani 14 navijačkih grupa: „Alkatraz“, „Belgrejd bojs“, „Ludaci - Padinska Skela“, „Ultra bojs“, „Ultras“, „Anti Romi“, „Saut femili“, „Hedhanters“, „Iridučibili NBG“, „Šedouz“, „Ikstrim bojs“, „Čuvari časti“, „Brejn demidž“ i „Junajted fors 1987“, u kojima su regrutovani navijači Crvene zvezde, Partizana i Rada. Nijedna od njih nije zabranjena, uprkos brojnim rasističkim i huliganskim ispadima; deluju po identičnoj subordinaciji, njihove vođe su sive eminencije klubova, komuniciraju sa policijom i političarima, putuju sa fudbalerima i stručnim štabom, daju zelesno svetlo za kupoprodaju igrača.

„Reč je o izuzetno zatvorenim grupama koje su pokazale da su jače čak i od tajkuna i da u sportu imaju veći uticaj nego oni. U vreme Miloševića ovi ljudi su korišćeni za manipulaciju i bili su povezani sa kriminalom, ali i političkim strankama, što je i danas slučaj. Ovde je reč o velikom novcu. Veliki je problem to što su službe koje treba da se bore sa ovako organizovanim kriminalom stranački isparcelisane“, ocenjuje advokat Marko Nicović, bivši šef beogradske policije i visoki funkcioner Interpola.

Država nema odgovor na regrutne centre bandita, formirane po modelu državnog ratnog zločinca Željka Ražnatovića Arkana koji je od navijača Zvezde napravio koljačko-dilersku hordu, a u međuvremenu sumanuto pomaže profesionalne klubove koji jedino u Srbiji egzistiraju kao nakazni SSRN relik, udruženja građana, i po svim merilima odavno je trebalo da proglase bankrot. Potpredsednik Vlade Aleksandar Vučić, nezalećeni zvezdaš, formirao je radnu grupu koja bez ikakvog, pogotovu bez državnog, razloga, odnosno interesa građana održava na aparatima Crvenu zvezdu, dužnu više od 60 miliona eura; premijer Ivica Dačić posredno upravlja Partizanom, najavio je privatizaciju Zvezde i Partizana, ali još nema hrabrosti za radikalni rez *nacionalnih institucija*, koje imaju neuporedivo bolji status nego ruinirane bolnice i škole.

Teško je poverovati da je ključni razlog povlašćenog statusa loptačkih firmi jedino infantilna pripadnost državnog vrha klupskim *najdražim bojama*. Ako i nema dokaza za direktnu povezanost najviših funkcionera sa klupski maskiranim kriminalom, izvesni su njihovi brutalni nasrtaji na budžet, mračna namera da se pljačkaši oslobode poreza, činjenica da predsednik i potpredsednik Vlade Srbije rade ono što ne smeju, ono za šta nisu plaćeni. Da se hvališu spasiteljskom misijom i istim, nefavorizujućim odnosom prema dvema najvećim *lupeškim kompanijama*, Zvezdi i Partizanu, baš kao i gradonačelnik Beograda Dragan Đilas koji je nedavno iz gradske kase dao mafijaškim klupskim bandama po sto hiljada eura. To, jednostavno nije normalno, a opasnije je utoliko što Dačić i Vučić za ovakav hobi imaju podršku *narodnih masa*, okupljenih u bedi i ljubavi prema fudbalu i fudbalerima. Tu, u permanentnom prikupljanju glasova *prijatelja sporta*, svakako, leži bar deo motivacije da se pomažu bogati na račun siromašnih.

Nema ovde nikakve greške, slučajnosti, loše procene, ovo je, naprosto, mazohistički, suicidalni konsenzus, javni oblik terora većine nad razumom.

Magla, magla... svuda oko nas

PIŠE: IVAN MRDEN

Napisao sam sredinom avgusta na svom twiter nalogu da se uređivanje novina već godinama odvija po sledećoj „letnjoj šemi“: matura i upis u srednje škole, Egzit, upis na fakultete - ispada Zvezda - poskupljenje struja, Guča - ispada Partizan - Bifest, protesti malinara, nabavka udžbenika... Dok pišem ovaj tekst sve se već dogodilo, osim ozbiljnijih protesta malinara, mada su još krajem juna najavljivali štrajkove glađu i blokade puteva, da bi krajem jula organizovali tek nekakav „miran protest“ u Osečini.

Ako su malinari „zakazali“ - nisu fudbaleri Crvene zvezde i Partizana, koji su posle provlačenja na startu kvalifikacija za grupnu fazu evropskih kupova (crveno-beli su jedva eliminisali tim sa Islanda, a njihove komšije još većom mukom prvaka Nemačke) već na sledećem stepeniku i u odmeravanju snaga sa nešto ozbiljnijim protivnicima (ukrajinski Černomorec i bugarski Ludogorec) u potpunosti „opravdali očekivanja“. Istina, Partizan još ima pravo na „repesaž“ (dvomeč sa švajcarskim ligasem iz Tuna za Ligu Evrope), ali ko i kako trenutno igra u timu šestostrukog uzastopnog šampiona Srbije - gotovo da u Humskoj nemaju pravo ni na nadu u uspeh, kojim bi eventualno zabašurili seriju glupih poteza tokom ovog leta (rasprodaja i ono malo talenata, ostavljanje neautoritativnog trenera, krpljenje ekipe od restlova sa fudbalske „buvlje pijace“, loše obavljene pripreme sa timom koji se raspao već na startu sezone...) Iako ni sami ne veruju u mogućnost uspeha, bar malo iznad onog „lopta je okrugla“ i „u fudbalu su moguća svakakva iznenađenja“ - propagandisti po sportskim listovima, rubrikama i redakcijama nisu ni ovog puta propustili da „odrade“ uobičajeno animiranje publike i sokoljenje ovdašnjih uzdanica uoči nešto važnijih mečeva, svesni da će već za desetak dana morati da makar pomenu prave razloge zbog čega fudbalski klubovi iz Srbije već godinama nemaju šta da traže u Evropi. Osim, naravno, ako im pažnju ne odvuče tako važan događaj kao što je šetanje po terenu jednog od takozvanih „vođa navijača“ i njegovu odlučivanje o tome ko može (i sme) da nosi kapitensku traku u timu Partizana.

Da nije Saša Ilić, izlazeći sa terena u revanšu sa bugarskim šampionom, dok je još postojala nada u bolji rezultat, da se ne bi gubilo vreme traku predao Marku Šćepoviću, koji je već mesecima u zavadi i sa navijačima sa juga Partizanovog stadiona i sa samim sobom, pa da mu posle utakmice tu traku nije skinuo pomenuti „grobar“ - dogodila bi se neka druga svinjarija „a la Kimi“, upravo zato da se sačuva „mir u kući“ i da se težište priče sa sportske jalovosti preseli na temu nemoći klubova, fudbalske organizacije i policije da obuzdaju svoje „najvatrenije pristalice“. Njima ionako niko ništa ne može, a priča o tome je još jalovija od igre napadača crno-belih, što se pokazalo i u nizu prethodnih sličnih situacija, kad se umesto o kriminalnom vođenju i poslovanju kluba po svim medijima raspredalo o navijačkim uvredama, incidentima ili međusobnim obračunima.

Po istom principu ponašaju se ovih dana i u „Ulici gospodara Vučića“ (tako sad nazivaju Ulicu Ljutice Bogdana, koja je Zvezdina zvanična adresa), koji su svoju novu evropsku bruku trampili za staru priču o favorizovanju Partizana u režijskoj predstavi Fudbalskog saveza Srbije Tomislava Karadžića. Kad su opet ispali iz Evrope, crveno-beli su najavili „okretanje domaćem prvenstvu“, a za sopstvenu blamažu na startu i ubedljiv poraz u Ivanjici izgovor su našli u više nego sumnjivoj pobedi Partizana nad Novim Pazarom. Rat saopštenjima, protesti „navijača“ pred prozorima fudbalske organizacije, samovoljno pomeranje početka fudbalskih utakmica, incidenti na terenima i tribinama... tako je počelo novo domaće prvenstvo, a po svojoj prilici tako će i trajati sve dok se potpuno ne uruši i ne učini besmislenim.

U vreme nastajanja ovog teksta u opštu papazjaniju se uključio i sam „Tole“ Karadžić, više nego neubičajenim saopštenjem protiv ljudi iz Crvene zvezde, OFK Beograda, subotičkog Spartaka i još nekih klubova koji su ga prozivali na startu šampionata 2013/14, pa će verovatno uslediti i njihovi sličnim tonom i manirom ispisani odgovori; sve u svemu „igranka bez prestanka“, u kojoj to „pričam ti priču“ treba i rukovodstvu FSS, jer će već

početkom septembra morati da se ozbiljnije analizira neuspeh čitave organizacije, selektora Siniše Mihajlovića i „hora bečkih dečaka“ (neki ih nazivaju i fudbalskom reprezentacijom Srbije) u još jednim kvalifikacijama, ovog puta za Svetsko prvenstvo u Brazilu 2014. godine.

Kad Karadžić napiše i javno izgovori da je „prvi potpredsednik Crvene zvezde patološki zavisnik, strastveni kockar, državni službenik koji svake nedelje uplaćuje od nekoliko desetina do više stotina hiljada eura na ilegalno sportsko klađenje u inostranstvu“, da se drugi potpredsednik „nekada bavio dilerisanjem, a sada drži kafanu u koju dolaze igrači, najviše Crvene zvezde, a delatnost je, proširio izdavanjem 'soba na sat'", dok je treći potpredsednik „čovek koji je sam priznao da je tek nedavno prvi put gledao neku fudbalsku utakmicu“ - nema kraju veselju propagandista po sportskim listovima, rubrikama i redakcijama, jer su to „mnogo zanimljivije priče“ od razmišljanja zašto su u međuvremenu i reprezentativci Zelenortskih Ostrva na svetskoj rang listi pretekli kolege iz Srbije. Ako takozvani „sportski radnici“, zaglibljeni u sopstvenim fekalijama, nemaju ni volje, ni interesa da se bave tim daleko važnijim temama, ono što je preostalo od sportske javnosti mora nekako da se odupre tom bezumlju i gotovo kolektivnom samoubistvu ovdašnjeg fudbala.

Najžalosnije je to što se u takvom okruženju više ne prepoznaju prave vrednosti, pa se i povremeni uspesi sportista, klubova i selekcija iz Srbije doživljavaju kao „čudo“, možda i zbog toga što to zaista jesu! Uspesi fudbalera Vojvodine u dosadašnjim kvalifikacijama za Ligu Evrope (uz realnu šansu da prekoče i treću prepreku), prvo mesto fudbalera do 19 godina na Evropskom šampionatu u Litvaniji, ali i sasvim neočekivano osvajanje bronzanih medalja

Ivane Španović (skok udalj) i Emira Bekrića (400 metara sa preponama) na Svetskom atletskom prvenstvu u Moskvi zasluživali su mnogo veću pažnju gospode propagandista, od uobičajenog veličanja podviga i prenošenja prigodnih i nazdravičarskih čestitki političara.

Problem je, međutim, što bi, na primer, već samo iznošenje podataka o uslovima u kojima treniraju i sredstvima sa kojima se takmiče ovdašnji atletičari neminovno nametnulo paralelu sa desetinama hiljada eura u takozvanim „fudbalskim krugovima“ i opet nametnulo priču o stvarnim tokovima i efektima tog, sve u svemu nekontrolisanog i neoporezovanog trošenja za ukupne prilike u društvu više nego „velikih para“. Neko je ovih dana napisao da je plata kapitena FK Crvena zvezda Nenada Milijaša, koji je, ne realizujući penal protiv Černomoreca navukao gnev navijača i nerealnih propagandista (Zvezda ne bi prošla, čak i da je on postigao taj gol), veća nego kompletan budžet svih atletskih selekcija, što je solidna ilustracija kako bi se vodila pretpostavljena društvena rasprava o stanju, ciljevima i vrednostima u ovdašnjem sportu.

To, naravno, neće dozvoliti „Kimi“, „Tole“ i bratija u Crvenoj zvezdi, potpomognuti pređašnjim predsednikom FSS Zvezdanom Terzićem, menadžerima i mešetarima svake vrste, pa će se proizvodnja magle nastaviti i narednih dana, sve dok u njoj više ne bude ni - gusaka!

KO SE BORIO

PIŠE: RADE VUKOSAV

Televizijska emisija „Jugoslavija u ratu 1941-45“, na Prvom kanalu RTS je mnoge od nas dodatno zainteresovala: govorilo se naime, o tome – ko se borio protiv okupatora i njegovih saradnika, ko su zapravo bili anti-fašistički borci u Drugom svetskom ratu u Jugoslaviji. U emisiji su svedočili mnogi naši i strani obaveštajci, istoričari i učesnici rata. Zanimljivi su iskazi, kako naših, savezničkih tako i nemačkih i italijanskih obaveštajaca i istoričara.

Pošto sam učestvovao u Drugom svetskom ratu na strani partizana, a jedno vreme i u četničkim redovima, u svojstvu partizanskog radnika na terenu, pa i u četničko – italijanskom zajedničkom štabu u Konjicu, krajem 1942, i početkom 1943. godine, pamtim doživljene i preživljene događaje. Družeci se kao „četnik“ sa Italijanima, Nemcima, ustašama domobranima... četnike sam upoznao, takoreći, „u dušu“. Povezala me je partizanska mesna terenska služba, kako sa ljudima u Konjicu, tako i s našima u okolini Konjica, preko kojih sam izveštavao o mojim zapažanjima i saznanjima. Nakon Bitke na Neretvi, sam opet, privremeno, dok nisam ponovo prešao partizanima, posmatrao četničke aktivnosti o kojima sam izveštavao. U toku bitke na Neretvi, prelazio sam po potrebi na obe strane – partizanima i četnicima. O tome sam već ranije pisao u štampanim medijima.

U emisiji „Jugoslavija u ratu 1941/45“, pojedini sagovornici špekulišu o istinitom izveštavanju poznatoga britanskoga obaveštajca SOE iz Kaira, Bazila Dejvidsona, o partizanima i četnicima u Jugoslaviji. Po nekima je bio naklonjen komunistima, pa otuda i njegovo hvaljenje partizana. Kao i sve druge obaveštajce, zanimala ga je situacija na bojištima, zanimala ga je istina, u njegovoj službi posebno. Bio je to takav rat u kome se odlučivalo – biti il' ne biti. Ustvari, bilo je Dejvidsonu drago što se na Balkanu neko bori i veže okupatorske snage za sebe, a to su bili partizani. Da su to činili Dražini četnici, isto bi ih Dejvidson hvalio. Čitajući Dejvidsonovu knjigu o četnicima i partizanima, kao učesnik NOB i kao poznavalac četnika, osvedočio sam se da je Dejvidson vrlo objektivno, znalčki i profesionalno prikazivao ondašnju situaciju u Jugoslaviji. Njegove simpatije prema partizanima proističu iz partizanske bespoštedne, nadčovečanske borbe protiv okupatora o čemu se Dejvidson i sam uverio. Treba napomenuti da je tokom rata Dejvidson bio

povremeno i u Jugoslaviji i u Italiji. Partizani su uspešno delovali i u Italiji. U našim partizanskim redovima su se, kao partizani hrabro borili i brojni Italijani, a u italijanskim partizanima, isto tako brojni Jugosloveni. Čak su italijanski partizani uhvatili i streljali fašističkog vođu (Dučea) Benita Musolinija, bliskog Hitlerovog prijatelja i saveznika. Nakon streljanja su ga i obesili mrtvog na Trgu unita, u Milanu. Tvrdim i stojim iza toga da je Bazil Dejvidson o borbama u Jugoslaviji izveštavao objektivno. Drugoj strani se to ne sviđa, jer se nemaju čime pohvaliti, osim krivitvorenjem istorije.

Imamo takvih „kritičara“ koji potcenjuju partizansku borbu za koju tvrde da je bila samo – „čarni pa beži“, da su partizani ispred Nemaca samo bežali. Naprotiv, partizani su protiv okupatora vodili i teške, složene i dugotrajne, vešto vođene bitke, kao što su Neretva, Sutjeska, Beograd, Sremski front, bitka za Mostar, bitka za Sarajevo i druge. Postavljamo takvim rugalicama pitanja: otkuda onda partizanima nemačko i italijansko oružje, municija, oprema? Otkud minobacači, topovi, četveroccevni *flakovi* 20 mm, mitraljezi *šarci MG-34 i MG-42*, puške, mašinke, pištolji, delovi uniforme, ruksaci, poljski telefoni i telefonske centrale, kablovi za telefonske veze, radio-stanice – sve nemačke izrade. Otkud!? Svojih fabrika i skladišta oružja i opreme partizani nisu imali. Otimali su od Nemaca, Italijana, ustaša, a od četnika nisu baš nešto imali oteti. Imali su samo pušcetine i po koji mitraljez, ručne bombe, bodeže. Mašinke su otimali od partizanskih ranjenika, koje su ubijali. Mnogo od tog oružja koje partizani nisu mogli nositi su svaljivali u Neretvu, i ne samo u Neretvu, a lako oružje spaljivali.

Mnogi, kako simpatizeri tako i protivnici, misle da je Operativna grupa Vrhovnog štaba, koja se u teškim pokretnim borbama, boreći se protiv nemačkih ofenziva *Vajs i Švarc* (Neretva i Sutjeska), koje su trajale od januara do polovine juna 1943. godine – da su tu bili svi tad postojeći partizani u Jugoslaviji. Da je to bilo sve, samo to. Zapravo, Operativna grupa divizija, oko 22.000 boraca, bila je samo jedna izdvojena dobro pokretna grupa divizija sa Vrhovnim štabom i drugom Titom na čelu. Iza njih su na dotadašnjim terenima ostale divizije, ostali su korpusi i odredi na položajima. Kad je, za vreme bitke na Sutjesci, u reonu Foče neprijatelj ugrozio taj naš deo fronta – „Vrhovni komandant je radiogramom javio Štabu 1. bosanskog korpusa da jednu diviziju iz srednje Bosne odmah uputi prema Goraždu i Foči, kako bi svojim dejstvom iz pozadine privukla deo neprijateljskih snaga i olakšala Operativnoj grupi divizija proboj iz okruženja“. (Prof. dr Mladenko Colić: Bitka na Neretvi i Sutjesci, feljton *Danas*, 14. jun 2013). Bila je to zapravo

Peta divizija, Prvog bosanskog korpusa i ona je odmah prošla, krajem maja 1943, pored Konjica, preko Igmna i dalje.

Partizane je motivisala zajednička borba protiv okupatora, te ustaša i četnika koji su pomagali okupatorima i napadali partizane. Osnovni vid borbe partizana bio je napad, a i u odbranu se stupalo kad god im je to bilo nametnuto. Onesposobljavanje i rušenje komunikacija koje su služile okupatoru, bila je svakidašnji zadatak. Najvažnija taktika i strategija kod partizana bila je pokretljivost, manevarska sposobnost. Početkom rata su ustanici formirali partizanske odrede koji su bili vezani za odbranu svog prostora. Od odreda su vremenom organizovane udarne vojne formacije - od četa do bataljona, pa brigada, divizija, korpusa... Disciplina je bila na zavidnoj visini. Pljačka i nasilje su kažnjavani smrću. Silovanje se nije ni zamišljalo. Da je neki borac ma i kamen bacio na ma čiju bogomolju, dobio bi najveću kaznu, osim ako je sa bogomolja pucano, ako je korišćena kao borbeni objekat, partizani su i na taj objekat pucali ili ga gađali minobacačima. Politički komesari su bili ti koji su borcima objašnjavali ciljeve naše borbe i ljubav prema narodu, bez obzira na nacionalnost i religiju. Međunacionalne mržnje i zazora nije bilo, a međusobno druženje je bilo zanimljivo, drugarsko i prijateljsko.

Četnici i ustaše su imale sasvim suprotne motivacije i ciljeve od ciljeva koje su imali partizani. Poznati su nam zločini ustaša prema ne/hrvatima i onim Hrvatima koji su im se protivili. Glavni cilj im je bio etničko čišćenje od Srba, Jevreja, Roma i ubijanja i progona neposlušnih Hrvata. Njihovi zloglasni logori smrti, koji su u tom cilju organizovani, su nam poznati. Na vlast su Paveliće i njegove ustaše doveli okupatori i na okupatorske vlasti su se ustaše oslanjale i uz njih se održavali. Inače bi ih partizani u Hrvatskoj i u Bosni slistili za mesec dana. Čim su nestali okupatori, nestalo je i ustaša. Bežali su sa Nemcima na Zapad. Ideologija i politika im je bila nacistička.

Šta reći o samim četnicima? Njihovo rukovodstvo nije bilo motivisano za borbu protiv okupatora, pa su im mnoge vojne jedinice postojale samo po spiskovima, a većina ih je bila kod svojih kuća. Čak u BiH neki nisu ni znali da su na četničkom spisku, kao, na primer, na spiskovima onih četničkih jedinica koje su saradivali sa Italijanima. Zašto? Da bi četničko rukovodstvo pokazalo okupatoru koliko su „jaki“ i da bi bili bolje priznati i plaćeni. Pretežno su četnici bili vezani za svoj kraj, a mobilisani su samo kad idu u pohode. Motiv pohoda je pretežno bio - pljačka i nasilja i to van Srbije protiv ne/srba, a u Srbiji protiv partizanskih porodica i simpatizera, a posebno protiv onih naselja koja

nisu bila četnička. Nemački generali su lično priznavali da su četničke vođe tražile i dobile saradnju sa njima. Nemci četnike nisu dirali, jer im nisu smetali, a partizani su borbom vezali sve nacističke i fašističke snage u Jugoslaviji. I pošto su četnici partuizanima štetili, to je okupatoru odgovaralo, jer im je olakšavalo situaciju. Protiv ustaša su četnici bili samo na rečima. Psovali su pred narodom „majku ustašku“, ali protiv njih nikad nisu vodili niti jednu bitku. Štaviše, od partizana su ih štitali borbom i obavještajnom službom, posebno u tokom bitke na Neretvi. Četnici su bili najnedisciplinovanija vojska u Drugom svetskom ratu, ponašali su se kao divlja plemena. Okupljali su se, kad im je bilo potrebno, u razbojničke grupe, presretali su u Bosni i Hercegovini manje grupe partizana koji su se vraćali sa Sutjeske, a posebno ranjenike od kojih su uzimali pretežno nemačko oružje. Mašinke su poklanjali svojim „vojvodama“.

Krajem aprila 1944. godine, četnici pod komandom „vojvode“ Veljka Remetića, napali su bolnicu u selu Grušča, između Konjica i Glavatičeva, ubili 25 tifusara i bolničkog osoblja, među kojima i od tifusa bolesnog komandanta Mostarsko-konjičkog odreda (dok odred nije bio tu) Milana Mićevića. Mićeviću je Remetić odrezao glavu i poslao je komandantu četničkog korpusa u Nevesinje sa izveštajem da je „uništio čitav odred“, što je bila čista laž. Dok je odred boravio na tom prostoru, Remetić se kukavički skrivao. Nakon toga, u maju iste godine, Remetić je spalio kuću i štalu mome ocu Luki Vukosavu, solunskom dobrovoljcu. Da ovde ne ponavljamo, već poznamo, masovne pokolje, paljevine, pljačke i progone muslimana u istočnoj Bosni, Sandžaku, Crnoj Gori... Masovne zločine četnika u dolini reke Rame i Neretve, 1943. godine, gde su ih Italijani doveli da se bore protiv partizana. Ne mogu odoleti da ne navedem i ovo. U mom selu Spiljani kod Konjica je početkom 1941. godine bilo samo osam pravoslavnih kuća. Živeli smo među muslimanima i katolicima, koji su nas sačuvali od ustaškog pokolja. *Rade Andrić, katolik, kad god je saznao da u selo dolaze ustaše, slao je malu kćerkicu Ivku, koja je dotrčavala da nam kaže da ustaše dolaze u selo, da se čuvamo. Tag poštenog Radu Andrića su četnici zaklali, a mala Ivka je ostala siročić, jer joj je majka ranije umrla. Ivku je nakon toga usvojila tetka.* Četnike su okupatori ne samo čuvali nego i pomagali, samo zato da ne bude sloge u svenarodnom otporu njihovoj okupaciji naše domovine. Tako im je bilo mnogo, mnogo lakše i mnogo jeftinije. Svi projekti okupatora i njihovih pomagača su ipak pali u vodu - partizani su, oslobodivši domovinu od njih, (p)ostali pobjednici.

HELSINŠKE SVESKE

28. Sandžak:
Identitet u procepu
starog i novog

29. Sandžak i evropska
perspektiva

30. Zatvori
u Srbiji 2010

da li imate ostala izdanja helsinškog odbora?

SVEDOČANSTVA

21. *Izbeglice - Žrtve etničkog inženjeringa*
22. *Srebrenica - od poricanja do priznanja*
23. Aleksandar Bošković, *Etnologija svakodnevnog života*
24. *Dubrovnik: "Rat za mir"*
25. Zoran Đinđić: *Etika odgovornosti*
26. *Kovanje antijugoslovenske zavere I i II*
27. *Bosna i Hercegovina - jezgro velikosrpskog projekta*
28. Želimir Bojović, *Izricanje istine* (pdf izdanje)
29. Fahri Musliu, *Montirani procesi protiv kosovskih Albanaca*
30. Srđa Popović, *Nedovršeni proces*
31. *Vukovarska tragedija 1991 I i II*
32. *Snaga lične odgovornosti*
33. *Rat u brojkama*
34. *Raskrinkavanje projekta Velika Srbija*
35. Fahri Musliu, *Masakr u Suvoj Reci*
36. Jens-Martin Eriksen i Frederik Stjernfelt, *Scenografija rata*
37. Olivera Milosavljević, *Činjenice i tumačenja*
38. Prijatelji o Seški Stanojlović, *Verna svojoj profesiji*

OGLEDI

9. Momčilo Isić, *Seljanka u Srbiji u prvoj polovini XX veka*
10. Tomislav Ognjanović, *Čaršija, Utrina ili Srbija*
11. Ljiljana Vuletić (priredila), *Ksenija Atanasijević: Etika feminizma*
12. Olga Popović-Obradović, *Kakva ili kolika država*
13. Ivan Đurić, *Vlast, opozicija, alternativa*
- 14-15. Olivera Milosavljević, *Savremenici fašizma I*
16. *Demokratske kontradikcije multikulturalizma*